

హరి కథలు

అది బట్టి నారాయణ దాసు గారి

యశోధరామాయణము	4	0	తగవర్ణిత	3	8
హరిశ్చంద్ర కథము	1	0	హరికథా శ్రీహరికథా		
కుంతి కల్యాణము	5	12	మృతం	1	4
హరిష్ఠ చరిత్రము	9	12	ముక్తింగహః మొక్కుబడి	1	0
మార్కండేయ చరిత్ర	5	12	విష్ణునహస్రనామసంకీర్తనము		
అంజలిష చరిత్ర	0	8	(తెన్నుని వెయ్యి పేర్లు విన		
గజేంద్ర మోక్షము	6	3	కరి సహస్ర నామములతో		
ప్రహ్లాద చరిత్ర	0	8	సమకూర్చిన పద్యములు)	0	8
భీష్మ చరిత్రము	6	8	వేల్పునంద (పద్యములు)	1	0
సావిత్రి చరిత్రము	0	12	సూర్యనారాయణ శతకము	0	8
గౌరప్ప పెళ్ళి (పాఠకల్యాణం)	9	8	అచ్చ తెనుగు పల్కుబడి	0	4

పరిమి సుబ్రహ్మణ్య దాసు గారి

సంహార మహాభారతము			సుమతీ చరిత్ర	0	8
22 కథలు	3	0	ప్రమిలార్జునీయం	0	8
దస్త్యంతరి చరిత్రము	0	8	(భారతం అనంతరం గాని మధ్య		
నలచరిత్రము	0	8	భాగములో గాని జెప్పదగు కథ)		
రఘుకుల చరిత్ర	0	8	రసికానందము	0	8
తులసి ప్రభావము	0	8	(సమయస్ఫూర్తిగ చదువుటకు		
సంహార క్రికృష్ణభాగవతము			చమత్కృతిగా వ్రాయబడిన		
18 కథలు గలది	3	0	పద్యములు)		
లక్ష్మీకల్యాణ మను శ్రీరసాగర			సాయిబాబా (నూతన ఫక్కి)	0	8
మథనము	0	8	చారురేఖ (తులసి ప్రభావము)	0	8
శమంతకమణి అను సత్యభామ			సుభాష్ చంద్రబోస్	1 భా॥	0 12
కల్యాణము	0	8	నేతాజీ	2 భా॥	0 12
పార్వతీ పరిణయము	0	8	మామతీ చిటికెలు	0	8
సతీకులసి (జలంధర)	0	8	అర్జున గర్వభంగం	0	8

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

సంస్కృత చాన్సలరీయం

పద్యసంగ్రహాల సాహిత్యము

ప్రచురితము :

చిత్రాపతి సంగ్రహ మాజిత్యశర్మగారు

ప్రచురితము :

కొండపల్లి వీరవేంకయ్య ఆండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో,

రాజమండ్రి,

1956

కాపీరైటు రిజర్వ్డ్]

[వెల 1-8-0]

పాటల పేర్లు	అక్షరములు
1 బ్రహ్మ	21 అంగములు
2 ఇంద్రుడు	22 బాంబులము
3 అగ్ని	23 వాలి
4 యముడు	24 విభీషణుడు
5 విష్ణువు	25 అశ్వమును మోచుడు
6 దుర్యోధనుడు	26 రాక్షసుడు
7 కశరధుడు	27 కృష్ణబిత్తు
8 వసిష్ఠుడు	28 శుకుడు
9 విశ్వమిత్రుడు	29 గంధర్వుడు
10 రాముడు	30 మానలి
11 అశ్వముడు	31 పక్షి
12 ఇరతుడు	32 వసుంధరాజేవి
13 కైత్రుఘ్నుడు	33 కౌశల్య
14 జనకుడు	34 కైక
15 శతానందుడు	35 మండర
16 వరశురాముడు	36 కాటకి
17 విరాధుడు	37 అహల్య
18 కబంధుడు	38 వీర
19 రావణుడు	39 నందిని
20 ప్రహస్తుడు	40 తార
21 మాలీచుడు	41 అయోముఖ
22 జటాయువు	42 లంక
23 హనుమంతుడు	43 ధూమ్రాక్షి
24 సుగ్రీవుడు	44 త్రిజట
	45 శూర్పణఖ
	46 కలహంస

కా: ఓ రాష్ట్రస్థిత శివతల్పుడును + స్మీనాథు మన్వీభు
 మా: రామ క్రమవిరోధిగాఁబడి, ని + చూటింది పరస్పరహా
 భారంబున బొలగింప బుత్తరధ భూ + పాలాత్మజుడొచ్చు నా
 శ్రీరామాభ్యుదయంబు పిమ్మిదెలలో + నేదెంత నశ్చాంతమునో.
 (పూలను సభమీద జల్లి)

సూత్ర—ఏమో! నిరంతర నకలనిగము కళారహస్యపాఠీబులును
 విశేష శేముషీసింపువులును చంతత స్వధర్మరక్షణాదన నాచా
 పురుషసింహులును కలిసి విలసిల్లుచి నకలైన కౌశల్యముగ
 ముగ నున్నది! శాస్త్రున.

మ: నకలాపజ్ఞనరాళి తారకము మో + క్షపాప్రిక్ గారణం
 బకళంక ప్రతిభావిభాసిత స్వరా + జ్య శ్రీకరంబైన పూ
 మకలాంభోధి సుధాంశురాఘవుని న + చాచిత్రమున్ దృశ్యకా
 వ్య కలాయోగముచే నకస్మలను హ + రాంభోధి దేలిం చెకా.
 ఆ నాటక ప్రయోగమునకై మా పటిని బిలచి యోజించెదను[తొక
 పంకజాచి] ఓసీ నాట్యలతా! ని యలంకారము క్షణితముగ బూర్తి
 చేసికొని ఒకసారి యిటురమ్మా!

నటి—(ప్రవేశించి) నాథా! ఇదే వచ్చితి నాజ్ఞ యేదోనిరూపింపుడు.
 సూత్ర—ప్రియరాలా! మన మేదో పుణ్యకథను నాటక రూపమున
 బ్రయోగించి తమ్మనంక పఱచెదమని శిరశచే వచ్చిన
 యీ నకస్మల హృదయముల రంజింప శేముటకై నిన్ను
 బిలిచితిని.

నటి—నాథా! అందుల కిప్పు దేనాటకమును బ్రయోగింప కలచితిరో
 ఆనీతియుడు, పాత్రవర్గమును సిద్ధపఱచియే యున్నదానో

సూత్ర—జేసిలేకతి | కథానా సుపూర్ణపుండును సర్వసహా భార
 మడంబ దుష్టరాక్షసుల కంచారింబి చేడమునుల సుక్ష్మచికి
 తకవంతుడైన శ్రీరామచంద్రుని సత్కథనా మనకు జేసి
 ప్రాపుగలదా |

నటి—అటులైన నేకవిరచించిన రామనాటకమనుబ్రయోగింతము,
 సూత్ర—చెలీ! బ్రహ్మశ్రీ చక్రావధానుల చూడేశ్వరగూడు రచిం
 చిన సుపూర్ణ రామాంజననాటక మాడవలయు గావున నిపు
 ఋతువర్ణనము జేయుము.

నటి—చిత్రము.

చ. సుతులభవంబు చైత్రముగ | సుఃఖిక్తక కుజోక్తిరీప్యమన
 దిశిజలప్రేగు వాన్వికము | విసులవానరమైతి యా శర
 ద్వితువు సమీరిజగతిభ | యే హిమవత్పరు వుగ్రరావణా
 త్పతనమె యాశిగిదుప్రగ | బాలిత గింతు థేగు లేడమన్.

సూత్ర—బాగు బాగు. శ్రీమద్రామాంజనము మట్కాండలను
 చక్కగ నాడు ఋతువులుగ విన్దింపితివి మనమిక ననంతర
 కరణీయమునకై ద్వీరవడవము రమ్ము. మన కులీలవులన్నదే
 బ్రహ్మాదిసురల భూమికలనాల్పి ఊరాభిప్రంతమున జేరు
 చున్నాడు
 [నిష్క్రమింతుడు.]

ఇది ప్రస్తావన.

సంస్కృత పోషకాంశము

ప్రథమాంశము

1. కరంకము : పోషకాంశము

[బ్రహ్మము సంప్రదించునట్లును ప్రవేశించెదవని]

ఇంద్రు—పితృమహా! నూ యిక్కలుల కేమి జెప్పవచ్చు?

మ. సమదోద్రేకముతోడ రావన ! ముఖం న్నగ్నమునంతేరి మా
యగురస్తానుముగొట్టి యిచ్చుకల మోహాంధమునన్ మానభం
గము గావించుచు దేవ ! ద్యవకమున్ ! గైకొంటయేకాక ని
త్యము దైత్యాశ్రయజాలొర్రుమిది ! వ్యక్తేనే బాధించును.

కావున నా రావణద్యుంధుంధ సహంపదేనున్నవారము.
నాకీ సురసామ్రాజ్యధలము దాకరసేవక బరిగమించినది. మా
యలమట దీడు నుపాయం బాలోచించి మమ్ము రక్షించుచు.

బ్రహ్మ—పుగండరా ! గాలవైవరీత్య చుట్టులుండ దప్పింపకరమా !
నేనా వైశ్రవసుని మర్ణయము మహద్వలవలన వినియే
యున్నాను. తన్నివారణమునకై గనులాక్షునితో నాలొ
చించుటకే వచ్చివాను.

మము—కమలసంభవా ! నాకీ యంతకసమాఖ్య యెందులకో
చెలియకున్నది.

౪. జగతిని రావణపులను & సంహరణం బొనరింప గర్త బి

వగుదునటంచు నంతకే గురి మోల్కొని నందరి నాకు వన్నె వం
పగగమకించె దానవులు & బల్కించి, వ్యర్థము నేరిబీరకా
యగతిని నామపేర కమ & లానన | సిగ్గుగదా వచింపగన్.

నేను సమ్రుదధై రాక్షసులజంపగూడకట. దక్కిన పుణ్య
జనుల జంపవలెనట.

అగ్ని—మహాత్మా! సిగ్గువిడచి నా యవస్థను గూడ జెప్పెద నాక
ర్జింపుము.

గీ. అభిలలోకము దహి & యించునట్టి నన్ను
బలుగురాకాసులే డ & హింపంగజొచ్చె
నయ్యయ్యో! నాయవస్థ నే & మందునయ్య
దహనుడనుపేరు నాకేల & దగులబెట్టె.

అంతియేకాదు. నే నా రావణహంతకునకు వంటలవాడనై
యుండవలసి వచ్చినది. వగులును జలములను గూర్చవలయునట.
వాయుదేవును వీధుల నూడ్చి పరిశుభ్ర పరచవలెనట

బ్రహ్మ—ఓ యింద్రాగ్నియములారా! మీరు చింతిల్లకుడు. రావ
ణుని దౌర్మార్గ్యమే వానిని సంహరింపగలదు అల్లదే రక్క
సులప్రేగు సహింపలేక వసుంధరాదేవి నారాయణునితో
మొరబెట్టుటకై కాబోలు నీలాగే వచ్చుచున్నది. ఆమె
ననుసరించి మనమును నారాయణుని వేడుకొందము.

వసుంధరాదేవి—(ప్రవేశించి)

ఈ శ్రీలలనా మనోరమణ & కేవలయాన దురాత్మ రావణో
ద్వేలభరంబు నే ననుభ & వింపగజాలనపుప్రచారమే
చాలగ విస్తరిల్లెను న్న & శంకులు సాధ్యుల మానభంగ మే
నేననుకేయ నాయకుము & ప్రేగును మోయగజాల బ్రోవదే.

బ్రహ్మ—తల్లీ! వసుంధరాదేవి! నేనును యావంతాదీ విద్యులును
ఆ రావణాది దాసులకే నమోపలేక పక్షవాద్దయై పంకిజాతుని
శరణువేడ వచ్చితిమి! క్షేమాపుంబర మూర్తా లక్ష్మీకన్యత్రుని
సంపర్శచ భాగ్యము లభించునని సంకల్పించువానిని, కావున
శేషపుని ప్రార్థింపుము.

వసుంధ—దివ్యలారా! అనుకే ప్రార్థింతమ:

శంకరము—శ్రీమద్రమా మానవాంభోజ పిత్రా! సుభావాధి శేషా
హితల్పా! మునిస్తోత్రపాత్ర శ్రీతారణ్యచైత్రా! పులస్త్యా
స్వయో ద్భూతమైనట్టి యారావణాభిఖ్యముభ్యా మరస్తోమ
ముగ్రంబుగా బ్రహ్మముభ్యామర స్తోమముంబట్టి బాధింప
చున్నాడు జేవా! తిడియామఘాఠంబు సైరింపనాలక కేమగ్గు
చున్నాను నీవీమహాభారతల్లోలమునో మాన్వ నాదువ్వడెత్తాళి
సంహారమునో జేసి మాక్షిక సంతాపముల బాపవే! యాగ
మాంత ప్రచారా! గుణోదారశౌరీ! నమస్తే నమస్తే నమః

విష్ణు—(శేషతల్పుడై తత్పక్షమగును) ఓ బ్రహ్మాండాది సుర
లారా! వసుంధరాదేవి! మీరా రావణప్రముఖ రాక్షసులచే
అడుబాధల వెలింగియే యున్నాను. కాని వాడివ్వకు
బ్రహ్మడ త్తవరంబుచే ననాధ్యుడై యున్నవాడు, మీదుకొంటే
కాలమోర్చి యుండవలెను. కాకండుజేనినానుకర్పనచక్రమా
నివ్వకు వానిమీద బ్రయోగించెదను, తత్పర్యవసానమును
మీదు దివ్యకృష్టిచే దిలకించును, (చక్రమును బ్రయో
గించును.)

బ్రహ్మ—మహానుభావా! అశ్చర్యమాశ్చర్యము! నీచక్ర మారావ
ణుని కంధరమునకు బుష్పహార మైనది. యిది యంతయు శే
నోనరించిన యపచారము. యెట్లులైన నీవే మా యా యాప
డను జూలగించి రక్షింపుము

విష్ణు—అమరులారా! కొంత కాలము నై రింపవలయును. నేను మను
కులమున దశరథునకు రావడమైనై యవతరించెదను. నాశంఖ
చక్రములు భరతశత్రుఘ్నులుగను శేషుడు లక్ష్మణుడుగను
జనింపగలరు. లక్ష్మీ సీతయైపుట్టును. రావణుడు సీతను దస్క
రించును. మీ దేవత లండరు వానరాంశతోజనించుడు. నేనా
రావణుని సంహరించి మీ యలమట దీర్చెదను. అంతవరకు
సహించియుండవలెను.

వసుం—మహాభాగ్యము.

బ్రహ్మ—భగవన్నారాయణా ! మీరామావతారమునకై నిరీ
క్షించుచుందుము.

(అండరు నిష్క్రమించెదరు.)

(తెర పడును)

సంపూర్ణ రామాయణము

ద్వితీయాంకము

1 వ రంగము—అయోధ్యాపురవిధి

[ప్రవేశించును:]

హరిహర—అయోధ్యా! మా దశమగురుని ప్రభావ మిప్పికడుముకా! అరణ్యమైన వౌక జలాశయమున గలిగిన బుడబుడప్పుని నాల కించి మదగజంబుని కోలచే నొక మునిపుత్రుని మా కశభ మహారాజు గూర్చి వాడుచున్నట్లుం ధంగూలి హా రాజా! కన్నుగూర్చి య భులైన నా పిల్లలను హా పుత్రా! యని పొరలించునట్లు చేసితివి. కావున నీవును పుత్రులు లేక హా పుత్రా! హా పుత్రా! యిదిగోకన్ను మగడంచెదనని శనిం చెను. యిదిగోమైన కిచారమున్న నను దశరథుచేతమువ్వ త్వంగు ఉను మునీంద్రుని బిలిపించి పుత్ర వామేష్టియాగమును చేయించెను. ఆ యజ్ఞపాదులను భక్షించి కాసల్యాదేవి రాముడను కోమరుని, సుమిత్రలక్ష్మణుని, శత్రుఘ్నుని, కైక భరతుని గాంచెను అహలపంక్తిరధునిపుత్రు మేనునందునని అదిగో మా చేతికుండు పశ్చిమ్మను పుత్రోత్సవము చేయించి బోవుచున్నాను. నేనును వారి ననుసరించెదను.

[విష్కమించును:]

2 వ రంగము—సభాభవనము.

[దశరథ పశిష్టులు ప్రవేశించెదరు]

దశరథ—అచార్యోత్తమా ! పశిష్టి మునివర్యా !

చ. సుతుల సవోపసిత పరి + శోభితతానటు చేసినాము స

స్మృతి ధనురాగమార్ధ నిగ + మంబుల బోధనాసర్పి శాస్త్రసం
తతుల రహస్యముల్ జెలిపి + ధన్యులజేయవె ! దేశికేంద్ర ! మీ
యతులిత సత్కృపామహిమ + నందకకుర్రలు ధీమతాదురే

పశిష్టు—ఓ శోసలరమానాథా !

చ. అమలచరిత్రులైన భవ + దాతృజ లాగమ మంత్రశాస్త్రముల్
సుమహితబుద్ధి నేర్చుటలు + చోద్యము పుట్టుకతోనె సర్వశా
స్త్రములు దమంత దావలచె + ధాదునిపాద ! త్వదీయపూర్వపు
ణ్యమున మహానుభవు లుడ + యంజునగాంచిరి నీకు బుత్రులై.

దశరథ—స్వామీ ! మా రఘునంశంజునందు మీ కాజన్మసుప్రసిద్ధాభి
మాన ముండుటం జేసి తథావిధంబుగ బలుకుచుందురు కాని
మహావిద్యలేమి తమంతదా వలచుటేమి ?

పశిష్టు—దశరథ మహీపాలా ! నిగర్వమాహమణీవైన నీవు పుత్రుల
విషయ మట్లు పలుకు టుచితమే కాని రామలక్ష్మణ భరత
శత్రుఘ్నులు నల్వద నాల్గదిక్కుల నేలదగినవాడు. అందు
శ్రీ రామలిలలు

మ. అవనిభార విమోచన క్రియకళా + వ్యాహార కీలంబులున్
స్తవనీయంబులు సత్కృపారస నదీ + సంతానముల్ పాలనాం
కవిలాసంబులు దాష్టసంఘహరణో + త్కంఠంబులున్ ఘోరపా
దవిదాహంబులు రామలిలలని నీ స్వాంతంబునం దెంచుమా.

(తెరలో) జయతు జయతు శ్రీరఘుకుల కీర్తాబ్ధి రాకాసుధా
కరః దశరథ మహారాజః

దశర—ఆతాశ్శోత్రమ! ఆ జయధ్వాన మెవ్వరిదై యుండునో!

వశిష్ఠ—భూపాలమణీ! అలఘునిహింధానుడైన విశ్వామిత్ర మునిగది
తలంచెదను.

విశ్వామిత్రుడు—(ప్రవేశించి) జయతు జయతు శ్రీరఘుకుల క్షీరాబ్ధి
రాశానుధాకలో దశరథ మహీపాలః

దశర—(లేచి విషయమున) భగవన్ కాళిక మునీంద్ర! నాయభివంశన
మంగీకరించి యీ యుదితాననము పలకరింపుడు.

విశ్వా—వసుంధరారమణ! భవతాంశ్రేయోస్తు. కూరుచుండుము!

దశర—మహాత్మా! విశ్వామిత్ర సంయమింద్ర!

శ. విరతము నత్తపోభిరతి + నిస్తులసర్వమఖిక్రి యాధలో

త్కీర సముపార్జనాభిరతి + గ్రన్నపికి త్వదీయభక్తులై

వరలెడు నన్యదీయ రఘు + వంశపు రాజులమీద నీకృతా

దరణము జూపవచ్చుటను + ధన్యుడనై తిని మానిచంద్రమా!

స్వామి! మీచరణకమలం బొసగితిలేని పాత్రము నొసంగెను.

విశ్వా—రాజా! నీయత్యాదరరసమే మాకు బాధ్యమైనది. నీవిత్వోకు
కులమున కలంకారభూతుడవు నీవలనగదా! అస్థుబాదులకు
నిత్యానుష్ఠాన జపశివో హోమక్రియాదు లవిచ్ఛిన్నంబుగ
జరుగుట!

దశర—నాయంకలి వాత్సల్యమున నట్లనుచున్నాడుకాని నేనట్టిస్తోత్ర
మున కర్హుడ నగుచునా?

విశ్వా—నీవందుల కర్హుడవగుటచేత నేనిన్నొకటియూచింప వచ్చితిని.

దశర— మహాత్మా! యాచింపవచ్చిననకుడు ఆజ్ఞాపింపవచ్చుతిననుడు.
మీచరణదానుడు మీయాజ్ఞకు గృతాంజలియై సిద్ధముగ
గున్నాడు. ఆజ్ఞాపింపుడు! తప్పక మీయభీష్టమునుదీర్చెదన్ము.

పసి—(తనలో) ఈపాగ డ్రవిన నేదియో రాజునకు మనస్సుగటమును
గల్గింప దలచినట్లున్నది.

విశ్వా—వహువ్యా! రఘుకులమణివన నీకే చెల్లునోయి! నేనేదియడి
గిననది లేకనక యిచ్చెకవు గదా!

దశర—మహాత్మా! మీ కాశంశయమేల!

ఉ. సంతతి లేకులేకను వి + చారసుపోయెను యజ్ఞమూర్తిచే
స్వాంతముని స్తరంగ సుము + దాంబుధి నోలలలాడుచుండ భీ
మంతులు నల్వరాళ్ళజులు + మానివడేణ్య! లభించినార లీ
యంతములేని మోక్షసమయంబున దీర్పన! మీయభీష్టమన.

కావున మీయిష్టితమును జెప్పెదలేని శిరసావహించి
చేసెదను.

విశ్వా—అటులై న జెప్పెదవినుము.

ఉ. ఎప్పుడుజన్మముల్ జరుప + నెంచిన నప్పుడె దైత్యులెల్లరా
యుప్పరవీధినుండి నన + నోదితి వేదిక రక్తమాంసముల్
గుప్పనజల్లి యజ్ఞమున + కున్ గడు విఘ్నము లాచరించె నీ
విప్పుడు రామలక్ష్మణుల + నిచ్చినవారల నోర్తురెంతయున్.

దశర—(తనలో) అక్కటా! యీమాట నాహృదయమునకు వజ్ర
ఘాతమువలె దగిలినదే! ఆసుకుమారులవిడచి నేనెట్లుబ్రతు
కును? అన్నన్నా! ప్రాణముమీదికివచ్చినదికదా! (ప్రకాశము)
సంయమిం దా!

నీ సరిగజాపమునకు + జ్యోవల్లిగూర్పగా

బల్బిచాలని పసి + వారుకారె

బాణసంధానవై భవము నెఱుంగని

చిరుతేకూసలుకారె + యరయవారు

భీతమైదూండ్లలో + లిన భుజాదండముల్

కల్పవృక్షమై యురే + కఠినములకు

పిల్లలూటలయందు + బ్రీటితో జరియించు

కనుకాయశేష + రాక్షసులచేడ

గీ. అక్కటా స్వప్నములనైన + ననురూపు

గనియెఱుంగవివాదు ర + క్కనులభీక

రాట్టహాసములకు భీతి + నండరొక్కొ

పుత్రులనువీడినన్న గొం + పోవుచుయ్యి.

విశ్వా—ఓయి జశరధనుహీనాలా! నీ వందులకై శంకింపనవసరము లేదు,

చ. ఎఱుగవు వారిశక్తుల నొ + కించుకయైనను రామలక్ష్మణుల
దురమున రాక్షసాధముల + ద్రుంచుటలబ్రహ్మ! రాజచంద్రమా
వెదవకుమీవు వీరిబల + విస్తృతిధైర్యము నీ వసిద్ధుడే
యెరుగని శక్తిలేనియెడ + నేనెటుపోడ్కొని పోదుజెప్పుమా.

జశర—మహాత్మా! ఆ రాక్షసులెవ్వరు?

విశ్వా—వాడు సుందునకును దాటకీని జ్ఞించిన సుబాహు మారీ
చులను వాడు రావణునిచే బంపబడినవాడు.

జశర—(తనలో) అన్నన్నా ప్రాణసంకటము వచ్చినదికదా! ఏమి
సేయుదును! (ప్రకాశము) భగవన్! గాధినందన!

చ. కొడుకులకై తపించి + మునికుంజర! మీకృపగాంచిరాడ నీ
బడుగుతనాన కీసుతుల + వారలబాసిన నాదుప్రాణ మీ
యొడలున నిల్పునయ్యి! సమ + రోర్వికినేన సమస్త సేవతో
వడిచనుదెంచి రక్కసుల + ప్రాణములదీసి హాళిబుగాచెడక.

కావున వన్ను గొంపొందు యెవరైన నేమి మీకుగావలసినది
యజ్ఞరక్షణముగదా!

విశ్వా—రాజా! ఆ కార్యము నీ కొడుకులవలననేకాని నీవలన
నగునదికాదు,

దశర—స్వామీ ! నా తలంచిన కార్యభారమును నా పసికుర్రలు
మోయగల్గుదురా ? ఈ మాటచే నా కధికసంతాపము
కలుగుచున్నది. యెట్లన ననుగ్రహించి నా పుత్రులవిడచి
నన్ను గొంపోవుడు.

విశ్వా—ఏమీ రాజా ! నీకు మతిచాంచల్యమా ! యేమి నీ కొడు
కుల సంపెదవా లేదా ! తొలత నా విధంబుగ గోర్క
దీర్తునని యిప్పుడు మాడుచూటబాడి రఘుకులమున కపకీర్తి
జెచ్చెదవుగా !

దశర—స్వామీ ! ఆగ్రహింపకుడు.

ఉ. తావణమఖ్యులై న యను + రప్రకరంబులు జేపడైత్యభీ
తావహులహవస్థల మ + హరిధికుల్ కడుమాయకాండ్రు, కా
రే వివరింప నాకొమరు + లేడ వధించుటయేడ సత్కృపా
భావముతోడ నానుతుల + బాసి ననుకొ గొనిపోమ్ము ధీమణి.

(నమస్కరించును)

విశ్వా—(కోపముతో) రాజా ఇంకను అదేపదమా ? నా క్రోధ
మును మరచితివా !

చ. ఇనకులమందుబుట్టి మద + భీష్టము దీర్తునటంచు జెప్పి నీ
తనయులవీడలేననుట + ధర్మమే ! సూనృత వాదులన్న మీ
ఘనతరకీర్తికీరణి + గల్గవచ్చించి ఖలంబు సేతువే
జనవతి ! గాధినందన + కృతానుడు దుస్సహుడం చెడుంగవో !

కావున వేగ నీ కొమరులబంపుము అస్మదాదుల యజ్ఞ
సంరక్షణము సేయజాలని మీ రాజ్యమేల ? మీరేల ? నిష్కార
ణము నా క్రోధానలంబునకు మిడుతిపు కాకుము.

వశి—దశరథమహీపాలా ! నీవుకెంకింపవలదు. రామచంద్రుడనహాయ
శూరుడు అంతియైకాక యీ మహాత్ముని వెంటబంపిన నకల్లు

శాస్త్ర రహస్యములనేర్చి దివ్యాస్త్రములబడసి లోకరక్షణ
సమర్థులగుదుడు, శాస్త్ర పంపుము.

దశ—(తనలో) అన్ననా! చెడివచ్చినదా!

ఉ. ప్రాణసమానులై తనకు + రాముని లక్ష్మణులబాసి యేక్రియన్
బ్రాణమునిల్పుకొందు నెటు + పంపక యుండిన గొళికుండువై
శ్వానరుడై దహించు నెటు + నల్పుటకున్ మదిదోచదయ్యె, చా
మానుగ ధాదుణిగగన + మధ్యమునందున వ్రేలుచుంటిగా,

(ప్రకాశము) విశ్వామిత్రమునీంద్ర! ఆపురూపముగ గన్న
బిడ్డలవిడచి యుండలేక అట్లువల్కితి నాగ్రహింపకుడు, రామలక్ష్మ
ణుల రప్పించి మీకర్పించెదను.

[రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించెదరు.]

దశర—వత్సలారా! యీమహాత్ములకు నమస్కరింపుడు.

రామ—ధగవన్ సంయమింద్రులారా! మాయభివందనములు స్వీక
రింపుడు.

లక్ష్మ—మహర్షులు నాప్రణామముల స్వీకరింతుడుగాక!

విశ్వా—రామలక్ష్మణులారా! దీర్ఘాయుష్కంతులై భూభారహరణ
సమర్థులై నిర్దిల్లుదుడుగాక!

రామ-లక్ష్మ—మహాప్రసాదము.

దశ—కుమారులారా! నన్నొక్కసారి చేరరండు (గాగలింతుకొని)

చ. గుణనిధులార! పూవకుల + కుంజరులార! మదీయ రామల
క్ష్మణ సుతులార మిమ్ములను + గాధికుమారు మఖింబుగావ
(దుఃఖించును)

రాము—తండ్రి సంతోషమునకు మారుగ సంతాపపడియెదరేల
అందువలనమారు గీర్తి లక్ష్మీసమాగమన మగునుగదా

లక్ష్మ—తండ్రి ! యింతమాత్రమునకింత కొండలపాటేల వేగజెప్పుడు
డకర—

నర్పణమొనరించినానుగదా ! రా ! మిమునిజ్వర బాసినట్టి యా
క్షణములు కల్పతుల్యములు ! కావే! భరించుటద్వైప్రవాణముల్.
రాము—జనకా ! పుత్రవ్యామోహమున జేసి మమ్ముడువజాలక
మీరట్లు పలుకుచున్నారు. కాని నిజముగ నీమునితిలకునివెంట
మమ్ములబంపుట మాకరచేతికి సామ్రాజ్య మందిచ్చుటయని
తలంపుడు.

గీ: భుర్జుతోపలనముగాక ! కనకమునకు
గురులసేవలచేగాక ! కొమరులకును
వన్నెయునువాసి కల్గునే ! వసుధలోన
గాన మునిసేవకయి జన ! కా ! వసుపుమి.

డక—బిడ్డా ! మిమ్ము విడచియుండలేక పొగలుచుంటిని కాని మీరు
పోవుకార్యము మహాత్కార్యమని యెఱుంగుదును.

లక్ష్మ—తండ్రి ! చింతిల్లకుడు. వేగ సంయమిండుని కృపనడసి
వచ్చెడము.

డక—పుత్రులారా !

నీ. సులభంబుగా ధను ! స్పృశ నాదికూర్తురే

కలువతూడునుతోలు ! కరముతోడ

చరచరమనిబాణ ! సమితిగూర్పగలారె

పల్లవంబననొప్పు ! పాణితోడ

అతిభీకరంపు మా ! యాకల్పనల మాయ

జేయగలారె యో ! చిన్నలార

భీతకరదైత్య ! వీరులదిలకించి

జడియకుండగ రారె ! బుడుతలార

గీ. సమరకర్కశులై న రాక్షుఁ డులకృతుల
భంగపడకుండులే రాయఁ డుండులార
తండ్రులార ! సద్గుణులే యీ భాగ్యులార
రామలక్ష్మణులార నా యీ భాగ్యులార.

రాము—జనకా ! ఆ విషయమై యురయు సుఖోచింపవలెను.

సీ. కనుమూసి తెఱచివలం యీ నె పురా రాతి విం
టిక్కినై న నాదిను యీ యింతయుయ్య
తృటిలోన రవికాంతి యీ మటుకూడుమైపోవ
జెలగి బాణముల వ యీ యింతయుయ్య
మాటబిళ్ళలరీతి యీ దుష్ట వైతేయ వ
క్రైలులభాత్రిపై యీ రాలుమయ్య
భీభత్సకరదైత్య యీ పీఠలర క్తముల్
చిటికెలోబ్రవహింప యీ జేతుమయ్య

గీ. ఆకటికి నోర్వలేమని యడలకయ్య
మూలముల మెక్కలేమని యూర్లకయ్య
మఖము గావగ లేమని యూనకయ్య
భవ్యకౌశికమునివెంట యింపుమయ్య.

విశ్వా—బలిబలి ! రాచుచంద్రా ! సద్గుణాచంద్రా ! రఘుకుల
కమలాకర తరణివన నీవేనోయి నీ గుణంబులు జ్ఞానా పాత్రం
బులుకదా !

లక్ష్మ—జనకా ! ఇంకను శంకించుచుంటిరా ?

గీ. అన్న గారికిఁగుడి భుజ యై వెలయుచు
సర్వవిధముల యజ్ఞర యీ యీమునండు
దోడుపడువాడ గాధి పు యీ త్రుని కరుణను
బడసెడము కాన నికబంప యీ వలయుడండీ.

వశి—తిథాస్తు! విశ్వామిత్రుని యనుగ్రహమునంతేసి నీ పుత్రు.

దివ్యాస్త్ర కోవిదులగుదురు. వేగబంపించుము,

డశ—ఓ శాశకమునీంద్రా!

గీ, సర్వవిధముల బసివాడు † సకలదైత్య

వీరుల నదేవిధాన జంఠి పించుకొనెదొ

నీదెభారమునుమ్మి మ † నీషివర్య

అర్పణము జేసినాడ నా † యాత్మజులను

(పిల్లల గొళికున కర్పించును)

విశ్వా—రాజేంద్రా! నీకు భద్రమగుగాక, నీ కుమారులు విజయ
ఐక్య పాణిగ్రహణ మహోత్సవ మనుభవించి అచిర కాలమున నిన్ను
జేరుదురు. మేము పోయివచ్చెదము.

రామ—జనకా! పోయివచ్చెదము, వశిష్ఠమునీంద్రా! ఆశీర్వాదించుడు.

లక్ష్మ—తండ్రీ! పోయివచ్చెదము ఆచార్యోత్తమా! పోయి
వచ్చెదము.

డశ—శుభములు గలుగుగాక.

వశి—కళ్యాణప్రాప్తిరస్తు.

(అంతరు నిష్క్రమించెడరు)

శ్రీ సంపూర్ణ రామాయణము

ప్ర తీ యాంకము

1 వ రంగము : సరయానదిప్రాంతము

[రామలక్ష్మణ విశ్వామిత్రులు సవేశించెదరు]

విశ్వా—రామభద్రా! ఇదియే అంగ దేశమనబడునది.

రామ—మహాత్మా! అంగ దేశమనుటకు సేతు వెయ్యది?

విశ్వా—వత్సా! శంకరుండు పార్వతిని బెడ్డియాడనిందుడవము
సేయ మన్మథుడాతని బువ్వుబాణాలుల నొప్పించె నందులకై
శివు డాగ్రహించి తనకంటిమంటచే మరుని యంగం బిట
గాల్పుటచే నిది యంగ దేశమనబడునది.

రామ—ఓహో! పుణ్యస్థల సందర్శనంబునంజేసి పవిత్రులమైతిమి
కదా! స్వామీ! ఆప్రవహించుతరంగిణి నామమేదియో!

విశ్వా—రామచంద్రా! అదియే సరయానది. అందు గృతస్నాతులై
వచ్చితిరేని మీకు తుత్పిపానలులేకుండ బల, అతిబల, అను
మంత్రముల నుపదేశించెదను.

రామ-లక్ష్మ—మహాప్రసాదము (యిద్దరుగృతస్నాతులై వత్తురు)

విశ్వా—(రామలక్ష్మణులచెవిలో మంత్రముపదేశించి) రఘుకులపాన
మలార! మీరీ మంత్రములను మనఁబుచ్చే జనించుచుండి

క్షుధయు బిసాసయు గలుగవు, లెడవకుంఠ పననమువలన

దివ్యాస్త్రములు మిక్కిలించుచు,

రామ-అత్తు—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!

విశ్వా—వత్సలారా! యీ ప్రాంతము బలదహరూత జేశములని వాడ
బడుచున్నది. ఈ ప్రదేశమునే సుమని భార్యయైన తాటక
యను నిశాటి సుకానూ బా తీచు లను పుత్రులతో స్వేచ్ఛగ
సంచరించుచు నకలకు ని జేగణంబులకుగూడ దేరిమాడ
రానిదై ప్రవర్తించుచున్నది. నీవుదానిని సపుత్రకముగావధించి
యీ ప్రదేశమును నిష్కటకముగ జేయుము.

తాటక—(వికృతాకారముతో ప్రవేశించి) అలలలా! అరే, దురాత్ము
లారా! యెవ్వరురామిడు! ప్రళయకాల భైరవింబోలిన
యీ గ్రంథిలభు కటిలలాటను యీకోణితసిక్త పటుభేటను
యీ తాటకను గాంచి జేడదాచ మనుష్యకోటులీవసంబునం
ప్రవేశింపక తొలగిపోవుచుండ బెరా! యెంతనిర్భయముగ
నావడన గహ్వర విహారమునకు గడంగినాడు! రండు రండు
మిమ్మందర నాకోరించే నమలి భక్షించెదనుగాత! అలలలలా
అరరేరారా (మీదికివచ్చును.)

విశ్వా—రామభద్రా! దీనిచుపేక్షింపకుం. కోరిచే గూల్చుము

రాము—తమ్ముడా! దీనినిపుడే నాశరమున నమవర్తికడ కంపెడ
జూడుమా!

కా. ఓసీ! తాటక నామదేయిని నుహః † హుంకార మొప్పుర నా
పై సంరంభము జూపవచ్చిన భయ † భ్రాంతిన్ విడంబూడ, రా
కానీ! మామకఘోర బాణశిఖర † గ్ధంగానినున్ జేతు రా
వే! సుత్రాముఖాది దేవతలకున్ † బ్రీతిన్ దగన్ గొల్పనే.

(బాణమువిడువ దాటకి) హాహాహ ఆరరా (అనికూలును.

విశ్వా—రామచంద్రా! జయము జయము! అదిగో! నురలు పూలవా
నల గురియుచున్నాడు.

రాము—మహాత్ముల సేవనాచర ప్రభావమే, చేనల్పుడను, (శిరము
వంచుచు.)

విశ్వా—మరియు మీకు గొప్పయత్తములు! నువ్వేదేశమునరించెదను.

రామ-లక్ష్మ—పాదధానులను (శీష్టములవలె నిలుతురు)

విశ్వా—(వారికుండలేంచుచు) ఓహోరా! మీరీయత్తముల కలి
మిచే నాయజ్ఞభంగుల సంహరించుకు. నేనుపోయియజ్ఞమునకు
ప్రారంభించెదను (నిష్క్రమించును)

రాము—చిత్తము.

2 వ అంశము—చూడలి వనాంతరము

రాము—తమ్ముడా! లక్ష్మణా! ఆమెంటివైపునాడుమా!

గీ, కాశికుని యజ్ఞమండ ని + ర్గతమగుననిన

ధూమసంచయమో లేక + దుష్టదమజ

వర్గమాయయొకాని యం + బరమునందు

న సమయాబుడ సంచయం + బావహిల్లె.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! అది హోమధూమముకాదు. తప్పక దానవ
మాయాకల్పితకాల మేఘాదంబరమే! కావున నీవు వాయు
మార్గణంబున నీజలధర మంక్తిని దూలించుము. (అశ్చర్యము)
ఓహో! అపుడే రక్తవర్షము ప్రారంభించినది చూచితివా!
వేగవృత్తిపడుము.

రాము—(బాణమును ప్రయోగించుచు)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఆక్రేవనాకఘోర రాక్షసుడు మింటనుండి వికృ
తాకారముతో ధరిత్రిగూలినాడు, శోణితవర్షము చల్లారినది,
మేఘమంక్తి విరిసినది.

రాము—లక్ష్మణా! సుబాహుమారీచులలో వీడొక్కడుకావచ్చును.

రెండవవాడిక మనబాణమునకు గురికావలయును.

లక్ష్మ—అదిగో! అదిగో! రెండవవాడును మరికొండరునుమరలనంటక

తలమాక్రమించుచున్నారు. బాణమును సంధింపుము.

రాము—ఔనాను (బాణము సంధించును) తమ్ముడా! నాఅనిలాత్మ

మానిశాటుని నముద్రమధ్యమునకు గొంపోయి పడవైచిన

దోయి.

లక్ష్మ—ఇక శత్రునిశ్శేషమైనదని తలంపవలసినదే.

విశా—(ప్రవేశించి) వత్సలార! నానవనభంగులైన సుబాహు

మారీచప్రమథులు హరించినారు. యజ్ఞము పరిసమాప్తిని

బొందినది. మిథిలానగరమున జనకమహారాజు యజ్ఞమొకటి

జేయుచున్నవాడు మనమచ్చటికి బోవవలయును. రండుపోవు

దము.

రాము—చిత్తము

(నిష్క్రమించెదరు.)

శ్రీ సంపూర్ణ రామాయణము

చ తు ర్థాం క ము

1 రంగము : గాతమాశ్రమము

[రామలక్ష్మణ విశ్వామిత్రులు ప్రవేశించెదరు.]

రామ—మహాత్మా! కాశిక గురువర్యా!

సీ. ఆశ్రమపథముల † యందు మునీంద్రుల

సంచరించిన యట్టి - జాడలేదు

పూచినయట్టి పూ - వులు కుప్పకుప్పలు

గారాలె గోసి † న లేరులేదు

చెట్లయాకుల ముని † శ్రేష్టులు చేసిన

హోమపుంబాగ పర్వి † యుండలేదు

పరువుగా బెరిగిన † పాలాశకుశకోన

లెంతయు గోసిన † ట్లెనగలేదు

గీ. వీనులకు నింపుగొల్పెడు † వేడరవలి

సుంతయు బ్రతిధ్వనింప దీ † ప్రాంతభూమి

పాడువడియుండె నే † మునివరుని యాశ్ర

మంబా! తెలుపవె! కాశిక † మానివర్య.

విశ్వా—వత్సా! ఇదియే గాతమాశ్రమము.

రాము—అర్యా! ఆ గాతమాముని యిందులేడా! ఆశ్రమమిట్లుంటుకు
గారణమేమి!

విశ్వా—అయంశమును తరువాత జెప్పెద.

రాము—ఓహో ! ఈశిల మార్గమునకు నిరోధమైనదే, అండలిరాతిని
దన్నును, అహల్య స్త్రీరూపముతో బ్రవేశించును.)

రాము—ఏమి ! యీ ఆశ్చర్యము ఈ శిల స్త్రీ యెట్లయ్యె? (ఆశ్చర్య
మభినయించును)

అహల్య—(ప్రవేశించి) ఓహోనుభావా! రామచంద్రా! పురాణపురుషా
ః, ఈవె ననుస్తలోకమున † కీశుడవో రఘురామచంద్ర ! నీ
పాపన పాదధూళి నిల † వదలినసోకగ శస్త్రనైన నా
గ్రావపురూపుబాసి యల † గౌతమపత్ని సహల్యనైతి నో
దేవ! పవిత్రనైతి బ్రణు † తించెదనన్ను ననుగ్రహింపుమా.

స్వామీ! నీవు జగద్రక్షణార్థంబు దుష్టసంహారమునేయు నవతరించిన
ఆదినారాయణుండవు, పరాత్పరుడవు, నీసందర్శనమునకై
చిరకాలమునుండి శిలనై తపించుచు నేను నీదర్శనపదస్పర్శ
మున బవిత్రురాలనైతిని.

రాము—అమ్మా! నీకు శాపమొసంగిన వారెవ్వరు? నీ వొనరించిన
యపచారమేమి?

అహల్య—(తలవంచి యూరుకొనును)

విశ్వా—రామచంద్రా! యింద్రుండు కామాతురుగజ్జైయర్థరాత్రమున
గౌతముని పంచ కోడియై కూసెను, తెల్లవారెనని గౌతముడు
స్నానార్థమై సదిశేగను, అంతట వజ్ర గౌతమవేషమునసహ
ల్యను స్పృశించెను, తరువాత నంతకును దెల్లవారలేదనిముని
జ్ఞానదృష్టిచేబూడ నింద్రుని దుష్కృత్యము తెల్లమయ్యె, వెంట
నేవచ్చి ఓరీ శతమఘా! భగలోలుడవై వంచించితివి, కావున
నహస్రభగుడవు కమ్మని శపించి సామాన్యహాపము నొందుమని

యహల్యును శపించెను అప్పుడు డేవప్రాకృతచే నిండ్రుని నహ
ప్రాక్షునిగ నుండుమని యహప్రాహించెను.

రాము—అహా! కామాంధకారము శతమధుశంతవానిచే గోడిపేష
మును వేయించినదే! అమ్మా! యెవ్వరిక చేసిన నిన్నల శపి
యించెను?

అహల్యు—మహానుభావా! నేనేదోషమెఱుగచని ప్రార్థించి నాశాప
విమోచన క్రమము నెఱింగింపుతన నారాయణుండు రామావ
తారమెత్తి మిథిలకుబోవుచు నీచూర్ణమానవచ్చివనపాత రంబు
సోకించినప్పుడు నీశాపవిమోచనమగునని చెప్పి తాను హిమ
వంతంబునకుబోయె పది యేకలు నేను మీనర్కసమునకై వేచి
యుండి నేడు ధన్యురాలనైతిని నేను నాభర్తనన్నిధికిబోయె
దను, మీకివే నహప్రపంచములు.

రాము—తల్లీ! నీ సందర్శనమున ధన్యులమైతిమి, నీవరుగుము.

అహల్యు—మహాప్రసాదము.

విశ్వా—రామభద్రా! మనమిక మిథిలకు బోవువము రమ్ము.

(అడకు నిష్క్రమింతురు)

2 వ రంగము : సభాభవనము

[జనక శతానందులు ప్రవేశము]

జనక—గురుపుత్రా! శతానందా! ఏమంటివి? నీతాస్వయంవర విష
యమై శివధను రావోపణంబు పణంబుగా నేర్పరచుట దుర్లుట
కార్యమనియూ మీతలంపు! అట్లుకాక యేమిసేయుమనెదవు?
అ, వె, పాలతుకలను గూడి + బొమ్మల పెండ్లిఁడు
సేయువేళ నడమ + చేతితోడ

వేయిమందియైన * మోయజాలని శివ

వింటిలీల నెత్తి * బెట్టె నవల.

అట్టిభుజబలోపేతకు దగిన భర్త యా శివచాపము నెక్కిడిన
బాడేకదా యని యట్లు నిర్ణయించితిసి.

శతా—ఓహో! ఆలాగునా? నేనదియెరుంగక అట్టి వరుడు సంభవిం
చుట దుర్ఘటమని అట్లంటిని.

[విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించెదరు]

అందరు—(లేచి ప్రత్యుత్తాపమును నేయదురు.)

జనక—విశ్వామిత్ర మునింద్రా! నావంశముల స్వీకరించి యిందు
దయసేయుడు. బాలకలారా! మీరును యావీరములనలంక
రించుడు.

విశ్వా—ఓవిదేహరాజ చక్రవర్తి! చింతిత కళ్యాణసిద్ధిరస్తు. కూరు
చుండుము.

జనక—(కూర్చుని) సంయమింద్రా! యీసుందరాకారు లెవ్వరు?

విశ్వా—జనకమహీపాలా! అదియేచెప్పెద నాకర్ణింపుము.

నీ, రఘువంశమున దశ * రథ రాజపుత్రులు

రామలక్ష్మణుల పే * ర్వడసినారు

రాముడితండు మా * ర్గంబున నొకకోల

దాటకియనెడు ని * శాటిద్రుంచె

నాయజ్ఞమునకు వి * ఘ్నంబుజేసెడు సుబా

హృదుల దునుమాడి * యలరినాడు

చరణ ధూళీల వ * స్పర్శచేతను శాప

శిల వహల్యనుజేసి * చెలగినాడు

1. విదప నీయింట ద్రిపురారి * వింటినెక్కు

బెట్టి మీపుత్రిసీతను * బెండ్లియాడ

నచ్చియున్నాడు దేవతల్ * మెచ్చునటుల

వేగ శివచాపమిటకు దె * ప్పింపుమయ్య.

శతా—ఓహో! నాతల్లియైన యమ్మగారు శాపమును బాపిన
మహాత్ముడా! భగవన్ గారు చక్షు! మీవనిత్ర చరణార
వింకముల కనేకవంకనములు (నమస్కరించును)

రాము—అయ్యా! అహల్యాకమానా! యెమ్మ సీతేమాకు వంకనీయు
డవుకదా!

జనక—ఓహోహో! ఏమీ నాప్రయత్నము! ఏమీ నాభాగ్యము!
గాధేయమునీంద్రా!

ఉ కేవల పాపనుండయిన + కేశవుడే యగుగాని లేనిచో
నావిధిక ప్రయైన శిల + సంఘ్రి నిజమున బాతకంబులనీ
బోవగజేయునే పురుష + పుంగవు మాపుడును నెంత మే
దై వమే నాదు పూర్వసుకృ + తంబున సిగ్గివచ్చె సీతకై.

విశ్వా—అందులకు నందియమేమి! కేవల పరాత్పరుడనియే యెంచ
కగును.

జనకు—శతానంద! నీవుపోయి శివచామమును దెప్పిపురుని సేనాని
కిని సీతను దోడ్కొనిరమ్మని చెబులకును నాకజ్ఞగాదెబ్బము;

శతా—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

[సీతా నందినులు ప్రవేశించెదరు]

నందిని—అమ్మా జానకీ! రానా! యిటు యిటు.

సీత—(సిగ్గుచే కల వంచును.)

నంది—ఓహో! నీవిప్పుడే వరించబడితివా!

సీత—(కోరచూపుతో) ఓసీ! ఎవరి చేతనే!

నంది—ఎవరిచేతనా! యిపుడు సిగ్గుచేత.

సీత—తరువాత!

నంది—తరువాత శ్రీరామచంద్రునిచే.

సీత—సందిసి! యీ సందిగ్ధసమయమున బరిహసింపకుమా, (పైట
చెరగు దుడిచికొనును)

సంది—సీతా! నేను వ్యర్థముగ బరిహసించుటలేదు. శ్రీరామ
చంద్రుని ప్రేక్షణ పుష్పమాలికల సవరించుకొనుచున్నావు.
అవి నిరంతరము నీ కంఠము నలంకరించియే యుండునుగాని
పోవునవికావు సుమీ.

సీత—(రామునివంక జూచును)

సంది—అదిగో రామచంద్రుడును నీ చూడ్కులనెదు నల్లకల్వల
దండను కంధరమున నలంకరించినాడు. అప్పుడే మెంత
మరియు చుంటివే!

సీత—(అంగుళిచే బెడరించి) నీ యగుంబబ్బ ప్రలాపము లిక
మానుమా.

రాము—(తెనలో) ఆహా! యీజానకీ సౌందర్య మెంత మోహనా
కారముగ నున్నది.

మ. బలిరా! యీజనకాత్మజాత ఘనలా + వణ్యాంబుపూరంబులో
పల బాహుక్వయిగమ్మితూతులుగై + వాలంబుగాగొప్పనున్
జలజంబుల మోను నేత్రములు చం + చన్మీనయుగ్మం బనా
నలరెన్ జన్నులు తిమ్మిమెగ్గలన మో + హాకారతన్మిం చెడిన్.
ఓహోదైవమా! యీ పురంద్రీరత్నమును నాకు సమ
కూర్చుమా! (భటులు శివచాపమును మోసితెత్తురు)

జనకు—రామచంద్రా!

తే. గీ. ఈ శివశరాసవరంబు + నెవ్వడత్ర
మమున నెక్కిడు నాగుణ + మండనునకు
నాదుపుత్రిక సీత న + స్మాతపూర్వ
కంబుగ నొనంగువాడ లో + కంబుమెచ్చ.

కావున నీ వీ రివకాద్యము నెక్కువెట్టి నామనోరథము నీడేద్యము.

విశ్వా—వత్సా! రామభద్రా! జేగ మానోపించుము.

రాము—గురువర్యా! అభివాదము సేయుచున్నవాడ.

విశ్వా—ఆయుష్మంతా! సత్రమున నీవీ హరచాపము నెక్కువెట్టెదవుగాక.

రాము—(ధనుస్సును కమిడించి)

గీ. త్రిపురదానవులను గూల్చి † జేగజేవు
దైవ శివునకు జయమిచ్చి † నట్టిచాప
రాజమా? జానకీ పరి † గ్రహణమునకు
గారణమి! నీకు వానమ † స్కారములివె.

(ప్రకటించి నమస్కారములుచేసి చాపమునెత్తి)

గీ. గురువశిష్టుల కాశకు † గురుతరంపు
భక్తి గూల్చితి నేనియీ † భవునిపిల్లు
సత్రమంబున నెక్కిడి యభి † మతింబు
నందువాడను జనకు లా † కండమొండ.

(ఎక్కువెట్టగా ధ్వనితో విడుగును)

నీత—హా నందినీ (చేటికను కొగలించుకొనును)

నంది—జానకీ జడియకుము. నీ యభీష్టులత పుష్పించినది. నీ మనో
హరుండు రామచంద్రుండు శివవిల్లు నెక్కువెట్టి నాతని
బాహుబలమునకు జాలక విరిగిపోవుటచే గలిగినధ్వని కాని
యిప్పుడే యుపద్రవమును రాలేదు. కన్నులదెరచి నన్ను
విడచి (శ్రీ) రామచంద్రుని గొగలించుకొనుము.

నీత—(నందిని బుగ్గలు నులుమును)

జనకు—అమ్మాయీ నీతా! యీ పుష్పహారమును (శ్రీ) రామ
చంద్రుని కంతమాన నలంకరించుము. (పూలకంఠయిచ్చును)

శతా—రామచంద్రా ! నీనీ పూలకండను జానకీదేవి గళమువ
సలంకరింపుము (దండయిచ్చును)

సీత—(రామునకు దండవేయును)

రాము—(సీత మెడలో పూలకండవేయును)

విశ్వా—సమస్త సన్మంగళానిభవంతు, (అక్షతలు చల్లును)

జనకు—కౌశికమునీంద్రా ! భవదీయ కరుణారసంబునం జేసి
ధన్యుడనైతిని. త్రిలోకపూజ్యుడు జామాత యైనందుల
కమితానంద మందితిని, మరియు నీలక్ష్మణునకు మా యార్థి
శను కై కేయీ పుత్రులైన భరత శత్రుఘ్నులకు మాండవీ
శ్రుతకీర్తుల నొసంగి వివాహము సేయడలంచితిని. మీరు
దశరథమహారాజుగారితో విన్నవించి యీ శుభముల జరి
గించ గలందులకు బ్రార్థిస్తున్నాను.

విశ్వా—జనకమహీపాల ! తథాస్తు, అటులే సంధానము చేసెదను,
(అందరు నిష్క్రమించెదరు)

—

శి వ రంగము : కల్యాణమంటపము

[దశరథ జనక విశ్వమిత్ర రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించెదరు]

జనకు—విశ్వమిత్రమునీంద్ర ! భవదీయ కృపాకటాక్షమునం జేసి
రాజకులచంద్రుడైన దశరథమహారాజుతో వియ్యమందితిని,
మహాపురుషులు జామాతలైనవారు, మీకు సహస్రవంశన
ములు కాక వేరేయపకారము సేయజాలను.

(సమస్కరించును)

(తె ర లో)

అరే అరే శ్రుతియగుల పశువులారా ! నా దృష్టిపథమునుండి
యెవలకు దొరికిపొండు

విశ్వా—ఓహో! రాజకుమారక గ్రహమైన పరశురాముడు
కాబోలు నిటువచ్చుచున్నాడు. కానీ; మంచి సమయమునకే
వచ్చినాడు.

జనకు—కౌశికమునంద్రా? అక్కటా మా కపాయముకదా!

విశ్వా—భయము లేదు; మీరందరు నిర్భీతిగ గూర్చుండుడు.

పరశురాముడు—(ప్రవేశించి) అరే క్షత్రియ పశువులారా!

మ. అవసీనాథ కుమార కంధరసః + డ్యక్షక్తధారాభిషే
కవిశేషోగ్రకుతారధార నెరుగం + గాలేదె యీమత్తభూ
ధవ సంతాపవిశ్మంగముల్ మొలిచెనే + తథ్యంబుగా మీకునే
డవురా నన్దనిచూలలం దడగరా + హా! యెంత ఆశ్చర్యమో!

సరేకానిమ్ము మధీయక్రోధోద్గిష్ట నిశ్వాసమాదతమును వెల్ల
రించి యీ రాజకుల కాంతారమున కుత్పాత జంఘానిలమును
బుట్టించెడనుగాక. ఓరోరి రాజులారా!

జి. భార్గవ రామనామమును + స్వప్నమునందునైన విన్న స్త్రీ
వర్గములోన దూరియతి + వల్వలెగాజుల చాల్పరే! భయో
త్సద్గులరౌదు నేడు సమి + దంబున నన్దనియుక్ జలింపరే
భర్గసమానుడైన బల + వంతుడెవం డిట సాయమయ్యెడినో.

సరే తెలిసినది ఓరీ దశరథా! యీకుమాదలెవ్వరు!

దశ—స్వామీ! వందనములు. మీ నాపుత్రులు రామలక్ష్మణు లను
వారు.

పరశు—ఏమీ! రాముడన నేనొకడనుండ నాకు ప్రతిరాముడొకడు
వెలసెనుగా!

దశ—జమదగ్నికుమారా! అగ్రహింపకుము. మీ నామముబెట్టిన
శ్రేయంబని అట్లుంచితిమి. అంతియెకాని వేరులేదు.

పరశు—ఓహో! కడుయుక్తిగ నమర్చించితివే! సరే, అది యటుండ
నిమ్ము ఓరీ దశరథరామా!

గీ. కార్తవీర్యార్జున భుజోగ్ర † కాననమును
ద్రుంచి తద్రక్తపూరవా † ధులనున్నవ
మాచరించిన మత్కుతా † రాంచలంపు
బటిమ నెఱుగుదువే? రఘు † వంశపుత్ర!

రాము—భాగవరామా! చెప్పగా వినియున్నాను. కాని నీవు చెప్పవల
సిన దేదో చెప్పుము.

పర—ఏమీ! యీ తిరస్కారము! అటులైన వినుము
ఊ. శాతకుతారధార స్పృహ † సంఠితనిర్వది యొక్కమాది ని
ర్భీతిగద్రుంచి తద్రుధిర † విస్తృతిచే బిప్రదర్శణంబు సం
ప్రీతిగ జేసినట్టి భృగు † వీరుని రామునిదోఃప్రతాపవి
ఖ్యాతినెఱుంగరే సృపుల † హా తల కెక్కె నా నేడు నేత్రముల్.
రాము—భాగవా! ధరణీసుల కన్నులు తలకెక్కలేదు గాని నీ
కన్నులు తలకెక్కినవి.

పర—హా హా! ఎందుచేతరా!

రాము—ఎందుచేతనా!

ఊ. ఊర్జితమూర్తి నీజనకు † మూక చంపుటచేత గార్తవీ
ర్యార్జునిమీది గోపమాన † నల్లనవాని వధింపవచ్చు జ్ఞా
నార్జనలేక యీసృపుల † నందఱిపై బగబూని వీరలన్
భర్జనసేయబూనుట ధృ † వంబుగ నీ తల కెక్కె నేత్రముల్.

పర—బౌరాడింభ కా! ఏమిగా కండ్రొవ్వు.

విశ్వా—భాగవ రామా! సత్యమువలికిన నీ శ్రీరామునిపై నేల
యాగ్రహించెదవు! ఈతడు పాదధూరిచే శిలయైన యహల్య
కాపవిమోచనమొనరించినపరమపురుషుడు, శివచాపమునెక్కు

వెట్టి నీతను పరిగ్రహించిన పరాక్రమధనుడు. అట్టిరాముని
నీవు అల్పబుద్ధుడంటి పలుకరాదు.

పరశు—ఏమీ విశ్వామిత్రా ! అహర్భక్త్యై పరిపక్వమైత నమయ
మున కీరాముడన్నటికి బోయియుండనోవు అంతిమాశ్రమున
నీతడు ఘన బెట్టయ్యె మీదికి యుచుగా వియోహ యారాజులింత
నిర్భయముగ నున్నాడు. సరేయగుగాక. ఈరాముడిప్పుడు
నాకుశత్రువుడై నాడు. యేనుంచువా ! నాగురుండైన శివుని
విల్లెక్క వెట్టబాలక విచరుచుచేక ఓరీ కళరధరామా !

చ. యుగములు పెల్లగాజిదికి † యుక్కురియున్న పురారిచాపమునో
బగులగ జేయగాను నొక † పౌనుమమే రిఘువంశపుత్ర ! యీ
భృగుకులరాము చాపమును † వీసమునైకచు నెక్కువెట్టిననో
జగములు నిన్ను రాజుడను † జంకిన భార్గవదాసుడందువే.

రాము—ఏమీ భార్గవా ! ఆలాచువా !

శా. ఏదీ ! యిర్వదియొక్క మా రవనిబృ † ధ్వీశావలిఁ ద్రుంచి, మ
ర్యాజన్ గొన్న త్వదీయకాక్యము గం † ధ్వారంగ వీక్షింతు—
(చేతిలో ధనువులాగిలొని) నా

హా ! దుస్సాధ్యమే దీవి నెక్కిడుట రానూ ! † చూచెదాగాకని
నాదర్పంబులపెంపు మద్దురు జనా † నందంబు వాటిల్లగన్.

(ధనుస్సు నెక్కిడి బాణము సంధించును)

పర—(అశ్చిర్య విభ్రమముతో) ఆహా ! అశ్చిర్యముగనున్నదే !

గీ. ధనువుతోడనె నాశక్తి † దస్కరించె

నీతి జెవ్వ డాఱో మది † యెఱుగబడదు

శ్రీరమేశుని యపరావ † తారమనుచు

దలపవలె లేకయున్న నీ † దర్పమేడ,

అయిన గొంతవఱకాలోచించెదను,

రామ—భార్గవరామా ! నీచాపము నెక్కువెట్టితి నీ బాణము నెచ్చట
విడువవలయునో చెప్పుము, యేమందు వేని?

గీ, అస్త్రదాచాద్యుడో కశి + కాత్మజానన
బాంధవుండవు మిత్రయును + బ్రాహ్మణుండ
వగుట నినుజంప నీ యమో + ఘాత్రమెచట
విడువవలయునో ! చెప్పుమీ + వేగనాకు,

పరశు—రామమూర్తి ! నీయిచ్చయున్నచోట విడువుము,

రామ—భార్గవా ! నీనిమిత్త మెక్కువెట్టివ వైష్ణవబాణము నట్లువిడు
వరాదు, నీపాదగమనశక్తినిగాని నీచిరతపస్సంపాదితమైన
పుణ్యలోకప్రాప్తినాన శక్తినిగాని త్రుంపవలయును, ఇందు దేనిని
భంజింపు మనెడవో చెప్పుము,

పరశు—రామచంద్రా ! నాపుణ్యలోకమును ఛేదించుము,

రామ—(బాణమును బ్రయోగించును)

పరశు—(చూచి) ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము, ఆహాదేవా ! ఆదినారా
యణా లక్ష్మీకళత్రా ! (నమస్కారముతో)

గీ, తెల్విమై మీనిజస్థితిఁ + దెలిసికొంటి
భూభరము మాన్పనకుడవై + పుట్టినట్టి
ఓష్ఠుడేవుడ వీవుకా + వేమహాత్మ
రక్షణమునేయుమయ్య శ్రీ + రామచంద్ర,

స్వామీ! పురాణపురుషుండవై నీకు నేనోడుట లెక్కలోనిది
కాదు, దురహంకార వశుండవై నిన్నునిరాకరించిననాపచారమును
మన్నింపుము. నీ వనతరించువరకే నావ్రభావముకాని తరువాత
నే నీప్రదేశమున నుండరాదు, నాకు శలవాసంగితివేని నముద్రమధ్య
మునకుబోయి తపోనిష్ఠతోనుండెదను,

రామ—భార్గవరామా ! మంచిది అటులేపొమ్ము,

పరశు—మహాప్రసాదము,

(నిష్క్రమించును)

దశర—అహా ! యిప్పటికిగదా ! పులిసోటి నూంసశకలములవలె
బయలుపడితిమి.

జన—ఇంతకును నా యశృష్టము మంచిది. రమానాథు డల్లుడై
రాచకులమునకున్న యాపద నివారణచేసినాడు.

విశ్వా—అందుకు సంతోషమేమి ? యీ దశరథాదుల సయోధ్యకు
ఐంపుడము లెందు.

(అదవ నిష్క్రమించెదరు)

శ్రీ సంపూర్ణ రామాయణము

పంచమాంకము

1 వ రంగము : పుష్పవన ముఖద్వారము

[మండర ప్రవేశించును]

మండర—ధరణీతలంబున దాస్యవృత్తి కడుదుర్భరమైనదే కాని నా దాస్య మట్టిదికాదు. నేను అధిపులకంటె సభికురాలను; యే మందురా! మా కైకేయీదేవికి నేను పుట్టినయింటి దాసి సగుటచే నా చెప్పినట్లుకైకేయి నినుచుండును. ఆమె యెట్లు చెప్పిన నదేప్రకార మడుగుదాటక దళరథమహారాజుగారు వర్తించును. అందుచే నయోధ్యాపుర సామ్రాజ్యమంతయు నా చిటికెనవ్రేలి గోటిపై నల్లల్లాడుచుండును. కావున జన్మ యన నాదే జన్మకాని యొరులు నాకు పాటివత్తురా! యిహ్వా డీ యుద్వాసవనమండలి పుష్పచూలను గోసికొనిపోయి మా దేవికి మనఃప్రియము గావించెడగాక!

వనపాలకుడు—(పూలగంపతో ప్రవేశించును)

మండర—ఓరీ! పుష్పచూ లెక్కడికిరా కొంపోవుచున్నావు?

వనపా—(కోపముతోజూచి) పట్టణాలంకారమునకు.

మండర—ఇప్పుడు పట్టణాలంకారమేమిరా!

వనపా—అదిగో పలునాల్గు ఓరీయని పిలుచుచున్నావు. నీయంత ధానవు నీవు. నా అంతవాడను నేను. నీ వమ్మగారి దాసివి.

నే నయ్యగారి చానుడను, ఇప్పటికి తమించితి నింకెప్పుడు
నన్ను నోరీయని పిలువకుము

మంద—ఏమిరా ! అపోగడ ! మాజేవితో జెప్పిన నిన్నేమిచేయించె
డనో చూడుము

వన—ఓసీ ! మాఅయ్యతోజెప్పి నిన్నేమిచేయించెడనో చూడుము :
మంద—పండ్లు రాలగొట్టెదను సుమీ !

వన—లెంపలు వాయగొట్టెదను సుమీ !

మంద—ఓరికుంకా ! నీకెంతకావరమురా ?

వన—ఓసిలంజా ! నీకెంతమదమే ?

మంద—(తనలో) : డవయంత గుమ్మడికాయ కత్తిపీటకులోకువన్నట్లు
మగ పెళ్ళవకు నేను చాలనిమాట నిజమే. వీనిని శాంతముచే
లోంగదీసి తరువాత వీనిభరతము పట్టెదను. (ప్రకాశము)
వనపాలక ! నిన్ను నే నోరీయన్నందులకు నీవు నన్నోసీయని
బదులు దీర్చితివి మనమీనంగతి నిక మరచిపోవుడము కాని
పట్టణా లంకారమునకు హేతువేదియో చెప్పుమా !

వన—అట్లు తిన్నగ మాట్లాడిన జక్కగ జెప్పకపోవుదునా ? రేపటి
దినమున పట్టాభిషేకము.

మంద—ఎవ్వరికి ?

వన—రామచంద్రమూర్తిగ రికి,

మంద—ఏమీ రామునకు పట్టాభిషేకమా ! రేపే ?

వన—అవును యెన్నిసార్లు చెప్పుమనెదవు రేపే రామమూర్తికి
పట్టాభిషేకము.

మంద—అలాగునా ! సరే నీవుపొమ్ము.

వన—పోవక నీవుండుమని బ్రతిమానిన నుండుననుకొంటివా !
(నిష్క్రమించును)

మండ—ఈవార నాకాశ్చర్యముగనున్నదే, మాదేవికుమార్లు భరతశత్రుఘ్నులూరలేని సమయమున రామునికి పట్టాభిషేకము సేయ నిర్ణయించుట వృద్ధరాజేదో కపటోపాయము దలంచెనని యూహించెదను. మాదేవిగారి కే కార్యము నందలి కపటము నెఱిగించి తంత్రములనుబనిని రామునకు రాజ్యపట్టాభిషేకము కావండజేసి యావరాజ్యపదవిని భరతున కిచ్చునట్లు చేసెదను. అట్లు సేయకున్న నాపేరు మండర కాదు. మండర యన యేమో అనుకొనుచున్నాడు కాబోలును. మండర నగరంబు పాలనక్రమము నెట్లు పుధించునో నేను తంత్రముబన్నిన వారిహృదయములట్లు అల్లకల్లోలముగ గలగిపోవును. ఔరా! మాకై కే యీ పుత్రునకుగాక రామునకు రాజ్యపట్టాభిషేకమా! నాప్రభావమును లోకమంతా విలొకించుగాక!

(నిష్క్రమించును)

2 వ రంగము—కై కేయి మందిరము

[కైక శయనించి ప్రవేశించును]

మండర—(ప్రవేశించి) అమ్మా కై కేయీ దేవీ! నిద్రించుచుంటివా!

కైక—(లేచి) మండరా! వచ్చితివా! యిప్పుడే వండుకొంటిని, అంతలోనే నిద్రపట్టినదే,

మండ—అహహ! (నవ్వి) బాగుబాగు,

కైక—ఏమే అట్లు నవ్వుచున్నావు. కారణమేమే?

మండర—ఏమియులేదు, నీకు నిద్రయెట్లు పట్టుచున్నదో అని నవ్వు వచ్చుచున్నది.

కైక—నిర్విచారము గలదానికి నిద్రసుఖముగ బట్టకమానునా! నవ్వనేల!

మండ—ఓహో ! నీకు నిర్విచారమా ?

కైక—అదేమే అట్లువల్కెడవు?

మండర—ముందున్న ముసుళ్ళపండుగ కలంపక నిర్విచారమనుటచే
నాకు నవ్వువచ్చుచున్నది

కైక—ఏమే ! ఆముసుళ్ళపండుగయేదే ?

మండర—ఏదియో ? దాశ్యము.

కైక—దాశ్యమెవరికే ?

మండర—ఎవరికో అయిన నాకీ బాధయేల ! నీకే !

కైక—నాకు దాశ్యమేమే ! ఎవరికి సేయవలయును ?

మండర—ఎవరికా ! కౌసల్యకు నీవేసేయవలయును.

కైక—కౌసల్యకేమి నేను దాశ్యము సేయుటేమే !

మండ—ఆలాగునా ! రామునకు రాజ్యపట్టాభిషేకమగుచుండగారాజ
మాలకు కౌసల్యకు నీవు దాశ్యము సేయవలదా !

కైక—ఏమీ ! మారామచంద్రునకు రాజ్యపట్టాభిషేకమా ! ఆహా !
ఎంతచల్లనిచూట చెప్పితివే ! మందిది యెప్పుడు ?

మండ—(పలుకకుండును)

కైక—ఏమే పలుకవు !

మండర—(తనలో) రాముడన్న సీమకెంతప్రియమో ! నామంత్రాం
గము సాగు తెట్లోకదా ! అయిన బుర్రెక్కించెదను. (ప్రకా
శము) యెప్పుడైన నేమి ? నీతలమీద దాశ్యదేవత అధిష్టిం
చుటలేవే.

కైక—నీవట్లుతలంచితివి కాని నాకట్టి యమర్యాద జరుగదునుమా !

మండ—చాలుచాలు. తెల్లనివన్నియు బాలనియు నల్లనివన్నియునీళ్ళ
నియు కలంచు నమాయకురాలవు. అట్లు గొక యెట్లు తలంచె
డవు. అవృద్ధరాజు కపటోపాయ మెరుంగని గోలవు. యిన్ని

మాటలేల నీ కుమాదులు భరతాదులు మాతల గృహమున
 కేగ జూచి రామునకు రాజ్యచుర్పించుట నీ తలమీద బువ్వు
 లను బూజించుట కనుకొంటివా ! బాగులను బోయుట కను
 కొంటివా ! భరతాదులున్న సమృద్ధింపరనియు సర్వరాజ్యమును
 రామున కర్పింపవలెననియు నీ మిథ్యాప్రియభర్త యిట్లేర్పర
 చినాడు. యిప్పుడైన గొంచెము తెలిపి తెచ్చుకొని నీ కొడుకు
 నకు రాజ్యము వచ్చు నుపాయ మాలోచింపుము. లేకున్న
 నీవు కౌశల్య పాదసేవ జేయవలసినదే. ఆ విషయమున నీకభి
 మానము లేకున్న నేనుచూత్రము నీ పాదసేవ సేయజాల. నేను
 చిరకాలమునుండియు గేకయ రాజకులమున మర్యాదగట్టవ
 ర్తించినాను. అందుచే నా కభిమానముగ దోచినది. యిపు
 డైన నీ మగడు పన్నిన మాయాతెర ఆవలకు దొలగింది
 నీ కొడుకునకు రాజ్యము వచ్చునట్లు చేసికొనుము. యిప్పుడు
 నామాట వినకున్న కౌశల్య సేవ సేయనాడైన నామాటలు
 నీకు యచింపకపోవు. అపైన నీయదృష్టము.

శ్రీక—(తనలో) ఓహో ! యీమండర చెప్పినమాట సత్యముగ నే
 తోచుచున్నది. లేకున్న భరతాదు లింటలేకున్న నీ ఖనకార్య
 మును నాభర్త తలపెట్టునా ! యిందులకు పాయమేదో మండ
 రనే యడిగెదనుగాక. (ప్రకాశము) మండరా ! అట్లులైన
 నన్నిర్హజేమి సేయుమనెదవు ?

మండర—నీకు తిక్క తిరిగిన నుపాయము చెప్పెదను.

శ్రీక—తిరిగినది నీవు చెప్పినట్లు చేసెదను.

మండర—అట్లులైన జెప్పెదవినుము. శంఖర యుద్ధమున నీభర్త నీకు
 రెండువరంబు లొగుంగి యున్నాడని చెప్పితివికదా ! వాటి
 నివృద్ధిగి పుచ్చుకొనుము.

కైక — ఔ నప్పుడా వరములను నాయిష్టము వచ్చినప్పు డదిగక
నని చెప్పియుంటిని.

మంద — అట్లులైన భరతునకు యశావరాజ్య పట్టాభిషేకమును
రామునకు బహువల్లభు లగణ్యవాసమును యేర్పరచుడని
రెండు వరములను కోడుము.

కైక — అక్కటా ! రామున కరణ్యవాస మెట్లు కోడును నే ?

మంద — అట్లు సేయకున్న ననేకాపాయములు తటస్థించును. నా
మాట వినుము.

కైక — మందరా ! మంచిమాట చెప్పితివే అడుగో నా నాథుడు
వచ్చుచున్నట్లున్నది. నీవావలకు దొలంగుము, ఆరెండువరం
బుల నడిగి బడసెదను.

మంద — మంచిది, పప్పులో నడుగు వేయకుమా ! బహు భద్రము.

కైక — నా నాథుడు వచ్చువర కలంకారశూన్యమై దైన్యకృతీ
నుండెదను. (అట్లు సేయును)

దశరథుడు — (ప్రవేశించి) ఏమిచెప్పచూ కైకమందిరము నేడింత
కోభావిహీనమై యున్నది !

నీ. కనకయాంత్రిక భంజి † కలు చేతులను సాచి

యెంతయు స్వాగతం † బీనువయ్యె

ముంగిట మందర † ముడసూరగా నిల్చి

యుచితక్రియుల బాద్య † మొసగడయ్యె

వచ్చితిరాయని † హెచ్చినముదమున

జెలి కైక యెదురు † వేంచేయడయ్యె

ప్రతిభసర్వము వీడి † బద్ధకవాటమై

నిలయంబు కనులింపు † నింపడయ్యె

శ్రీ. మనసు స్వస్థత లేదేమో + మగువ కైక
కే విచారము కాని యీ + యెడలనిట్లు
మంగళ విహీనమైన యీ + మందిరంబు
గాంచినంతి నె నామది కంపమైతై.

అయిన సమీపించి కనుగొందును గాక, (సమీపించి) ఇదిగో
నిక్కడ నలంకారతూవ్యయై శయనించియున్నది. కారణమేమి
చెప్పుమా ! ప్రియురాల ! కేకయరాజనందని ? కైక ! అవిధంబుగ
సౌఖ్యదూలి విచారముతో నుంటివేమి !

కైక—(లేచి) ఓహో విచారమేమనియా ! పాపము మీకు జరి
యదు కాబోలును. మీప్రియురాలు కైక కాదు—కౌసల్య.
ఆమె కడకే పొందు.

దశర—ఏమీ ! నీవు మాత్రము ప్రియురాలవు కావా ! యీనాడేల
యిట్టి యాగ్రహవేషముతో నుంటివి దేవీ ?

కైక—నేనే ప్రియురాలనైన నన్నింత చిన్నచూపు జాతురా !

దశర—నిన్నేమి చిన్నచూపు చూచితిని ?

కైక—చూడకయేయున్న నేనాటి శంఖరయధము యేనాటి. వర
ములు ! యిప్పటికైన నీయగల్గితిరా ?

దశర—పెరిదానా ! అందులకా యీచింత. అవసరమున్నప్పు
డదిగడనని నీవు చెప్పలేదా ! ఇప్పు డదుగుమిచ్చెదను

కైక—అట్లులైన దప్పక యిప్పు డిచ్చెదరా !

దశర—ఆ తప్పక యిచ్చెదను.

కైక—మహాత్మాటికి నిచ్చెదనని నాచేతిలో జేయివేయుడు.

దశర—ఆ తప్పక వేయిసాగులకు నిచ్చెదను.

కైక—అట్లులైన భరతునకు యావరాజ్య పట్టాభిషేక మొకటి;
రెండవది రామునకు బదునార్గ్గేడు లరణ్యవాసము.

జశర—హా! మండభాగ్యుడను కదా! దేవీ!

గీ. ఆత్మ సుతునకు యశావరా + జ్యోతిః సోర
వచ్చు నా వరమేసియ + వచ్చుగాని
రాము బదునాలుగేడు ల + రణ్యమునకు
బంపుమని కోరవగునె య + ప్రాజ్ఞురాలి?
కావున రెండవ వర మేదేని కోరుకొనుము.

శైక—నాకట్లు వలనుపడదు. రఘువంశపు రాజు లాడినమాటదప్పు
వాడుకాదు. నాకా రెండువరముల నొసంగుడు. లేదేని ఆత్మ
హత్య జేసికొనియైన ప్రాణముల బలిత్యజించెదను.

జశర—అక్కటా! నా ప్రాణముమీదికి వచ్చినదికదా! శైకా!
చ. కరముల బట్టువాడ గుతు + కమ్మున నర్హధరాధిపత్యమున్
భరతున కిచ్చువాడను కృ + పామతివై మునిలోక పూజ్యుడై
వరలెడు రామచంద్రగుణ + వంతుని గేహమునందు నితయో
గిరమిడినిల్చ వేడెదను + గిన్న రణ్యముపాలు సేయకే.

శైక—కరములుకాదు పడములబట్టినను నే నందులకు సమ్మతించు
దాననుకాదు నాకుచూళ్ళు భరతశత్రుఘ్నులు పురమున
లేని సమయమున యవరాజ్యము రామునకొసంగి నా
బిడ్డలకు మనుష్యత్రియిచ్చి నన్ను మీ ప్రియురాలి కొసల్యకు
దాసినిగా జేయడలచితిరా! మీ కీ న్యాయము తెగదు. చూట
దప్పకుంటిరేని నా కా రెండువరముల నొసంగుము.

జశ—నన్నుబోలిన నిర్భాగ్యుడు లేడుకదా! కేకయరాజనందనీ!
భరతుడుమాత్రము నా కొమడుకాకా! నీవుమాత్రము
నా ప్రియురాలవుకావా! యవరాజ్యాధికారము రాముని
దగుటచేతను హతాత్తుగ మంచిముహూర్తము తటస్థముట
చేతను యీ కార్యము దలచితిని కాని భగతాదులపై బ్రేమ
లేక కాదు, అనుగ్రహించి రెండవవర మేదేని కోరుకొనుము.

కైక—మీ ప్రార్థనలు నా చెంతిబసికరావు. భగతునకు యువరాజ్య మిచ్చితీరవలెను. రాముని వనవాసమునకు బంపితీరవలయును. లేకున్న నేనువరముల నీయలేదని బొంకుదు.

దశరథ—హా రామచంద్రా! సుగుణవాంద్రా! (మూర్ఛిల్లును)

రాము—(ప్రవేశించి) జననీ! కైకమాంబ! నీవు మాతండ్రిగారిని గోరినవరముల వినియున్నాను. అందులకై నీవు సంశయింపకుము. నే చెల్లించెదను.

చ. అనుపమ యశావరాజ్యము నశ్రమస్తమ్యుడయేలుగాక! యో జననినో నీయభీష్టముగ † జయ్యన గానలకేసువాడ నా జనకునియప్పు బద్ధు శిర † సావహించుచు దీర్చివేయగా దయదనైననాకు దగ † చా! మదిశంకను వీడుమమ్మరొ.

కైక—రామభద్రా! ఎట్లైన నీవు సకలగుణాభిరాముడనోయి నీ యోగ్యత మెచ్చదగినదే.

దశరథ—(లేచి)హారామ! హారామ! కౌగలించుకొని విచారించును)

రాము—జనకా! ఏల మీకీవైరిశోకము. సమాశ్వుసిల్లి యొకసారి నన్ను జూడుడు.

దశరథ—వత్సా! నిన్ను వనములపాలుచేసి నేనెట్లుబ్రతుకుదునోయి! (విచారించును)

రాము—తండ్రి! నామాటవినుడు యింను దుఃఖంపగారణమేలేదు.

చ. పొరిబారి బాల్లశోకమును † బుక్కిటిబట్టుము పుత్రులెప్పుడన గురునిఋణంబు దీర్చుట కె † కుంభినిలో జనియించుచుండ బా మరుని విధానశోకమున † మ్రగ్గకుమయ్య ధరాతలాలు నా భరతుడయేలు నేను వన † పాలననేతు జగంబు మెచ్చగన్.

దశరథ—ఓనీ పాపాత్మురాలా! కైకా! నాకుమారుడు రామచంద్రుని కెంత ఘాత ధరిచితివే.

రాము—జనకా ! ను కట్టి కైకమాంబపై నాగ్రహమునువిడువుడు.
ఆమెకిచ్చినవరంబులు చెల్లి చుట మీకును మీతనయులమైన
మాకును విధికృతము. నేను సంతోషముతోనర్హరాజ్యమును
భరతునికిచ్చి సేవరణ్యవాసమునకు బోయెదను. మఱియు
మీయుగాము దీరినదని సంతసిల్లుదు.

జశర—అక్కటా ! రామభద్రవా ! ఎన్నుకొడిచి యొక్కగడియయైన
బ్రాణములతో మరణాలుదునా !

రాము—తండ్రి ! యూరడిల్లుడు.

చ జనకుఋణఃబుద్ధిర్బుధః + సంతతి మేల్బలియంచు మెచ్చ నీ
ర్తిని దశదిక్కుల న్నిలిపి ధీరత తేజము గాంచినప్పుడే

తనయుడుకాని యూరక వృ + ధాఃచరణబుల బల్కుచుండి శం
తను వసియించినంత నే ను + తప్రవచుండ ! వచింపుచూడ్యుడా.

జశర—నాయనా ! రామున కరిగ్గవార మను వక్షరములేనాహృద
యమును గాల్పుచున్నవోయి ఈచూటవిని కొనల్యమాత్రి
మెట్లు జీవించునోయి?

కొనల్య—(ప్రశేళించి) హకుమార ! రామభద్ర ! (కొగలించి
యేడ్పును) బిడ్డా ! నీకరణ్యనాగమను మాట నాహృదయము
భేదించుచున్నదిరా నాయనా !

రాము—జననీజనకులార ! నాజనయత్రి కైకమాంబ యీవిషయ
మున నాకు మహోపకారమే చేసినది ఏమందురా !

చ. కొమరునికంటె నాయెడల + గూరిమి హెచ్చయినందుచేతనే
యమిత ననుస్తరాజ్య భర + మాత్మజమస్తకమందుబెట్టి, కాం
తమగు సరణ్యపాలన వి + ధానము నాతలమీదబెట్టె నై
కమ సుతుకంటె నన్ను + ధి + కాప్తజూచుటగాదె ! యెంచినన్.
కాపున మీరీవిషయమై విచారింపవలసిన యవసరములేదు.

దశర—హాహుమా రా ! సముగ్రుణంబులు సం స్థవసేయంబులుక దా
నాయనా !

ఉ. ప్రాణములైదు రామమయ + భావము లాట ననున్ దృఢించియా
కానలకీవుహోప గొడు + కా యికతొచ్చుచులైన ప్రాణముల్
మేనవసించునే యకట + మేదినితో బనియేలనాకు, గు
ర్రా ! నినుజూచు భాగ్యమిక + రా దిదియేకడసారియే జూచి.

రాము—జనకా ! అట్టి యమంగళముల బలుకకుము. వసునాల్లేదులు
అదునాల్లు గడియలట్లు గడవించి మించ నినుగాంచెదను.

కౌసల్య—అమ్మా ! కైకా !

ఉ. పట్టము నీ గుహరునకె + ప్రాభవలీలల గట్టవచ్చునా
పట్టిన భీకరాటవల + పాలొనిరింపక యింటిపట్టునన్
పట్టెడు ముద్దజెట్టుచును + బాలన నేయగదమ్మ జ్యేష్ఠుడై
పొట్టకు జాలినంత సిరి + బొండగ జాలడె కేకయాత్మజా !

తల్లీ ! కటాక్షముంచుము నీచరిణంబులకు మ్రొక్కుదాన.

కైక—కౌసల్యా ! నీయిచ్చకములకేమిలే. ఏనాడో నాభర్త నా
కిచ్చిన వరముల నీనాడు నేను పుచ్చుకొనుటదప్ప. నాకొడు
కులు పురమున లేనినమయమున నీకొడుకునకు రాజ్యాభిషే
కము సేయించుకొనుటకు సిద్ధపడితివా లేదా ! ఎవరిల్లి
వారు పోగొట్టుకొందురా ! కావున దప్పక రాము డడవులకు
జోవ వలసినదే

దశర—హా రామచంద్రా ! నీకెంతగతి పట్టినదిరా ! యీరాకాసికైక
యీరవికుల కాననకతారి యీపాపాత్మురాలు హా తండ్రి !
హాకుమారా ! నీపాలిటికిమహామారి ! మహామారి ! ఘోరామృ
తహారామృ ! హా రామ !!! (మూర్ఛిల్లును.)

కొనల్ప—హా ! యెంతవిద్యయురాలయ్యె! భర్తగారి కెట్టి శోకమును
బుట్టించితివమ్మా!

రాము—తల్లీ ! నీవు కైకమాంబను విడిచివలదు, ఆమె యిట్టి
పట్టు పట్టుకున్న దండ్రీగారి ఋణవిముక్తియేకాదు అమ్మా!
కైకమాంబ! నేను తప్పక అరణ్యవాసమున కేగెదను, నీవు
శంకింపకుము.

కైక—అటులైన నదియే ఇతరుల మాటలతో నాకేల ?

సీత—(ప్రవేశించి) హా ప్రాణేశ్వర ! (పాదములపడును)

రాము—(లేచినట్టి) దేవీ బానకీ ! ఎలశోకించెదవు ? ఈ శరీరం
బులు నీరాజ్యంబులు నీ యథుల భోగంబులును అతి చంచ
లంబులు, ప్రాజ్ఞులు వాటికై మురిసి యానందింపదు, అంతియొ
కాక యీ కైకమాంబ నాకు గడుమేలు చేసినది, యేమిం
దువా !

గీ. అధికచంచలమైన రా + జ్యరసుయెల్ల
గన్నకొమరునిపై బెట్ట + కరుణలేక
శాశ్వతంబైన నాధుర + క్షణయశోర
మాధిపత్యమునాకిచ్చె + నాదరమున.

కావున నీవిందులకై సుంతయు విచారింపకుము, నదున్నాల్లే
దులు నన్ను విడచియుండ వలసి వచ్చినదని విచారింపకుము.

సీత—హానాథా ! భర్తృనియోగ సంతాప మతిదుర్భరముకదా !

సీ. ప్రాణేశ మనచెల్మి + భవుని చాపారోప
ణమునకై తిరిగిన + స్నాభ్యులేదు
మన పెండ్లి మంగళ + ధ్వనులుకర్ణములందు
మలయుటలింకను + మానలేదు
మనముకట్టినయట్టి + మధువర్కముల బ్రహ్మ
ముషియాన వాలింక + నడలలేదు

సిగ్గుపొచ్చెటచే † సిరిమించు మీమోము

సరిగగండ్లార గాం † చంగలేదు

గీ కటకటా! మనయిద్వార † కలయికలకు

సంతరాయము కల్గెనే † యింతలోన

నాథ! విమ్మల విడచి ప్రా † ణముల నిలుప

జాల ననుగూడ గొంపొందు † సరగవనికి.

రాము—బేలా! మైథిలీ! శిరీషకుసుమ కోమలివై న నీ కరణ్య
సంచారము కడుదుర్భరముకదా!

సీ, లలితాంగి! పూవురే † కుల బాదమిదలేవు

కరకురాల్తోపల † దిరుగగలవె!

జాబ్లికళలకే † పైచి నిల్వగ లేవు

విడియొండలకునోర్చ † నడువగలవె!

పులుగుల గజబిజ † పలుకు లేవినలేవు

పులుల బొబ్బలకెట్టు † నిలువగలవె!

సురటివీసలకే † సొక్కకుండగ లేవు

ప్రబల వాయువుల కో † ర్వంగగలవె!

గీ, అక్కటా! రాక్షస † ప్రచారార్హమైన

వడవియెక్కడ గల † హంసయానవేడ

సంచరించుట లదియేల † స్వప్నవార్త

వినుము నావెంట రాకుమో † వనజగంధి.

సీత—జీవితేశ్వరా! మీరట్లనిన నేనేమందును!

చ. సతులకు మేనిచండసపు † జర్పయు గన్నులకున్ సుధాంజన

స్థితియును నాత్మకార్థియు † చిత్తసరోజ కుటీరవాసియా

పతిసేదబాయకంటె డమ † ప్రాణము వీడుటమేలుకాదె! దు

స్థితిబడి మీకుకావల గృ † శింపగ నింటను నేనుఘంటునే!

పున బ్రాజ్ఞశ్వాసా ! సుఖమో కష్టమో మీరెందున్న నేనంటేయుం
దెదను. నారాక కంగీకరించువరకు చేను మీపాదముల విడువవాల.
(పాదముల బట్టకొనును)

రాము—ప్రేమసీ ! నీరాక కలుకే నమ్మకించితిని తెమ్ము.

లక్ష్మ—(కోపముతో బ్రవేశించి) బోరారా ! యెఱుకుల చూడమని
యైన శ్రీరామమూర్తికి అరణ్యవాసమా ! ఆహా ! ఎంతటి
చెడుకాలముపచ్చినది. అన్నయ్యా ! రామచంద్రా ! మీ
కి దేమిపెరి !

చ. ముగలితనంబుచేత మతి + పోయియొ కైకమ దుష్టతాంత్రిక
వ్యసనముచేతనో గురుకు + ప్రాజ్య ధరాధిపతిత్వమెల్ల కై
క సుతునకిచ్చుగాక నిను + గానల కేళమనంగ నవ్వడి
రసికుడు నీవు పోవ నగరా యె + వరైనను విన్న రమ్మికన్
(చేయి పట్టుకొని లాగును)

రాము—తమ్ముడా ! యిది గుర్వాజ్ఞకదా ! చెల్లించుట నాకువిధ్యుక్త
ధర్మము. కావున నాకడ్డు పెట్టకుము.

లక్ష్మ—అన్నన్నా ! యెంతకష్ట మెంతకష్టము !

శా. ఓసీకైక ! వరంబులంచు బతినె + ట్లో బుట్టగోపెట్టి, ధా
త్రీసామ్రాజ్యము నాత్మిపుత్రునకు గూ + ర్మిక జేప్పితేగాక రా
కానీ ! యీరఘురామచంద్రునకు ను + గ్రారణ్యవాసంబునే
లా ! సంధింపగ బుద్ధిపుట్టె ద్రవలేదా + సుంతయున్ దుర్మతి !
నిన్నీ తీవ్రానిచే దుత్తునియలు జేసి మానంశమును నిష్కంఠ
కము గావించెదను జూడుము. (ఖడ్గమునెత్తిమీదికి బోవును)
రాము—(వారించి) తమ్ముడా ! శాంతింపవోయి ! ఆడుదానిపైగ త్తి
దూయుటదగునా !

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! యెట్లు శాంతింపుమనెదవు !

ఉ. లోకములెల్ల నీ రవికు * బుండగు రాముడె యీశుడంచు న
స్తోక ముదంబునన్ బొగడ * విచ్చపుబుద్ధిని నిన్ను రాజ్య ము
శ్రీకేశబాపి కానల గృ * శింసగ బొచ్చున ధర్మమాన ! యీ
కైకను కేకయాత్మజుల * బుండన సేయక శాంతిగాంచు నే

అన్నన్నా ! అఖండ లేజోమయ స్రభాకర మరీచికా మంజరిని
జూచి సహింపలేని దివాంధముపగిది జగజ్జన జేగీయమాన పవిత్ర
చరిత్రుడైన యీరఘుకులపారావారచక్రము రామచంద్రునిగాంచి
యీదుశ్చారిణి యీకులపాంసని యీకైక సహింపలేక అరణ్యవాస
మును విధించెనుగా ! ఔరా ! కాలమహిమ !

రాము—తమ్ముడా శాంతింపుము. మాతృ దేవతనునిందింపరాదు.

ఆమె దుశ్చరిలి మెల్లన్నచు నీవిపు డనార్యముగు గోపమును
వహించి దుశ్చరిత్రుడవు కాజూచు చున్నావు.

ఉ. గోపము రాజ్యవృక్షమున * కున్ బరికింపగ వేరుబుట్టు సం
తాపము గొల్పవగ్ని శిఖ * ధార్మిక చింతల మాడ్చివేయగా
జేపురుకట్ట సౌఖ్యముల * చేటు లఘుంబుల కిట్లునైన యీ
పాపపు గోపమూనుటలు * భావ్యముకాదుర శాంతిగాంచుమా.

వత్సా లక్ష్మణ ! నాయందు భక్తి కలిగినవాడవేని శాంతించి
యాయమచు నిందింప కుండువని తలంచెదను.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! నీవు నన్ను వారించుచున్నావు కాని యీకైక
కీఘోర (పండ్లు గొరుకుచు) కృత్యముతగునా ! అన్నా ! ఎంత
లెంతలు శుట్టుచున్నవి.

రాము—పెరితమ్ముడా ! మనసున శాంతివహించినామాటవినుమా !

దైవ నిర్ణయమునందేసి నావనవాసవిధికి గైకమ్మ నిమిత్త
మాత్రురాలైనది కాని నేరుకాదు. నాఫలమున నిట్లువ్రాసి
యుండ గైకపలుకకున్నను మరొక వ్యాజముననైన నాకీత్రమ

తప్పుడు. ఇంతకు నే నేమిచేయవలసిందిగా కోరుతున్నాను.

జాలము. నేను పోయినట్లుగా నీవు నమ్మకండి నన్ననువుము:

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఎంతమాట పలికింది!

చ. అనఘచరిత్ర! నీవు నాకు మామలైతే తక్షణంబే

త్తనము శృణానవాటిక నీ ఘంట నొప్పదే! పాడులెల్లకు

వనటను జెప్పలే! అటుల నీ బాధ్యుడికట్టి పురోవసంప నా

ల్లను దమవెంట పట్టినను నీ లక్ష్మణువై దయయున్ననొప్పదే.

రాము—తమ్ముడా! నాకొరకు గానల్యాడేవి పరితాపమునకు

దోడుగా నీవలన సుమిత్రాంబకు నూర్చిలకు గూడ సంతా

పము గలిగింపరాదు. నిభక్తికి మెచ్చితిని. నామాటవిని

నీ వాగివామ్మ.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! త్రిలోక పూజ్యుడవైన నీకే సంతాపదశకలుగ

నీ సుమిత్రాంబకు నాకును కలిగిన సందర్భమా! కావున

నీవాజ్ఞ నీయకున్నను నీవెంటనేను రాకమానను.

రాము—వత్సా! అటులైన రమ్మ.

కైక—(తనలో) యీకోపచారి వాడు. నానునివెంట బడి పోవుటకు

నమ్మకించుటచే నాభయము తీసి. (ప్రకాశము) రాము

మూర్తి! అడవులకు బోవువాడికి నారచీరల నిధపజదిలిని.

ధరించి పోవువాడెప్పుడో వేగ బోవలయు.

రాము—అమ్మా! యిదే పోవుచున్నాము. లక్ష్మణా! మనవియోగ

ముచే మరింత తపింపకుండ దండ్రుగారిని బ్రబోధింపకయే

నమస్కరించి పోవుదము.

లక్ష్మ—ఇట్టివానిని బ్రబోధించుటయుగూడ ననవసరమే.

రాము—తల్లీ! పోయినట్లుగాను. (తల్లీకి నమస్కరించుచు)

నీత—అత్తా! పోయినట్లుగాను.

కొనల్లు—మావత్సలార! ఎట్లు సహించునురా?

రాము—గీ, ఎన్నటికి దుమ్ము జూతుమో † కన్నతండ్రి

చాల దయయంచుచున్నా రా † జన్మతీలక

లక్ష్మ— కానలకు బోవుచున్నాము † కైకవలన

నీర— మీరుణము తీరెనుకదయ్య † మేదినిక,

కాసల్య—హారామచంద్ర ! (మూర్ఛిల్లును; తెరపడును)

2 వ రంగము : అయోధ్యాపురవిధి

[భరతిశత్రుఘ్నులు ప్రవేశించెదరు]

భరతు—తమ్ముడా ! శత్రుఘ్ను ! మనము బయలు వెడలినది
మొదలుకొని అన్నియు దుశ్శకునములే తోచుచున్నవి. యేమి
యాపద మూడెనోకదా !

తి వామ భుజంబుకొనితెను † వాయసమొక్కడు కట్టితీర్చె న
య్యో మది కొండలంపడెను † నొయ్యన గొట్టుకొనంగసాగె నా
వామ విలోచనంబు తడ † బాటొడవెన్ జరణంబులందు నిం
కేమివిపత్తు విందు మొకొ † యంతయు దోచకయందె తమ్ముడా.

శత్రు—అన్నయ్యా ! నా హృదయముగూడ శంకాకులితమగు
చునే యున్నది. ఇందువలన మనకేదియో యప్రియమే
వినబడునని తలంచెదను.

భర—పత్నా ! శత్రుఘ్ను ! చూడుమావంక.

నీ పుంగోపురద్వార † ముల తోరణంబులు
బంధించి విడచిన † పగిదిదోచె

అల్లడే సాధగే † హాళుల జిత్రపురంగు

లద్దుచు నావిన † యట్టుతోచె

అదె ఎణిక్సంఘంబు † లాత్తివస్తువులమ్ము

కొనమాని చింత † తో గూరుచుండె

నలు గెలంకుల దుకా + గాపు గొట్టులను మూసి

వేసినారేలయు + బ్లాసముడిగి

గీ, మనలగాంచియు బ్రజలు చూ + దని విధాన

మోము లావలకునుద్రిప్పె + నేమికతిమొ

పురమునందేమి యాపద + మూడెనొక్కొ

తమ్ముడా! చూడగా వి + చారమ్ము పొడలె,

శత్రు—అన్నయ్యా! ఏవో విపత్తుమూడెననుమాట నిశ్చయము.

అదే కదా! కైకమాంబగారి భవనము, ఆమెవలనగాని
చునకు వెలియదురమ్ము.

(విప్రుమించెదరు)

కి వ రంగము : కైకభవనము

భరత—తమ్ముడా! అయోధ్యాపురమెల్ల యెల్లశోభాదరిద్రాణంబై

యున్నదో, మనతిల్లిగారి మంచినముకూడ నటులేశోభావిహీ

నమై యున్నదిసురు! తప్పక యేవో గొప్ప యాపదయేతిట

స్థించి యుండనోపు.

శత్రు—ఇంకను సందియమేల?

కైక—(ప్రవేశించి) హా కుమారులారా! (కొగలించుకొని
దుఃఖించును)

భరత—తిల్లీ! ఇంతచారమునకు గారణమేమి? పూజ్యులైన నా

తండ్రిగారికి గుళలమా?

కైక—అయ్యో నాయనా! యిక నెక్కడి తండ్రిగారోయి, ఆమహా

త్ముడు స్వర్గస్థుడైనాడు కదా!

భరత—హా తండ్రి!

శత్రు—హా భవతా! } (మూర్ఛనందుదురు)

కైక—కుమారులారా ! కాలగతి అట్లున్నది విచారించకుడు.

భర—(లేచి) హా సుతవత్సల ! హా జనకా !

చ. సరవిని దేవదానవులు + సంగరమందున దైత్యకోటులనా.

నురుముగ శేసి దివ్యులక + చూడజయంబునుగూర్చి సద్యశ

స్ఫురణము సర్వదైత్యుల + శోభనజేసిన యట్టిగండి ! దు

ర్భరతర దుఃఖవారికి గు + జాలున మమ్ముల ద్రోసిపోయితే.

శత్రు—హా కుమార మయజేవిత ! తండి !

చ. ప్రవిమల సచ్చక్రిత ! నుము + బాసి దివంబు నలంకరించితే

రవిసమతేజ ! యో యచుర + రాజి జయాస్పత ! నీవు లేమిచే

భవనము లాక్రమించెగడ + భూరితమంబు ప్రభాకరుండు లే

నివిధముగా జగంబులె + నిన్నుద్యజించి నహించుటెట్లాకా !

హా సుతవత్సల ! నీచమార చతుష్టయమున కేమిగతిచెప్పితివి !

భర—అమ్మా ! అన్నుహాత్ముని యస్త్రహాదకశకు గారణమేమి !

కైక—ఏమని చెప్పుకునోయి రాముని వియోగ కారణమే !

భర—ఏమీ ! రాముని వియోగమా ! ఆతడెందు బోయెను !

కైక—రాము డరణ్యవాసమునకు గదా పోయియున్నాడు.

శత్రు—హా ! రామునకేమి ! అరణ్యవాస కర్మమేమి !

కైక—మీ తండిగారు తొల్లినాకు రెండువంతు లొసంగినారు.

అందు నీకు యావరాజ్య వట్టాభిషేకమును సేయుటను రాము

నకు బదునాల్లేకు అరణ్యవాసము నిర్ణయించినారు.

భరత—నిన్నాయన వరము లడుగుమన నీవీవిధంబుగ గోరి రాము

నడవులపాలు చేసితివిగా ! ఓసీ ! కలహంసపురాల ! కైక !

యెంతఘాత తలచితివే.

ఉ. కేకయరాజవంశమను + క్షీరపయోధి హలాహలంబనా

హ్యకలహాత్ముడై జనన + మంది దినేశకులంబునెల్ల చీ

కానుపడంగజేసితివి ♦ శా ! కలపాఁసని ! రామచంద్రును

శ్లోకుని గానలన్ గలిపి ♦ శుద్ధచరిత్రుని భర్తఁ జంపితే.

శత్రు—ఓసీ ఘాతకురాలా ! ఆ సర్వలోకవంధ్యుని రాముని కానల
పాలు సేయుమని కోరుటకు నోరెట్టులాడెనే !

కైక—శత్రుఘ్నా ! పితృవాక్యపరిపాలనము సేతునని నేను కోరు
నంతలో ఆత్ర వడిపోయినాడు. అందులకు నేనేమి సేయు
దును. వాని వియోగము సహింపలేక హారాము ! హారాము !
యని బెంగటిల్లి నీ జనకుండు స్వర్గస్తుడైనాడు. ఇంతకును ఏ
కార్యమైన మగవారిచేతులో నుండును కాని ఆడుదానిచేత
నుండునా ! అది తలచిన కార్యమగునా ! మీ తండ్రిగారి
కభేదమును తప్తతైలకటాహమున ముంచి దాచి యుంచి
✓ నాము. మిగుల వగవక అగ్ని సంస్కారము చేసి పిదప
రాజ్య మేలుకొనుము.

భర—హా జనకా !

ఉ. రాముని బుణ్యశీలుని న ♦ రణ్యము పాలొనరింప రాకటం
చీమెకు బుద్ధి చెప్పకగదే ♦ వినకున్నను జంపరాదె క
ట్టా ! మహనీయ మూర్తిని ద ♦ టాలున గానలకంపి పుత్ర ! హా
రాము ! యటంచు నేప్పుచును ♦ బ్రాహ్మలున్విడనాడచెల్లుకే.

కైక—భరతా ! నీ వన్నట్లు తన కిష్టములేకున్న నాకు బుద్ధి చెప్ప
రాదా ! వినకున్న జంపివేయరాదా ! యింతకును కారణార్థ
మట్లున్నది. వారలకై విచారింపక భవిష్యత్కార్యమును
జూడుము. జన్మించుట మరణమున కేగదా !

భర-శా. నీ వేదాంతము మండిపోయెడుగదే ! ♦ నీకింత సిగ్గున లే
దా ! విశ్వేశుడె రాముడంచును బుధుల్ ♦ స్త్రాత్యంబుల స్థేయగా
నావిజ్ఞానిని బారదోలి పతికి ♦ బ్రాణంబులం దీసి పై
గా విశ్వంధర నేలుకొమ్మనెదులో ♦ కంబుల్ ననున్ దిట్టవే.

కైక — భరతా! లోకములు నిన్ను దిట్టట కంత క్రొవ్వెనా!
 లోకులకేమి-పలుకాకులవంటివాడు, అన్నవమ్మలలో నొకడు
 రాజ్యమేలిన డక్కినవానికి మరువృత్తియే కదా! ఆ నా
 డిచ్చిన వరములచే నీకు రాజ్యము సంప్రాప్తమైనది. నీ
 పుణ్యము మంచిది. నాదలన నీ కీ పదవి వచ్చినదని సంతో
 షింపక పైగా ఆగ్రహము జెందుచుంటివా!

భరత — ఏమీ! మాతండ్రి నీకు వరములననే యిచ్చెనుగాని యీ
 విధములైన వరములను నీవు కోరకయే నాతండ్రి యీ
 విధుల నేర్పరచెవా?

కైక — నేనే కోరితినిలే అయినను నీ మేలుకొరకే నేనిట్లు కోరితిని
 గాని నేను నెత్తివి బెట్టుకొని యూరేగుటకు గాదు, రాముని
 బాధలేక లక్ష్మణుడును నీరయుగూడ నడవులకే పోయి
 యున్నాడు.

భరత — ఛీ, ఛీ, కలపాంసనురాలా! మా అండరికిని మారక గ్రహ
 మవు కాని తల్లిని కావేసివు.

ఉ. జవకునిజంపి భ్రాతృకఁఘు + సత్రము భూరిలమాత నీరి, ల
 క్ష్మణుల నకారణంబుగను + కానల పాలొనరించి నిండ మా
 రిని ధరియించి సిగ్గు విడ + లించి ధరాభరమేలుకంటె జ
 చ్చిన గడు మేలుకాదె, కుల + శీలము మంటలపాలు నేసితే.

కైక — అన్నన్నా! ఎంతపిచ్చివాడవుర భరతా!

ఉ. సంగరమందు నీ పితకు + సాయముచేసి వరాలగాంచి యి
 బ్బంగిని రాజ్యమున్ గొనగ + వద్దనుమార్థుడు వేటొకండు భూ
 మింగలడే నమస్తమగు + మేదిని రాజ్యము చేతజిక్క నీ
 వెంగలిబుద్ధిమాని రఘు + వీడుడవై ధరనేలుకొమ్మికన్.

భరత — ఓనీ పరమదుర్మార్గురాలా!

ఉ, ఇంకొకసారి యిట్లు వచి + యించితివే నభవదీయశీర్షమున్
 గొంకక ద్రుంచివైతు జన + కున్ బొలియించి మహానుభావు ని
 శృంకత నన్నద్రోలు కల + మంపువలయును బొందజేసి యో
 పంకిలచిత్త! రాముపద + పద్మములక భజయింప బోయెనన్.

ఇక నీవు నోయిమూయుము. పూజ్యురాలైన కౌసల్యాదేవి
 పడముల బడి యీ దోషము నే నెఱుంగను దల్లియని వేడుకొని
 యుత్తరక్రియ లాచరించి ఆ శ్రీరామమూర్తివలె నేరును వల్క-
 ముల ధరించి యరణ్యములకు బోయి నా యగ్రజు చరణసేవ సేయుచు
 గాలము గడపెడను: శత్రుఘ్న! యికరమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమింపెడరు)

శ్రీ

సంపూర్ణ రామాయణము

★ ★ ★

షష్ఠాంకము

1 వ రంగము—చిత్రకూటాచలము

[రామలక్ష్మణులు సీత ప్రవేశించెదడు]

రాము—దేవీ జానకీ!

చ. ఉదతర భోగమందును న + యోధ్యపురిన్ నుభయించు నిన్నుభీ
కరగహనాంతరమ్ములను + గప్తములన్ బడలించుచుంటినో
నరసిజనేత్ర! నామది వి + చారము నేమని తెల్పువాడ బూ
నరమును నగ్నిమాడిచిన + చాచ్చున నిన్నలయించి తక్కటా!

ప్రియరాలా! భీకరారణ్యసంచారము అబలలకు మస్సాధ్య
మని యెంత చెప్పినను వినక, నా మెటవచ్చి యెట్టి యుక్కట్టుల
పాలెతివో యనుభవ మయ్యెనుగదా!

సీత—అర్యా! మీరు న్నాకై కొండలపడవలదు,

గీ. ప్రాణనాయక మీ పడ + పద్మ సేవ
నలుపుచుండిన నితర క + ప్తములు నాకు
సౌఖ్యములుకాగ వోమ + నా స్వాంతమునకు
గాన నాకయి చింతింప + మానగడవె,

అదియుగాక, యీ చిత్రకూటనగము మనకు గడువాన

యోగ్యమైనది.

రామ—ప్రియురాలా ! అట్లైనక మజేమందువు, నాయండలిభక్తియే
నీ చేత నట్లు పరికించినది, చూడు మీ చిత్రకూటాచలము!

సీ. కిన్నర మిధునములో + కేలి విహారము

నలుపు బూదోట నా + చాయగనుమి

విధుమండలంబు జం + బి-ప సత్తత్పదా

ధవళిత శిఖర సం + రతుల గనుమి

వివిధరత్నద్యోతుల్ వె + లయ జ్వలములైన

సానువులోకల వ్ర + దేశముల గనుమ

అల్లదే విమల జనా + శయ సంపుల్ల

కమలకానన ను + గంధముల గనుమ

గీ. ఈగతి మనోహరం + బయి యెసగినట్టి

చిత్రకూటాచలమున వ + సించువారి

కేరికి సుఖంబు నీయదో + సారసాక్షి !

గాన శ్రమవాసి యిందు ను + ఖంబు గనుమి.

సీత—ప్రాణేశ్వరా ! ఈసుఖములు సుఖములా! మనము పదునాల్గేమ
లరణ్యావాసముచేసి సుఖముగ నయోధ్యకు జేరినప్పుడుకదా
మనకు సుఖము?

రామ—తమ్ముడా ! ఈకోలాహలమేవో చూడుమా !

చ. పులుగులు మింటికై యెగసె + భూరిరవంబులతోడ జతువుల్
గలుగుచు బారజొచ్చెడు న + కారణమిట్టుల లేనిపోని వ్యా
కుల ముడయి పబోదు కను + గొమ్ముభయమ్మన కేమి పేతువో
పలనుగ డమ్ముడా ! మనము + వారణసేయగ నర్హమాగదా !

లక్ష్మ—(అటునిటు చూచి) అన్నయ్యా ! ఆ భరతుని దండగము
జూడుమా ! సేనలతో మన మీదికి యుద్ధమునకు వచ్చు
చున్నాడు.

మ. పదునాల్గేడు లరణ్యముల్ దిరిగి యా + పైవచ్చి తన్నెన్నఁచో
కడనఁజేసినిదిర్చి రాజ్యమును వీ + కన్ జేకొనున్ రాముడం
చుడమిన్నెక సుతుండు వచ్చెనదిగో + చూడంగ జే యోడయా
స్పద! నీశాంతిమె యింత దెచ్చెరణమున్ + నల్పంగ లేలెమ్మికన్
రాము—వెరితమ్ముడా! భరతునివంటి సుగుణార్ణవప్రదేమి? మన
మీదికి యుద్ధమునకు వచ్చుచేమి! తనతిల్లి చేసిన యపచార
మునకై ఓమింపుడని మనల వేడుకొనటకై వచ్చుచున్నాడు
కాని చలపాదియై వచ్చుటలేదు. కావున నీవు త్వరపడి
చాపము నెక్కువెట్టకుము.

లక్ష్మ—అక్కటా! అన్నయ్యా! కత్తి నెత్తిమీదికెత్తినను పూల
దండియనియే తలంచుచుంటివిగా! సరే అటువిద్యుట నీవే
తెలిసికొనగలవు.

[భరతశత్రుఘ్న వశిష్టులు ప్రవేశించెదరు]

భరతు—(చేతులు జోడించి) హాసర్వలోక శరణ్య! రామచంద్ర!
ఓ రామగుణాభిరామ! యథు + రాజవిరామ! దినేశసత్కులా
రామ వసంత! ప్రోవవె ప + రాత్పర! నాజనయిత్రి దుష్టయై
నీమహిమంబు సుంతయు గ + నింపక కానలపాలుజేసె న
య్యా మది క్రౌర్యమూనక డ + యామతినన్న సముద్ధరింపవే.
(పాదములమీద బడును)

రాము—తమ్ముడా భరతా! నీకీ వెట్టియేల? కైకమాంబ నాకే
మియు నెగ్గునేయలేదు గుర్వాజ్ఞను బాలించుటకై నేన
యీవనవాసమునకై వచ్చితిని. ఆమెపై నాకేంతయు క్రౌర్య
ములేదు. నీవుసంకోచింపకుము కాని.

ఓ. బిడ్డలబోలు పౌరులను + వీడి మహాత్ముని తండ్రి నేవలన్
బడనద్రోసి సంయముల + జక్కగ భ్రోవక రాజకార్యమే

యొడ్డునద్రోసియో వనుల † నుండెడు సస్లవచ్చినావె హా
 చెడ్డలు మూడవే స్పవతి † నీమను వీడినవెట్టి తమ్ముడా !
 భర—అన్నయ్యా ! లోక పూజ్యుడవైన నీవే యఖిలమును బాదు
 నీవియోగ సంతాపభరము నోర్వజాలక మనలగన్నతండ్రి
 దేహమును బాసి స్వర్గముజేర నేనిందు వచ్చుట హానియా !
 రాము—అఁ! అఁ! మనతండ్రి దేహమును బాసినాడా ! హాదనకా !
 (మూర్ఛిల్లును)

లక్ష్మ—హాసుతవత్సలా ! (మూర్ఛిల్లును)
 సీత—హాస్సుమాభిమానీ! (మూర్ఛిల్లును)
 వశి—ఓరామ లక్ష్మణవై దేహులార! కాలవిపర్యయమునకు బ్రాజ్ఞుల
 య్యును మీరిట్లు శోకింతురా? తెండు తెండు,
 భర—అన్నా రామచంద్ర ! లెమ్ము. (లేవనెత్తును)
 శత్రు—లక్ష్మణా! మనము నేటికి దండ్రీలేని వారమైనాము లెమ్ము!
 విచారము మానుము,

రాము—హాసుతవత్సల ! తండ్రి !
 డి. కొళికుజన్నమున్ మనుస † గా ననుబుంపెడు నప్పు డేడయా
 వేళముతోడ నశ్రువుల † వేమయి గన్నులరాల్చినావు పృ
 ధ్వీశశిరోమణీ ! వనుల † కేగెడ నిప్పుడటన్న బెంగచే
 బ్రాశనమాని ప్రాణముల † బాసిన వాడవె ! పుత్రవత్సలా.
 లక్ష్మ—హా దనకా !

డి. రామునిజూడ లక్ష్మణుడు † రాడతి డెందులనుండెనంచు న
 త్రేమను బృచ్చచేసెదవు † వేమయి నేగనుపింప నేడిరా
 రాముడటంచు బల్కెడు † నిరంతరమా గతినొప్పుతండ్రి ! మ
 మ్మి మెయిబ్రోచు వారెవర † హీన కృపాలయ పుత్రవత్సలా
 సీత—హాస్సుమాభిమానీ ఆర్యమహాశయా !

ఉ. తల్లినిగాంచినట్లు గుణ + భావము శాంతను జూచినట్లు న
 న్నెల్ల విధములన్ గుణ + నేలుచు మామకవంశమందు సం
 పల్లలితాంగివంచుడయ + వార నుతింతువు నన్ను నేటితో
 సెల్లెన! మీఱుఁబు నృప + శేఖర! మాగతిమేమిచెప్పితే!
 వసిష్ఠు—రామభద్ర! లక్ష్మణ! బిడ్డా జావకీ! సద్గతినందిన వారల విష
 యమై విలపింపరాదు. రామచంద్ర! తనతల్లి కైకచేసిన
 యనార్యకార్యమునకు తమించి అయోధ్యకువచ్చినిన్ను రాజ్య
 మును పరిపాలింపుమని భరతుడు వేషకొనుటకై వచ్చినాడు.
 భర—అన్నయ్యా! పాపాత్ములాలైన నాతల్లి యపచారమును
 మన్నించుము.

రాము—తమ్ముడా! యిదు కైకమాంబ చేసిన యపచారమే
 లేదు. నీవు నామాటవిని.

చ. ప్రజలను పుత్రసామ్యులుగ + భావనజేయగవన్న మానిత
 ల్లజలకు నేవజేయుచు వి + లాసగ నీవచునాలుగేడ్లు న
 క్కజముగ గాసల ద్విగి + క్రమ్మర నీ దరిజేరువాడ వి
 శ్వజనులుమెచ్చ రాజ్యపరి + పాలనమున్ బొనరింపు తమ్ముడా!
 భర—అన్నా! నీవెన్ని చెప్పినను రాజ్యపరిపాలనము నేయజాలను.
 మ. జనకండాగతి బ్రాణము ల్విడువగా + సామ్రాజ్య మేలుగ జా
 లిన పూజ్యుండవు నేవె యీగతి వనా + లిన్ భార్యతోద్రిష్ఠురక
 ఘనశోకాగ్నిని గాలిపోయిన స్మశా + నతోడి రాజ్యమునా
 ననయంబున్ భరియింపజాలరఘురా + మా! వచ్చియేలంగజే.

రాము—తమ్ముడా నేను త్రికరణశుద్ధిగ జెప్పుచున్నాను వినుము.
 పితృవాక్యమేరికిని దాటగూడనిదికదా! మనతండ్రి నీకాధరణీ
 సామ్రాజ్యమును నాకీవన రాజ్యమును బాలింపుమని యావతి
 నిచ్చినాడు. ఇంతకును గారణభూతురాలు కైకమాంబ యిన్ని

సీహమైవై నాగ్రహింపరాదు. ఆమె నిమిత్త మాత్రురాలు.
ఇదియంతయు దైవనిర్ణయము, భగవంతుండీ నిర్ణయము
సేయటకు కారణమేనో మనము అనంతరముగాని తెలిసికొన
లేము. భగవన్నిర్ణయము దాట వలయుకాదు. నీవు స్వస్థచిత్తు
డవైపోయి రాజ్య మేలుకొనుము నాయందు భక్తికలదేని
రెండవమాట బలుకక నేను చెప్పినట్లుచేయుము.

భర—అన్నయ్యా! అటులైన మీపాదుక లొసంగితిరేనివాటినొకచో
నుంచి మీపేరున సందిగ్రామమున వసించుచురాజ్యమేతడను
కాని మీరు రాకుండ నయోధ్యలో ప్రవేశింపజాల.

రాము—తమ్ముడ! అటులైన నీవే తీసికొనుము. (పాదుకలిచ్చును)

భరతు—

గీ. ఎవని పడవడ్డు రేణు వా + కింతసోక
రాతినాతిగ జేసె ప్ర + ఖ్యాతిమీర
సట్టి శ్రీరామపాదుక + లావరమున
మాళి ధరియించి రాజ్యంబు + నేలువాడ.

(శిరమున ధరించును)

రాము—తమ్ముడా! నీకు శ్రేయమగుగాక.

వశి—రామచంద్రా, సున్నాతులరై పిలిచుటకు దిలోడకాదుల విడచి
యనంతరమ దండకారణ్యమునకు బోవగలరు రండుపోవుడము

(అందరు నిష్క్రమించెదరు)

సంపూర్ణ రామాయణము

సప్తమాంకము

1 వ రంగము—దండకారణ్యము

[రామ లక్ష్మణ సీతలు ప్రవేశించెదరు]

రాము—దేవీ జనకరాజనందని! అత్రిమహర్షి చెప్పిన దండకారణ్య విదియే సుమీ!

ఉ, క్రూరమృగంబుల పొడల † ఘోరత బొబ్బలువెట్ట భీతిమై
పారెడు మింటికై నకల † పక్షిగణంబులు, లేళ్ళగుంపులున్
దోరముగాగ గుల్మముల † దూరెడు నిందున దైత్యకోటి సం
చారము నేయుటబ్బురమె † సంయము లిందువసింపనేడు శే,

సీత—నాథా! యీదండకారణ్యము చూచుటకే భయమగుచుండ
నిందువసించు వారెంతటి కర్కశులు కావలయును, కావున నె
యిందురాక్షసులు వసించుదు. అబ్బా నాథా! నడువలేకుం
టినికదా!

చ, ఒక యడుగైన వేయుటకు నోపిక † లేదుకదా, పథంబు కం
టకమయమయ్యె నెట్టా, యిచోటన్ గయి నేయుదుమన్ననున్నికిన్
సుకరముకాదు మై వడక † జొచ్చెడు జమ్మటలూరె బ్రాణనా
యక యిక నేమిదిక్కు నను † నావలకేద్దుట లెట్లా దైవమా!

రాము—ప్రాణేశ్వరీ! కాంతార సంచార మెట్లుండు ననుకొన్నావు!
మర్యదమని నేను తొలుతనే చెప్పితినికదా!

నీ. ఆరామ మాభీక + రారామములు కాని
 హంస యానములతో + నాటలాడ
 కేళీ పికప్రజ శు + కాలావములె భీక
 రారావములె కాని + యాలకింప
 పౌఖ్యాన్నదపు భర్మ + సౌధంబులే పాధ్వి
 శాత పాపాణముల్ + సంఘటింప
 ఆళీ జనంబుల + కాన్పకమే దైత్య
 గణముల కిల్లు గ + ఖ్యంబు గలుప
 గీ. రమణిలో యిట్టి భీకరా + రణ్యమేడ
 మించు బోడులకును విహ + రించుటేడ
 నన్ను విడనాడలేక + యాయెన్నరాలి
 వెలల బడుచుంటి వీవు చె + ప్పినను వినక.

నీత—ఓడవితేళ్ళరా! మనకర్మసూత్రమును మనలనిట్లు ఎడపించు
 చుండ దాటదరమా కావున నాకొరకు విచారించకుడు.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! నేనానాడే చెప్పితిని యాయాడుదానిమాటకు
 మనము బద్ధులమై యిట్టిశ్రమకు దలయొగ్గరాడని. కన్నులార
 చూచుచుంటివా! ఇప్పుడు వై దేహియెంతశ్రమపడుచున్నదో!

డి. పాతకురాలి కైకను కృ + పాణముచే బరిమార్చియున్న నీ
 భూతలమార నీత వన + భూముల సంఘరణంబు సేయుచున్
 బ్రాతిగ శాతకంటక వి + భంగ పదాంబుజ యశాచునిట్లు నే
 త్రాతతబాష్పబిందువు ల + సంతముగా గుఱియంగ సాగునే.

రాము—తమ్ముడా! ఎంత చెప్పిననునీధూర్తత్వముమానకుంటివిగదా!
 లక్ష్మ—అన్నా! మనకిన్ని కష్టముల గలుగ జేసినదురాత్మురాలియొడ
 ధూర్తత్వము జూపుటనుచితమా!

రాము—

మ, అదిగో కోపముమాను మన్నస్ఫూర్తిలేదా + తమ్ముడా! యెట్టి దు
ర్మదవాక్యంబుల జల్కజొచ్చితివి! తౌ + ర్వంబెల్ల మాతృవ్యధా
స్పదమానట్టుల జేయబాడియొక తు + చ్చక్రీకినాశించియీ
సుడతిన్ దల్లిని జంపుటల్ రవికు + లక్షోభంబుగాకుండునే.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! మాతల్లి వై దేహిపడు కడగండ్ల జూచినహింప
బాలక అట్లంటి నాయుపచారమును మన్నింపుము.

[తెర లేప విరాధుడు వికృతాకారముతో బ్రవేశించును]

విరా—అహఃహ! నేడంత మంచదినము! చిర కాలమునకునాకుమను
వ్యమాంగము లభించినదే, వహాహ్వా! యీపిల్ల బహుకోమల
ముగ నున్నది. తాటితేగిలోని తలె చండమామవలె బహుద
చిగా నుండును. ముందుదీని జవించుచెడగాక,

(నీతను పట్టుకొనును)

సీత—ఈ ప్రాణేశ్వరా! (మూర్ఛిలును)

విరా—ఓరోరి మనుష్యాధములార! ఆళల దేవయక్షకిన్నర విద్యాధర
మనుష్యలోక దుర్నిరీక్షుడైన యీవిరాధుడు సంచరించు
భీకరారణ్యమున మనుజులుసంచరింపవలెనురే! ఔరా! మీరు
తాపన వేషములతో నెంత నిర్భయముగా బ్రవేశించితిరిరా.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! త్వరపడి వేగ వీనిపై శంకును సంధించుము.

రాము—(బాణముల ఓడిచి) ఓరీ! విరాధ! యిదే చచ్చితివిరా!

విరాధు—ఓరికుర్రకుంకా! (ఆబాణములందికొని విరచివైచి) మీరు
సన్నాజంపునది?

రాము—ఔరా! ఆశ్చర్యముకదా! (మరల బాణముల విడుచును)

విరాధు—ఓరీ మీ బాణములే నాకింత దుచిగానుండ మీరెంత దుచిగా
నుండురోకదా! ఈమాడుదానితో నాకేల, (నీతనువిడచి
రామలక్ష్మణులను బట్టుకొనును)

లక్ష్మ—అన్నా ! నీకు చువల నెచ్చికొని పోవడ బాహువులను నరకుడము (నరకుడును)

విరాధు—(కూలి) మహాత్మా దశరథరాయచంద్రా ! నిన్ను బరాత్పరుడని తెలిసికొంటిని నీవలన నాకు శాపవిమోచనమైనది, నేను తుంబుకుండను గంధర్వుండను రంభాలోలుడనై కిన్నర నాధురాజు నరవేర్చుకుంటు నాకీ శాపమొసంగె సంతనేను ప్రార్థింప కమామిడి లోకరత్నార్థ మవతరించిన దశరథ పుత్రుడైన రాయచంద్రుం డీ మార్గమునవచ్చి నీ బాహువు లెప్పుడునగుకనోఅప్పుడు నీ శాపవిమోచనమని యెఱింగించె. అది మొదలు మీరాకకై వేచి నుండి నేను కృతార్థుడనైతిని నా కశేబరమును ఖవచమున పూడ్చిరేని దివ్యశరీరముదాల్చి యుండు మీరేగ వలసిన మార్గంబును జెప్పిపోయెదను. స్వామి ! మీకివే వంకర శరణులు.

రాము—తమ్ముడా ! యీ విరాధుని పూడ్చి వేయుమా.

లక్ష్మ—చిత్తము (చానినీక్షుకొని పోవును)

రాము—(అకసముచింకజూచి) ఏమీ ! ఏమనుచున్నావు ! నమీ పముననున్న శరభంగ మున్య్రాశ్రమంబున నేడు వసించి మరునాడు పంచవటితీరమున బ్రవేశింపుమనియా ! అటులే చేసెదము. నై నేనీ ! తమ్ము తమ్ము విరాధుడు సంహరింపబడినాడు భయములేదు. (తెరబడును)

2 వ రంగము : పర్ణశాల

[రామ లక్ష్మణులు సీత ప్రవేశించెదరు]

రాము—తమ్ముడా ! లక్ష్మణ !

చ. అనుపన సత్కథా నిభన * మైన శ్రవణము ముఖేగు మండలంబున కదియేల దైన్యదశ * ఘాతము తెల్లగదయ్యె తమ్ముడా !

వనమున గవ్వముల్పడగ † భారముటంచు దలంచినావా ! నీ

జననిని బట్టినాన్ గనగ † స్వాంతమునందున బ్రీతిపుట్టెనో !

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! మీరట్లెన్నటికిని దలంపకుడు.

ఉ. తల్లియు దండ్రీయున్ హితములు † దైవము గుడ్డును నీవెకావె నా

కెల్ల విధంబులన్ వగవ † నేల ప్రమాదముచేత దాపసిన్

దైత్యగణేసి యీకరణి † దీనత మీదరి జేరినాడనా

యుల్లము తల్లడంపడక † యుండగ శాంతిని జేయవేడదన్,

రాము—ఏమీ ! తాపసినే త్రుంచితివా ! మనమౌనసంధవుల యంత

రాత్రి లట్టియనార్యకార్యముల కెన్నడును సిద్ధపడవే ! అది

యెట్లుజరిగెను !

లక్ష్మ—పర్ణశాలకై కట్టెల నడుకుచుండ నొకవిప్రవటువు వచ్చి

యా పొదలో వ్రేటుచుండు చంద్రాయుధమును గైకొని ఆ

పొదను నడుకుమన నరికితిని. ఆందొక తాపసియుండుటచే

నతడును నా వ్రేటునకు ఖండింపబడినాడు. చెప్పిన విప్రుడు

పారిపోయినాడు.

రాము—వత్సా ! భయపడకుము మునిజను లనార్య కార్యముల

కెన్నడును బురికొల్పరు. వాడెవ్వడో రాక్షసుడే కావచ్చును.

శూర్పణఖ—(అండకత్రైయై ప్రవేశించి) తాపసవేదమున దవమాచ

రించు నాకొడుకును జంబుకుమారుని యీ లక్ష్మణుడు వధించి

నాడని కోపముతో వీనిని మ్రొగివేయవచ్చితినిగాని వీనియన్న

రాముని జూచుటతోడనే కన్నకొడుకును జంపినారన్న అహం

కారము పోయి కామాంధకారము హెచ్చు. వికృతాకారము

కోవచ్చిన రాముడు నన్నువరింపడని మిక్కిలి అంగముగల

అచ్చరవంటిదాననై వచ్చితిని. సమీపించి మాట్లాడెదనుగాక

(ప్రకాశము.) ఓహో! రామమూర్తి! నీకు స్వాగతము
లర్పించుచున్నాను. రక్షింపుడు.

రాము—ఓకాంతా! నీకు శుభంబగుగాక, నీ వెవ్వరిచావవు?

శూర్ప—రాజపుత్రా! ధర్మముల నెఱింగియు రక్షింపుమని శరణు
జొచ్చిన దానికి ముందుగ సభయంబీయక వృత్తాంతమడుగుట
పాడియా! రక్షింపుమన్న నాదీనివాక్యము నప్పుడే తువ్వ
లచే మేపితివా!

రాము—అబలా శిరోమణే! రక్షించుటకేకదా నీ వెవ్వతెవనియు
నాపద యేదియనియు ఎడిగితిని? కావున వేగజెప్పుము.

శూర్ప—తెలిపెదను కాని యీమె నీకేయి కావలయును?

లక్ష్మ—ఓహో! భామిని ఆ యశము నీకేల! నీవు వచ్చినపని
చెప్పి కొనుము.

శూర్ప—(అనూయతో జూచి) ఓయీ! నీ మొగమున బ్రహ్మహత్యా
దోషము తాండవనూడుచున్నది. నీవు పాపాత్మునివలె గను
పట్టుచున్నావు, నీతో చూట్లాడరాదు: ఆవలనుండుము.

లక్ష్మ—(భయముతో) అక్కట! నిజము కాదుకద!

రాము—కాంతా! వానిదోషముల నీవు గణింపబోక నీకార్యమేదో
తెలుపుము.

శూర్ప—రామచంద్రా! నాకార్యమేదో నేను తెలుపవలయునా!
నీకు దెలియదా? రసకుడవు కావా?

రాము—(తనలో) ఔరా! ఏమీ దీనివాక్యములు భావపూరితము
లుగ నున్నవే! కాముకురాలు కాదు కద! అయిన నడిగె
దను, (ప్రకాశము.) కాంతా! నీయభిప్రాయము నాకు తెలి
యదు, నీవే చెప్పుము.

శూర్ప—గీ, భూప! నాసాటి యునమాన † మోహనాంగి
 భువన మోహనుడగు నీదు † పొంతజేర
 నేమి కారణమో † వచియింప నలెనె
 అదియె యని నీకు తెలియదా † మదనమూర్తి!

లక్ష్మ—సురిసరి యింక జెప్పకవసరములేదు. అన్నయ్యా! యిదివరకు
 జేసిన బ్రహ్మహత్యో బాటు బ్రాహ్మణీహత్యగూడ జేసెదను
 శలవిమ్ము.

శూర్ప—నీవెందులకు దగినవాడవని నేను మున్నే యెరుంగుదును.

లక్ష్మ—ఏమెరుంగుదువు ?

శూర్ప—నాకుమారుని జంపినవాడవని.

రాము—నీ వెవ్వతెవు?

శూర్ప—నేను రావణుని సోదరిని, శూర్పణఖయనుదానను.

లక్ష్మ—ఓహో అలాగునా? అట్లులైన నీకు మేము శత్రువులము
 కదా! మాఅన్నగరి నెండులకై శరణంటివి?

శూర్ప—రక్షింతునని యభయం బిచ్చింగదా చెప్పనది ఏమి
 రామ! నాకభయప్రదానము మాట యేమి చెప్పితివి?

రాము—నీయాపద యేదో తెలుపుము.

శూర్ప—ఓహో ఎంతగడుచువాడవయ్యా! ఆమాట అడుదాననైన
 నానోట బలికింప దలచితివా పోనిమ్ము సిగ్గువిడచి నేనే
 చెప్పెదను.

చే: వనజకళాక్ష నాయవయ † వంబులుపొంగె శరీరమంతటన్

గొనకొన పుల్కలుంబొడమ † గోడ్కులు నీయెడ బ్రాకజొచ్చెలి
 గ్గన ననుగొగలించుచు వి † కారమడంచుము కామరూపిన్
 యనయము మేలుగూర్చెక కృ † పాకర నూదియమండకుండగన్

లక్ష్మ—భీభీ! పాపిష్ఠురాల! స్త్రీవగుటచే బ్రతికిపోతివి.

శూర్ప—ఓయీ ! యీరామునియందు నాకు మోహముదవుటచే
నాబంబుకుమారుని నీవు చంపినను నీవు నానుండి బ్రతికిపోతివి,
ఎట్టైన రాముని నావశము జేసికొని నీభరతము పట్టించెదను.

లక్ష్మ—ఏమే పాపిని ! యిదేవిన్న జంపెదను, (కత్తిదూయును)

రాము—తమ్ముడా ! విరహార్తను చంపరాదోయి.

శూర్ప—రామచంద్ర ! యిప్పటికి నామీద గరుణవచ్చినదా ! యిక
నీభార్య నవలకు దోలివేయుము. నాకున్న యండమున
నీమెకు నూరవవంతైన లేదు సుమీ !

నీత—ఓనీ సిగ్గుమాలినదానా ! అర్చజే యెంత లేసిమాట్లాడుచుంటివే.

శూర్ప—రామమూర్తి ! నీవంటి మగనిని గట్టుకొని శారవములేక
నీభార్య యెట్లునోరు చేసికొనుచున్నదో చూచితివా !

రాము—శూర్పణఖా ! నేను భార్యతో వచ్చినాడ. నీవునాకవసరము
లేదు. నీవుపోయి లక్ష్మణుని వేడుకొనుము.

శూర్ప—ఇసీ ! నీవంటి మగవాడైదైన నుండెనా రామయ్యా ! వలది
పైబడ నావలన కాదన్నవాని నిన్నే బాచితినిగానిమరెవ్వరును
లేరు, అట్లయిన లక్ష్మణునే యడిగెదను, లక్ష్మణమూర్తినన్న
మీలన్నగా రేలు కొమ్మున్నాడు. ఏమంటివి !

లక్ష్మ—నావలన కాదు, ఆయనపాదములనే బడుము.

శూర్ప—అతడైన నవతిపోరున్నడయ్యా ! నీకు మంచిలభిగలుగజేసె
దను సుమీ,

లక్ష్మ—ఇక నొక్కసారి ప్రేలితివేని యీకత్తిచేనీకండలుగోసెదను;

శూర్ప—ఈతనివెంటి సూరేశ్వరపు బాలెక్కువ (రామునినమీపించి)
రామమూర్తి ! నిన్నే యేలుకొనుమని చెప్పినాడు.

రామ—నావలనకా దావలకు బొమ్మ.

శూర్ప—ఆ ! ఏమనుచున్నావు ! నాలంతదానినే నిరాకరించితివిగా!
మంచిది. యీపిల్ల నీచెంతనుండబట్టి నామాట ద్రోచివైచు
చున్నావు కాన దీనినిమ్రొంగివైచెదను, అలలలా (నోరుదెరచి
నీతమీదికి బోవును)

రాము—(శూర్పణఖ శిఖబట్టుకొని) తమ్ముడా ! దీనికి నాసికాలం
కారమునుజేసి పంపుము, (సమర్పించును)

లక్ష్మ—(శూర్పణఖ ముక్కు గోసిపంపును)

శూర్ప—(వికృతాకారముతోవచ్చి) హా చచ్చితినిరా దురాత్మా !
హాసోదరులార ! హా ఖరదూషణాది రాక్షసులార యీరాక్షా
ధముండు నాముక్కు తెవులు గోసి వరాధవించినాడురా ! వేగ
వచ్చి వీరిని జంపుడు, రక్తముద్రావుడు, అయ్యో నాముక్కు
రక్తము నేనేద్రావుచుంటినిరా వేగరండు, వీరలబరిమార్చుడు,
ఓమదా, ధులార ! మిమ్మిప్పుడేమి చేసెదనో చూడుడు.

(నిష్క్రమించును)

రాము—దేవీ ! నీవు పర్ణశాలలోనికిం బొమ్మ రాక్షసులిప్పుడుసమర
మునకై గొనె యున్నవారు,

సీత—చిత్తము నాధా ! బహుభద్రము సుడీ (నిష్క్రమించును)

[ఖరుడు దూషణుడు ప్రవేశించెదరు]

ఖరు—అలలలల్లా ! అరే! మానవాధములారా,

కా, అక్షీణప్రతిభా విశేషమున నీ + వ్యక్తేణి సిద్ధించిపా

లాక్షాగ్నిచృటలైన నార్పగలద + రాధిక్యతన్ మించుమా

రక్షశ్చేణి సహోదరీమణికి + గర్జచ్యేదమున్ మానవా

ధ్యతుండవ్యతా చేసె వాని నిదె + విధ్వంసంబు గావించెదన్.

దూష—ఓరోరి నరకీటకములారా! రండు మా హేదిభూతలకు బలి
కండు. ఓహో! మా కనికంబుగ నుపకరించు మానవులకు
నేడు అరచేతి బండ్లు మొలచినవే! రండు.

రాము—ఓరోరి రాక్షసాధములార! యిదే నా బాణాన్ని కాపాడి
యగుచున్నాడు. (బాణముల విడువ జత్తుడు. (తెరపడును)

—

శి వ రంగము : రావణుని సభాభవనము

[రావణ ప్రహస్తులు ప్రవేశించెదరు]

రావణ—ప్రహస్తా! మనకు గాలమేమో వ్యతిరిక్తముగ నున్నట్లు
తోచుచున్నదోయి. ఏమంచువా! మూసవ మాత్రుడైన
యొక్క నరాధముండు.

గీ, తాటకనుగూల్చి కౌశికా + ధ్వంవిభంగు
తాసుబాహుమారీచుల + నడచె నెప్పు
డది యొకలు నాదుమదిని + శల్యంబుకరణి
మొఱుగుచున్నాడు ప్రా + రభ్రమేమొ మంత్రి.

ప్రహ—స్వామీ! రాక్షసచక్రవర్తివైన నీవే యిట్టి యధైర్యో
క్తుల నాడిన మాంబోట్ల గతియేమి?

శూర్ప—(ప్రవేశించి) ఈ అన్నయ్యా! నీవంటివానికి జెల్లెలనై
యొక్కనరాధమునిచే ముక్కు జెవులు గోయబడి పరాధ
వింపబడ నీవూరక చూచుచుండువా! ఆయ్యో! అమ్మో;
చచ్చితినిశ్రో.

రావ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ! చెల్లెలా! నీ ముక్కు గోసిన
దురాత్ముండెవ్వండే?

శూర్ప—ఈ సహోదరా! రామలక్ష్మణులట, దశరథుని పుత్రు
లట. పంచవటీతరమున బర్ణకాల నిర్మించుకొని యున్నాడు.

నా వికృతాకారమును జూచి ఓసీ యిటురమ్మని నాముక్కు
చెవులురా గోసినాడురాలోక్షి, అయ్యో నా రక్తము నేనే
త్రాగుచున్నాను అన్నా !

రావ—చెల్లెలా ! ముసఖరుడు చారిసి సంహరింప కూడుకొనెనా !

కూర్ప—అయ్యో ! నాయేడ్చు విని వచ్చి వానిపై కేగి వాడును
చచ్చినాడురా !

రావ—దూషణుడందుచచ్చెనే ! త్రిశిరస్కుడు మొదలగు పదునాల్గు
కోట్లరక్కను లెంపరిగినాడు !

కూర్ప—అయ్యో ! వారండరు ఖరుని యనుసరించి యమపురికే
పోయినాడురా, జనస్థానమంతయు రాక్షసశూన్యమై పోయి
నదిరా,

రావ—హా సహోదరులార ! ఖరదూషణాది రాక్షసవీరులార !

గీ. బంతులవిధాన బ్ర + హృండ భండములను

బట్టి యాడెడనట్టి + దోర్బలము కలిగి

నట్టి మీకెల్ల నిపుడొక్క + యల్పమనుజు

డక్కటా మృత్యునయ్యెనే + యనుజులార,

ప్రహస్తా ! మనకింతకంటెగ్రోధ కారణములేదు, కావున సమర
సన్నాహమును గావించము.

కూర్ప—అన్నయ్యా ! నేనొక్క యుపాయమును జెప్పెదవనుము,
ఆ రాముని యెదుట రణమునేయ ద్రుదాదులకైన వశము
కాదు, వానికి నీతయను భార్యకలదు ఆమె త్రిభువనసుండరి
ఆమె నెటులో నీవు సంగ్రహించితివేని యా విచారముచేత
నతడు స్వయముగ బ్రాణముల బాయగలడు, పాయకున్నను
నిస్తేజుడై నీచేత జచ్చును, ఆమె నీకు దక్కును,

రావ—అలీ ! సహోదరీ ! చక్కనియుపాయమును జెప్పితివిలే ! అటులే
చేసెద, నీవుపోయి నానికా కర్ణములకు మందు వేసికొనుము,
గా-

శూర్ప—అటులే పోయెదను కాని పాశ్వమైనచో రాముని రెక్కలు
విరచికట్టి నాకర్పించితివేని నాకసి తీర్చివేసెదను.

రావ—అటులే చేసెదనువే పాము.

శూర్ప—మంచిది (నడచుచు వచ్చి) నారారాముడే చిక్కిన
నెట్లో నాకోరిక తీర్చుకొంటును:

(నిష్క్రమించును)

రావ—మంత్రీ ప్రహస్తామాయాకల్పకల యందనమాన ప్రజ్ఞకలిగిన
మారీచుని సహాయముచేసి నీతనపహరించుటకు ఏలులేదు.

కావున మారీచునికడకు వెళ్ళు (భ్రాతృ ముఖినయించును)

ప్రహ—చిత్తము.

మారీచుడు—(జటావల్కలములతో బ్రవేశించును)

రావ—మాతల మాచా ? యిటుకూర్చుండుము.

ఉ. వింటివె ! మామనాద్యను † రవీదులు రామునిచేత మ్రగ్గుటలో
కంటివె ! నా గహోదరికి † గర్భము రాసియు గోసెనాదు నీ
కంటి సహాయకాకదు ధృ † వంబుగ నాకిక లేదు చూడవా
ల్లంటిని చానిభార్యను చ † బంబున దస్కరణంబుసేయగా.

కావున నెంచులకేదియో యుపాయము చెప్పి నాపగదీర్చుము:

మారీ—అక్కటా ! భాగినీయ! నీవు చేచేరిల మృత్యువు నోటఁ జల
బెట్ట జూచుచున్నావు! సుమీ యేమందువా!

ఉ. ఈయభలప్రపంచమున † కీర్తనకుడై తన రాదనట్టి నా
రాయణమూర్తియే రిపు వి † రాముడు రాముడనంగ మానవుం
డేయఁరాదు పానిననినెంత † యు డీకొనకకృమానె ! బై
తేయులద్యంప ధాత్రిదని † యిచ్చెనటంచు నతి-తురెల్లదన్.

అంతియే కాక కొశికుని యజ్ఞభంగమును జేసెను భూవ
శాక్కుకోలచే నన్ను సముద్రమధ్యమున బడవైచి సుభాష్యదులు

సంశరనొక్క బాణమున సంహరించెను. ఆమహాత్ముని పరాక్రమాగ్నికి మిడుతనై యది మొదలు రామయను శబ్దము నొచ్చురింపక భయముతో బ్రాణముల విసికిలించుకొని తపోవృత్తిని గాలక్షేపము సేయుచుంటిని. కావున నట్టివానివై గట్టలుకబూని పంచనోపాయము నాలోచించుట మృత్యువునోట డలపెట్టుటయని తలంచుము అదియుగాక నీయంతవాడు ఖరదూషణాదులూ రామశరాగ్నికి భస్మమైపోయినాడు. నీవు వివేకవంతుడవైతివేని యారామాగ్ని లంకవరకు బ్రజ్వలించుండ జేసికొని యుక్తిగా బ్రతుకుము.

రావ—ఏమీ మా మా! పెద్దవాడవని నీతో నాలోచించినందులకు

నాకిదియా! చెప్పుచున్నావు. నామాటలను వినుము.

శా. మాయాకల్పనలందు మేటివిగదా ! మా మా కురంగంబవై యాయబ్బాక్షి నునంబు మోహపడజే ! యన్ రాముడద్రానికై పాయున్ సీతను లక్ష్మణాయనును బి ! ల్బన్ వాడునుంబోవునే నోయత్యాకృతి నామెగైకొనెడ నీ యుక్తిన్ సమర్థింపుమా.

నీవు బ్రాణములు పోవుకేమోయని నామాట నిరాకరించితివేని నాచేతినైన నీకుమరణము సిద్ధము. నాకీ యుపకారమును జేసితివేని మనకులముపై సభిమానమున్నదని తలంచెదను. ఏమి చెప్పెదవు.

మారీ—(తనలో) ఎటులైననాకు మరణము తప్పదు. యీదుష్టుని చేత జచ్చుటకంటె భగవంతుడైన రామునిచే జచ్చిన మోక్షము కలదు. (ప్రకాశము) భాగినీయా నీవు చెప్పినట్లే చేసెద నీవు నీయుద్యమమున నుండుము.

రాము—నుంచిని వేగబొమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు)

4 వ రంగము : పర్వశాల

[రామలక్ష్మణులు సీత ప్రవేశించెదరు]

రాము—లక్ష్మణా! యిక్కడి కీ ప్రాంతమువనున్న ఖరదూమనాది
రాక్షసులెల్లరును సమసిరని తలంచెదను,

లక్ష్మ—రక్కసులు మాయావులుకదా! మనమెట్లునిర్ణయింపగలము?
సీత—ప్రాణేశ్వరా! అలుచూడుడు,

చ. కనుగవ నిండ్రసీలముల + కాంతులు రంజిల దారలట్టులా
కనకపు మేనజాక్కలు వి + కాస మెలర్పగ గ్రేభృదాటుచున్
వృణతతి మేయుచున్నవల + దేరి కనుగొను లేడిపిల్ల నా
మనసు హరింపజొచ్చెగను + మా! యదెదానినిదెచ్చియాయుడి,
జీవితేశ్వరా! నే నద్దాని గారాబముగ బెంచికొనుచు గాల
క్షేపము జేసెదను,

రాము—ప్రియురాలా!

మ. రమణీ! యేలభ్రమింతువా కనక సా + రంగంబు చేస్తావీలా
సములన్ జూడ సురాదులం దెవజొ యా + సల్లాల్పివంచంప ని
క్కముగా సీగతివచ్చెనంచు కలతున్ + గంబాక్షి! యాలేడికై
భ్రమలన్బొదకు మాయరాక్షసుల చ + ర్యల్ నమ్మగావచ్చునే.
లక్ష్మ—అమ్మా! అన్నగారిమాటసత్యము, నీవాసారంగమునుజూచి
భ్రమింపకుము.

సీత —నాథా! మీరట్లనిన నేనేమందును!

కా. కాలక్షేపము లేక బెగ్గడిలి యా + కళ్యాణ సారంగపున్
లీలన్ జూచుచు బ్రొద్దుపుచ్చుటకు నీ + లీలా మిమున్ గోర నో
బాలా! రాక్షసమాయలంచు బలుకన్ + భావ్యంబె మైదాల్చుహ
రాలా! ఆభరణంబులూ మృగము గోరన్ + బెద్ద రాధాంతరంగ

రాము—(తనలో) ఓహో ఆడువారి దెప్పుడుమాటలు శూలపుంజో
టుల మించును. (ప్రకాశము) ప్రాణేశ్వరీ! ఆగ్రహింపకుము.
చేతికిజక్కి నదోడితెచ్చుదనులేకున్న గోలగూల్చియైన నాలేడిని
నీకు దెచ్చియిచ్చెదఁజిక్కరా! యిక పోవకతీరను, నీవు బహు
భద్రముగ జానకిని గాచితిని యుండుము.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! అటులే పోయిరంటు.

రాము—(నిష్క్రమించును)

లక్ష్మ—తల్లీ! ఆ లేడి తప్పక రాక్షసమాయానిర్మితమే సుమి?

ఉ. నమ్మక యుంటిఁ మృ రఘు † నాథుని వాక్యము సుంతయై ద
ధ్యమ్ముగ బాంధవ్యలో మరణ † మందగ గ్రోధపరిత చిత్తుడై
యిమ్మెయి మోసపుచ్చు దను † జేశ్వరుడెవ్వడో! వచ్చెజమ్మికి
ఘమ్ముగ ఁదువమ్మ రఘు † రామునిచేత దదీయవృత్తమున్.
నీత—అక్కరా! నీ వారామచంద్రుని యనుజడవు కావా! ఆయన
పాతమునే పర్ణించుటకు నేనా బంగారులేడి నెత్తితిని యాడు
నపుడైన మాఁదిపగారమాటయే నిజమని తెలంపకుందువా?

(తెరలో) హా లక్ష్మరా! హాతోస్మి హాతోస్మి.

ఇద్దరు—(ఆశ్చర్యమభినయించెదరు)

నీత—అయ్యో! లక్ష్మరా! ఆవాక్యంబులు మీయన్నగారిని కావా!
ఆమహాత్మున కేదో ఆపదమాడినట్లు లోచుచున్నది నాయనా!
వేవేగబోయి మీయన్నగారినిరక్షించితిోడ్డొనిరాగడవోయి.

లక్ష్మ—తల్లీ! భయపడకుము.

మ. ధరణీపత్రము తాడుమారయిన దై † త్యక్తేణులున్ దివ్యులున్
భరమానట్లొకసారి పైబడిన శుం † భద్రాహు దర్పంబునన్
శరవారంబున గూల్చుగాని యొక లే † శంభైన భీతిల్లున
శిరచి తంబున నుండుమమ్ము మృగమ † ర్థినైచ్చి నీకిచ్చెదన్.

సీత—

మ. అయ్యో లక్ష్మణ ! నీమి యిట్లు నెరవా! హాలక్ష్మణా ! హాహతో
స్మియటంచున్ గడు దీనుడై యుగవ గా + సింతైన నీయన్నపై
దయలేకుండగ భీతిలేదనుచు భ్రా + తన్ బ్రోవ బోవైతి నీ
నయబుద్ధిన్ గవటాన్ని గాల్చితివె! యశ్చాయంబుగా నీయెదన్.

అక్కటా ! నీవిట్టివాడవని గలనైన నెటుంగకపోతిని కదా !
నీయన్నగారియండలి భక్తియంతయు నీ నిముషముతో గంగ
గలిపితివా ?

లక్ష్మ—తల్లీ ! తమించుము నామాటవినుము. అగ్నిసాక్షిగ మా
వంశక రైయెన ప్రభాకరుని సాక్షిగ నాయన్నగారి యెడల
నాకు గవటబుద్ధి లేదు.

ఉ. చేతికి లేడి చిక్కమి వి + కేషశ్రమంబును బొంది నిస్పృహన్
కాతశీలీముఖంబు సర + నాస్థలి గూల్పుగ మోసబుచ్చగా
నాతరినట్టలార్చెను సు + రారి యొకండిది నిక్కువంబుల
ల్లీ ! తపియింపకమ్మ తరలింతురు నిన్ను ద్యజించి పోయినన్.

కావున నిన్ను నేనువిడచి పోవరాదు. కొంచె మార్చితివేని
మాయన్నయే రాగలడు.

సీత—ఓరీలక్ష్మణ ! పయోముఖ విషకుంభము ! దైవజ్ఞ శిఖామణి
వలె నెట్లుపన్యసించితివరా !

చ. పసిముల నన్నగారు రిపు + బారికి లోనయి గూలనుండగా
ననునిట భార్యగాగొని య + సంత సుఖంబుల గాంచనెంచితే
చెనటి ! మదీయదేహమును + జీల్చినగాని నినున్ భజింతు నం
చని తలపంగబోకు ఖలుడా ! + యిక నీ మది తెల్లమయ్యెరా !

లక్ష్మ—శివశివా ! (చెవులు మూసికొని) అన్నన్నా ! ఎట్టిమాటలు
విసవలసివచ్చెను దైవమా ! పాపము శమించుగాక.

ఉ. లల్లివి కావటమ్మ గుణ + ధాముడు రాముడు తండ్రికాడె నం
పల్లలితాంగి ! దౌష్ట్యము ల + వంబును నాయెడలేదు దానవులే

కల్లలువల్కు నత్యమని + కానలనొంటిగ నిన్ను వీడి నే

మెల్లన బోవ రాక్షసులు! మింగరె! రాముడు నన్ను సైచునే.

సీత—ఛీ దురాత్మా! అవిధంబుగ నన్న గాదు చచ్చితినిరా లక్ష్మణా
యని యరువగా నేనో ధర్మపన్నములు చెప్పవచ్చితివా?
నీపాడుబుద్ధి తెలిసెనులే. నేనేపోయి నానాథుని రక్షించు
కొనెదనులే. (వెడలబోవును)

లక్ష్మ—తల్లీ! త్వరపడకుము, నీవీపర్ణకాల విడచి యీవలకు
రాకుము, నేనిప్పుడే పోయి నాయన్నగారిని దోడ్కొని
వచ్చెదను.

సీత—అటులైన వేగబొమ్ము.

లక్ష్మ—ఈవై దేహీ కేయావడయు రాకుండ వనస్పతులకు నన్ను
గించెదను గాక,

నీ, ఓవనస్పతులార! + యోనగేంద్రములార!

రక్షించుచుండరే + రాముడేవి

కులదైవతములార + గురువరోత్తములార

కావరే యీసీత + గాననముల

పంచభూతములార + ప్రధితగ్రహములార

దయజూచుచుండరే + ధరణిజాత

వనవాసరతులార + ఘనతపోయుతులార

అరయుచుండరె రాము + తరుణివిచట

గీ, రఘుకులోదధి చంద్రుడౌ + రామచంద్రు

నరయబోవుచు నున్నాడ + సంతవరకు

నీమె రక్షించుచుండరే + ప్రేమమీర

అఖిల దేవతలార + మహాత్ములార.

తల్లీ! యీ హద్దుదాటి యీవలకు రాకుము.

(నిక్ష్కమించును)

రావణుడు—(మతిపేషును తో బ్రవేశించి) జయకంఠర ! మహాదేవ
 సీత—(తనలో) అక్కటా ! యీ యరణ్యమండలి సరివ్రాజకుడెవ్వడు
 చెప్పుమా ! నా మరది చెప్పిస్తాను రాక్షసు డీ వేషమున
 వచ్చి యుండలేదు కదా ! అయిన నిచ్చటినుండియే స్వాగత
 మిచ్చెదను, (ప్రకాశము) మహాత్మా ! యీదాసురాలి స్వాగ
 తము గైకొని యిచ్చట జయసేయును.

రావ—ఓహో ! నాధీ ! సీతకి మెచ్చితిని ఆయుధ్యుని కమ్ము,
 ఓ, ఎవ్వరిపుత్రివీవు హృదయము శ్రీమదేవమృదు కానవస్థలిక
 మవ్వపుమేనికాంతి నన + మాన వికాసను వెల్లడేసి నీ
 వివ్వనభూమికొంటి జరి + యింపగ నేమికతంబా ! చెప్పుమా
 జవ్వని ! భీకరాటపుల + బాసలు సంఘరణంబు సేతురే,

సీత—మహాత్మా ! ఇహ్వాకుల తిలకుడైన శకరభ మహిపాలుని
 కోడలను, జనక రాజ పుత్రికను, శ్రీరామచంద్రు నిల్లాలిని,
 పితరుల యజ్ఞచే తమ్ముడైన లక్ష్మణుని నన్ను దోడ్కొని
 యనన్యవాసమునకై వచ్చి నానాధునికి పంచపీఠీరయన
 వసించుచు నిపుడే యొక లేకిపిల్లను చెచ్చుటకై సమీపము
 నకు బోయియున్నవాడు.

రావ—ఓహో ఆలాగునా ! సీతే నా సీతపు ? అక్కటా ! నివద్యప్ప్
 హీనురాలవు కదా.

సీత—మహాత్మా ! ఏమి అట్లనుచున్నాడు ? నానాధునికు నేమిమా ?

రావ—కళ్యాణీ ! నేమిమెట్లు కలుగును పిచ్చిదానా !

చ, మతిపెడి తండ్రి పొచ్చువిన + మాత్రనరాజ్యము భ్రాతకిచ్చియీ
 గతి గడు గ్రూరజంతువుల + గానల బుష్పశరీర నిన్ను బల్
 వెతలను బెట్టుభర్త మగ + వీరుడె ! వెంగలికాక వానికే
 సతము సుఖంబుకల్గునన న్వచ్చుము సుమ్మి తలోడరీమణి,

సీత—అయ్యా ! అందులకై కూకిడుపురకును విచారములేదు.

రావ—నాకు విచారము లేదనుము. అతని విచార మతనితోడనే పోయెను కదా.

సీత—అక్కట ! యతినార్వభామ ! ఏమి అట్లునుచున్నచాకు నా నాథు డెందుబోయెను? పేగ చెప్పుడు.

రావ—చెప్పిన నీవేమి చేయగలవు?

సీత—హా ! పూజ్యుడ ! యీనందిగృహముల నన్ను బాధింతువేల ! నానాథు నంగతి జెప్పుడు.

రావ—చెప్పట కేమున్నది? ఆలేడి చేకికి జక్కకుండుటచే నీమ గడు దాని నొక కోలతో దూలనేయ లేడి మాయమై యొక రాక్షసుడై నీనాథుని బరిమార్చెను.

సీత—హా ప్రాణేశ్వరా ! (మూర్ఛిల్లును)

రావ—జానకీ ! లెమ్ము లెమ్ము. ఏల విలపించెదవు.

సీత—హా మనోవల్లభా ! హా నాథ ! యతివర్యా ! మాలక్ష్మణుం డన్నగారిని రక్షింపరాలేదా !

రావ—సీతా !

చ. కరమున లేడిగుల్మగన † చయ్యన రాక్షసరూపుడై భయం
కరముగ నీవతిన్నొడువగా † వడి లక్ష్మణ ! హా హతోస్మియం
చురువడి నార్పిచచ్చె నపు † జొయ్యన లక్ష్మణు డేగుడెంచి నీ
వరుని యవస్థగాంచి తన † ప్రాణములన్ విడనాడె దుఃఖయై.

సీత—హా హా మనోహర ! హా లక్ష్మణ ! మీ యిరువురి ప్రాణముల దీయటకు నేను మృత్యువునైతి నా !

ఉ. హా జగ దేకసుండర ! మహా † సుహిమాన్విత రాసుచంద్ర ! నీ
రేణుసీతాస్వయభరణ ! మృ † త్యువునోటను జెట్టినాన వి

భ్రాతృ తేజ ! నీహృదయం + వల్లభ సుఖకుహాద్భి ముంచితే
యీజనకాత్మజాత కీక + కేకా సూర్యలివో దయాకరా !

అక్కటా లక్ష్మణ ! నా అన్నగారి! భయములేదని నీవెంత
చెప్పినను వినక పోరి పండించుట నాతకు చాలదుకదా ! అన్నన్నా
నాకింక నెవరుదిక్కు మానాభ ! ఈ లక్ష్మణా !

రావ—నీతా విచారించకము,

ఉ. చచ్చినవారు నీవు పలు + సాధ్య తపంబులు చేసి యేడ్చిననో
వచ్చెడువారు కాదు తల + పంపిలేక రాముకంటె నీ
పొచ్చుగజూచిమానినీ + రేలెక రావెనువెంటరమ్మురా
నచ్చరితంబు గీర్తివిన + జయ్యన వచ్చు పనుగ్రహింపవే.

కావున నీవు శోకమునీగి నావెంటరమ్ము,

నీత—(తనలో) ఓహో యీయతి యొక మాయారాక్షసుడు కావ
చ్చును. లేకున్న నిట్లు పలుకడు. (ప్రకాశము) ఓరీ కపట
యతివేషధారి ! నీవెన్నండవు !

రావ—నీవు నన్నోరీయని పిలవినను నాకు సంతోషమే నుమి ! నేను
పులస్త్య బ్రహ్మచంశవంశాధిపాదను. రావణుడని యందురు.

చ. పవలున భాస్కరుండు హిమ + భాద్రుడు లేలను నాకుభత్రములో
దివిజులు కింకజుల్ సకల + దిక్కులు నాపదపక్ష్మదాస్యకనో
దవిలి చరించు మామక ప్ర + తాపము విన్నభయంబుచేతనీ
భువనములెల్ల గంపిలును + బోటిరొ ! మాటలు వేయియేటికే.

కావున నీవు నన్ను జేగొంటివేని బగంబులకెల్లభజనీయురాల
వగుదువు.

నీత—ఓరీ దుష్టరావణ ! ఏమిరా ప్రేలెకవు!

చ. నక్కయొకండు కందరము + నన్ హరిలేదని దానిమాంసమున్
గ్రక్కున దస్కరించుగతి + రాముడు లేడని పర్ణశాలలో

ముక్కడి! నన్ను జేసినాడు + బుద్ధినిపట్టె! నీశిరంబు వే
ప్రక్కలుగా కపిచేదను + బాలిక! వచ్చిపత్రోవ బట్టమీ.

ఓరీ మదాంధరాక్షునాథను! పర్లశాలలో నాడుదియొక్కటె
యున్నది కదా యిది తక్కురింపకలంచితేవేయె అట్లు సాగదునుమీ.
నానాకు డిప్పుడేవచ్చి నిన్ను హతచూర్పగలడు.

రావ—నీనాకుడింకను వచ్చు: నియే చెప్పచుంటివా? నీవనాథ
పైతివి కదాయని బాలికూరి నన్నున్నరింపకలచితి నందుకు
బెట్టుసరి చేసెదవు.

శా, ఆలంకాపురి నాసుధాకరమణి + పాబద్ధసాధాల, ర
త్నాలంకారిత కాంచనోల్లసిత ప + రవ్యంస్థలిన్ దేవతా
కోలంబాలత తెల్ల చామరము, లా + లోకస్థినిన్ వీవ నా
తోలంకేశ్వరివై సమస్తసుఖమలగం + తోమంబునన్ బొందుమా

సీత—ఓరీపతివ్రతానూనభంగపరాయణ! రావణ! ఏమిరాప్రేతెదవు!

డి ఆరఘురామచంద్రుని మ + హానిలయాగ్నిని మించు నాకరా
సారపుమంటలొక్క మొగి + సత్పథమందున నిండి నిన్ను గం
భీరత నావరించి పృథి + వీధలి గూల్చిననాడు నన్ను ని
ష్కారణ మిట్టలన్న కలు + మంపు ఫలంబును బుద్ధికల్పవో.

కావున బుద్ధికిల్లి యవలకుబొమ్ము.

రావ—శాతోడరీ! నీధర్త నన్నేకూల్చునో నేనే నీమగనినికూల్చునో
నీవే చూచెదవుగాక! నానిజహూమునుజూడుము. (చూపును)

సీత—హ ప్రాణేశ్వరా, (మూర్ఛపడును)

రావ—ఈమెను నారథంబున బెట్టికొని రామూదులు రాకుండ
గంకాపురమునకు గొంపోయెదనుగాక.

(తెరపడును నిష్క్రమించును)

5 పరంగము : అరణ్యము

రాముడు—(ప్రవేశించును) అక్కటా! ఏమి కానున్నదో కదా!

గీ. కోలచే తేడి నిలగూల్చు + సూరదైత్యు
నాకృతినిదాల్చి హా లక్ష్మ + దా! హతోస్మి
యనుచు నావలె పరదానా + యనుజు డాత్మ
నెంత శంకించెనో నాకు + కాంతతోడ.

ఔరా! నా యెడమఃస్పృహచున్నది ఏమి చెప్పమా!
(ముందుజూచి) అక్కటా! జానకినిఁ జూచి లక్ష్మణుండిటకే
వచ్చుచున్నాడుకదా!

లక్ష్మ—(ప్రవేశించును)

రాము—తమ్ముడా! పల్లవాలో నీక నొంటిగ విడిచి వచ్చితివా!
అక్కటా! యెంతపనిచేసితివిరా!

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! హా లక్ష్మా! హతోస్మియనువాక్యంబుల
నాలకించి వైడేహి మీ కాపదగలిగిపట్లు శంకించి నన్ను
బొమ్మని బలవ.తిమనేను

చ. దనుజుల మూర్ఖులని మన + వాకిరధివ్వని గాదటంచు నెం
తని బ్రతిమాలి చేప్పికర + పరమము నానుడులాలకింప కా
జనకజ కిన్నచేత బుధ + మంబులనాడ గహింపలేక యీ
వనముల నిన్ను గోయచును + వచ్చితినియ్య సహోదరాగ్రణే.

రాము—ఇసీ తమ్ముడా! ఎంతపనిచేసితివోయి!

చ. ఉచితమే! నీకు నీత పడు + పోవులవాడ దురాభిమానివై
నుచరితనామె నొంటి దను + జల్ చరియించెడు కావలెందు ధీ
రచనదొఱుగి వీకుడువె! + రాముడురాదొకొ నీత సూరపున
వచనములెల్ల జంపినవె! + పత్న! ధరాత్యజ యింక డక్కునే.

లక్ష్మ—స్వామీ! అక్కడ నన్నామె పోరి పంపుటచే వచ్చితిని,
క్షమింపుడు. పోయి వెదకుదమురందు. ఇందేయండగలవ్వు.

(తెరలేవ పర్ణశాల కనబడును)

రాము—(నడచి) హా తమ్ముడా! అదృష్టహీనులము కదా! చూడు
మా పర్ణశాల యెట్లున్నదో?

ఉ. కాయలు దుశ్శగొట్టిన న + గం బన బిల్లులులేనియట్టి వి
ద్యాయతనం బనంగ విహి + రాంశుని బాసినరాత్రి యట్ల వా
లాయము నీతలేక సిగు + లన్నిడవాడిన పర్ణశాల వ
త్సా! యెటులున్నదోకనుచు + తప్పకదైత్యుల జిక్కియుండెడిన్.
అక్కటా! ఎంతవని చేసితివోయి.

లక్ష్మ—అమ్మా! వై దేహీ (అటునిటువెడకి) తల్లీ జానకీ! హా
పాపాత్ముడనుకదా? యిక నెక్కడినీత పర్ణశాలలోలేదుకదా!

రాము—(కూలబడి) హా చచ్చితినికదా!

గీ పర్ణశాలను నీత క + వృడగలేడ
టన్న పరుషాక్షరములు నా + యంతహస్త
దగులబెట్టగ జొచ్చె న త్సా! యికేడ
రామునకు సెల్లెనూకలు + భూమిమీద,
హా జానకీ! (మూర్ఛబడును)

లక్ష్మ—(రామునిచేరి) హా, యీమహారాజున కెంతయవస్థదెచ్చితిని.

క. అన్నా! ధైర్యము వీడకు
మన్నా! నీయన్నుమిన్న + గడవిగలిపె నీ
చెన్నటి యేయెడ జానకీ
యున్నదో! రోయకయెదుఃఖ + మొందుటదగునే!

రాము—తమ్ముడా! యికెక్కడి జానకిరా?

ఉ. ఎప్పుడు జానకిన్విడచి + యేడైర నాకొఱకీవు వచ్చితో
అప్పుడె క్రూరరాక్షసుల + హస్తమునంబడ బల్కిచేతనే

తిప్పలబెట్టిరో యసుల † దీసిరో ! రక్తము ద్రావినారో ! హఠాత్తుగజాల నాకీకను † జీవముతో బనియేల తమ్ముడా !

అక్క—రామచంద్రా ! నీహృదయకుటీరమునకు జిచ్చుముట్టించిన లక్ష్మణహతకు నింక దమ్ముడా యని పిలువకుము. పూజ్యురాలైన వదినగారిని రాక్షసులవార ద్రోసి అన్నగారికి బ్రాణసంకటము దెచ్చిన మహాపాతకుడను కాని, ఆమె రాక్షసులవారతనే చిక్కెనో శూరమృగంబులే హరించినవో పరీక్షించిన వెనుక మన మిరువురమును ప్రాణత్యాగమును జేసికొందుము. కావున వెడకుడము రమ్ము.

రాము—వత్సా ! అట్లులైన లెమ్ము అనుభవనీయమిట్లుండ మన మెందులకు కర్తలముకాము. కావున నడచి యరణ్యమున బరీక్షితము.

అక్క—(పరీక్షించి) అన్నయ్యా, యీవర్ణశాలనుండి జానకి యేగిన పడచిహ్నములు కానరావు. ఇందుమాత్రమొక పురుషుని పడముద్ర లగపడుచున్నవి. కానివాడును మరలిపోయిన చరణ సరణియు గానపచ్చుట లేదు యేమిచిత్రమో తెలియకున్నది కాదా.

రాము—(చూచి) హః ప్రియురాలా ! వైదేహీ !

ఆ. వె, దివికి నెగసినావో † భువిదూరికొయితో

తెలియరాదు నీదు † తెరువునుంత

నామనంబు కనుగొ † సంగనంతర్హిత

వై వనాళినడగి † నావొదెలియ !

అక్క—ఇదికడు విచిత్రముగనున్నది. అన్నా యీప్రాంతముల వెడకుడము రమ్ము. (ఇద్దరు నిష్క్రమించెదరు)

6 రంగము—వనాంతరము

రాము—హా వై దేహీ ! ఎందుబోయితివి ? యెటనుంటివి ? ఓమృగంబులారా !

నీ, కానవా కలకంఠః † కలకంఠి నాభార్య
నరసిలే హరిణమా † హరిణనేత్రీ
వికమ చూడగలేదె † వికవాణి నాప్రియ
కలభమా కాంచితే † కలభగమన
తిలకసుందరఫాల † తిలకమా చూచితే
హరిమధ్యగానవే † హరివరంబ
పాటలా కంటివే † పాటలాధరి సీత
భ్రమర వీక్షించితే † భ్రమరచికుర

నీ, సాలహింతాల కుటజర † సాలాలార
నామనోహరిసీత † గన్నారె మీశ
అక్కటా ! యింక నెక్కడి † యవనిజాత
రామ జీవితమింక † నిరాశయయ్యె.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! యిందు వెడకుడము రమ్మ, (నడతుడు)

రాము—హా! జనకరాజనంజని ! నీ చందము నీయౌడము నాకనుల
కొకసారి చూపి యానందంబొసగరాదా ! నేనేమి పాపము
జేసితిని?

ఈ, చిక్కుల బెట్టనెంచి వన † నీచులనెందుల జాగినానా హా
చక్కెరబొమ్మ నీవు నర † గన్ వహియింపగ గండమాలములే
చక్కని పిండివంటలుగు సాధ్వీర † దర్భలె, తూలతల్పమా
రక్కెనడొంకలున్న వన † రాజ మయ్యోధ్యయె సుమ్ము జానకీ,
హా జానకీ! దయయుంచి యొకసారి నీ సందర్శనంబీయవా !

లక్ష్మ—అహ! మాయన్నగారి కంత మరవస్థను దెచ్చివిధిచే వమా!

రాము—హా నిమిషల వన జగ్గడికా!

గీ. నశినదశశేత్ర! నిరుపాసి + నారితేరి

చాపమనచంద్రికలులేని + చంద్రుడనగ

తేజమెడలిన రవిభాతి + దీనదశను

బొందియున్నాడనుమ్మి రా + కేందువదన,

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఆ మహాసాధ్వీలియోగము జగములకే దుర్గ

శను గలిగింప మనకు దీనదశయ్యుండుట అశ్చర్యమూ! నడు

పుము ముందుజూచెదము.

రాము—(నడచిచూచి) తమ్ముడా!

నీ, ఏకొండరా! యిది + యింత దుర్బహుయ్యె

లక్ష్మ— కొండకాడయ్య కా + కుత్సితలక

రాము— కాకేమిరా! కండ్ల + గట్టినట్టులదోచె

లక్ష్మ— రఘురామ! డండకా + రణ్యసీమ

రాము— వత్స! యిందేటికి + వచ్చితిమెరిగింపు

లక్ష్మ— గురురాజ్ఞ వశముల + దిరుగరామె

రాము— వనుల ద్రిమ్మంగ నె + వ్వరము వచ్చితిమన్న

లక్ష్మ— సీవును సీతయు + నేనుకాదె

రాము—గీ, సీతలేదేమిరా మన + చెంత వత్స!

లక్ష్మ— పర్ణశాలను డనుజుల + పాలబడదె

రాము— హా మనోహరి! హాసీత + హామదీయ

ప్రాణమా! జానకీ! నన్ను + బాసినావె

లక్ష్మ—అక్కటా! మా అన్నగారి కంతకంతకు మతిపోవుచున్నదే!

యేమిదిక్కుదై వమా!

రాము—(త్వరలో) తమ్ముడా! తమ్ముడ! అదిగోరా! సీత కనబడినది.

లక్ష్మ—అన్నా ! ఏదీ ! యెచ్చట ?

రాము—అదిగో, అవైపు జూడుమా !

సీ, కనకచేలముగట్టి † వనజాక్షిచరణముల్

ముడిచికూర్చుండె న † య్యెడనుగనుమ

లక్ష్మ—(శ్రీ)రామ ! విరియబూ † చినరేలపొడకాని

జానకికాదు ని † శృంగరగనుమ

రాము—ముఖమండలగబడే † మోకాళ్ళపై నాని

మనవైపు నవ్వుతో † గనుటలేడ

లక్ష్మ—రేలపూబొడమీద † వ్రాలిన గిరిమల్ల

కాగుళుచ్చుంబె † ముఖంబుకాదు

రాము—గీ, తమ్ముడా మోసపోతి జి † తమ్ముచెడరె

నెందుజూచిన జానకి † చందమెదుట

గలనుదోచునుకాని ని † క్కంబుకాదు

వెరియెత్తెడు నేమందు † విధివశమున.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! మనస్సు స్వస్థత కేసికొనుము, విపాసచే నొక

వేళ గోదావరీనదీ జలంబులకై పోయియున్నదేమో ! కను

గొండమురమ్ము.

రాము—వెరితమ్ముడా ! భూమిమీద నడుగుల జాడలేక గోదా

వరికి మాత్ర మెట్లుపోయినదని తలంచెడవు, అయిన నీ

గోదావరిని గూడ బ్రార్థించిచూతము తల్లీ ! గోదావరీ

స్రవంతినీ (చేతులు మొగిచి)

గీ, నాసికాత్ర్యంబకమున జి † స్తంబుగాంచి

వసుధజీవులకెల్ల జీ † వనమొసంగి

పూర్వజలరాశిచేరు నో † పుణ్యరాశి

భూమిమతెల్లు గోదావ † రీమతల్లి.

అక్కటా ! ఇదియును కలుగడయ్యె నింకెందు బోవుకమురా !
 లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! యిట్లాకసారి రమ్మ,
 రాము—(నడచిచూచి) అమ్మయ్య ! దొరికినదిరా సీత ! అల్లదే
 చూడుము.

చ. కిసలయపాణి సీతయదే ! కేరరి వృక్షముపాంతనిల్చి చే
 విసదయ నన్ను రమ్మయచు † వేచుదబిల్వగజోచ్చె జూడుమా
 లక్ష్మ—కుసుమలతామతల్లి యదే ! † కొంచెపుగాలికి నల్లలాడ భూ
 మిసుతయెయంచు సీమది భ్ర † మించితి వంతియెకాని సీతయే.
 రాము—అన్నన్నా ! యెంతమోగము జెందితినిరా తమ్ముడా ! ఓవృథ
 వ్యాధి పంచభూతములారా ! ఓప్రభాకరనిశాక రాదినవగ్రహ
 ములారా ! ఓసకల జీవకోటులారా ! ఓ నిర్భగీగిరి వపంబులారా
 చ. పరమపవిత్రురాలు రవి † వంశ సుధాకరురాణి నామనో
 హరి జనకాత్మజాత విను † లాత్మధరిత్రి నయోనిజాత భీ
 కరవనసీమ నోల్పడితి † గాంచిన నాకెఱిగింపరే ! మహా
 త్రరసుకృతంబు కల్లు దయ † దాల్చరే ! మీకు నమస్కరించెదన్
 (నమస్కరించి అటునిటుజూచి) ఔరా ! ఎంతవివరము !
 నాచేత సంబోధి-పబడిం వారొక్కరును ప్రతివచనంబీయకున్నవారే !
 సరే కానిమ్మా, తమ్ముడా ! (ధనువు నెక్కువెట్టి) నామాటకు బ్రత్యు
 త్తరం బీయని భూతగ్రహవిశిష్టమైన యీ భూమండలమునునా బాణా
 గ్నిచే భస్మీభూతము గావించెదను జూడుమా.
 లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! తాళుము. తాళుము.
 రాము—(తమ్ముని ద్రోసివైచి) ఛీ, యటుల దొలగుము. (ఆగనము
 వంకజూచి) హా పాపప్రపంచకమ !

కా. నాకళ్యాణియె నామనోహరియె నా † నారీశిరోరత్నమే
 భోకంబందున దోపకున్నయపు డీ † లోకాళితో నాకణ్ణే

లా ! కల్లోలముకాగ సర్వమును సం + హరంబుగావెత్తు నా
రాకాచంద్రప్రభాకరాది గ్రహతా + రామండలిన్ దుల్మెడన్,
(ఆగ్రహముతో దిక్కులజూచును)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! ఎందుల కీక్రోధము ? ఎవ్వడో అపరాధము
సేయ జగంబులపై నాగ్రహించెడవా !

రాము—తమ్ముడా ! నాకోపమెందులకె నెడవా ?

చ. హరిహరబ్రహ్మముఖ్య + దివిజావళి నూమక ఘోరశస్త్రుడు
రభరవిలయాగ్ని కీలకకు + భావమునందున తల్లడిల్లి నా
తెడణినిదెచ్చియిచ్చి + ప్రచుడంబున నన్ను భజింతు తక్కినన్
ధరణిని సర్వదేవతల + దగ్ధముగా నొనరింతుతమ్ముడా !

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! సర్వజగముల రక్షింపజాలిన నీవే యిటులాగ్ర
హింప లోకముల కాపకలుమూడవా ! ఎవ్వడో ఒక్క
తొలువ మనకపకారము సేయ జగంబుల సంహరింపడగునా !
నీవు లోకారాధ్యుడవు, లోకశరణ్యుండవు, లోకకర్తవు,
స్వామీ ! శాంతింపుము.

రాము—హం అన్నన్నా ! నాయాగ్రహమునన్నేదహించుచున్నది
కదా ! మంచిది తమ్ముడా ! యిప్పుడు కర్తవ్యమేమి ?

లక్ష్మ—స్వామీ ! ఆక్రేవసేవో చచ్చిపడిన ఖరవాహనములు కని
పించుచున్నవి. వాటికిగారణమరయూదమురమ్ము(నడచిచూచి)
అన్నయ్యా యిక్కడ నొక్కరథము ఆకసమునుండి విరిగి పడి
నట్లును కొన్ని పుష్పమాలికలును గానవచ్చుచున్నవి. అల్లవే
చంపబడిన ఖరవాహనము లాయెడగూలినవి, కారణమేమో
తెలియరాదు.

రాము—ఇందుచే గగనసంచారితో నెవ్వరితోడనో పోయి గలిగినట్లు
స్పష్టపడినది.

లక్ష్మ—అదిగో! ఆ ముందేదో కూలిసల్లున్నది.

రాము—ఓనాను, ఆ పర్యతాకావడైన పక్షిరాజు మన జానకిని
మ్రొంగియున్న వాడేమోకదా. (తెలలేవగా జటాయువు కను
పడును)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! యీ విహంగనాకులె వృత్తాంత మరయక
త్వరపడకము.

రాము—శత్రువును సేమచుగిగియా చాపుట కావున వీని వధింపక
మానను, (జాణము సంధించును)

జటాయు—మహాత్మా రామచంద్ర! చంపకుము చంపకుము, నేను
నీ పితృసఖుడను, జటాయువను పక్షినాధుడను. మీరులేని
సమయమున నీజేని జానకిని రావణుండు కొంపోవుచుండ
నేను వాని నడ్డుకొని ఛత్రమును, వాహనములను, కవచ
మును, చాపమును, రథంబును ద్రుంప విరఘుడై నీత
నక్కడడించి దప్పిచే నాయాసపడుచున్న నా రెక్కల
ద్రూచి కూల్చి నీతాడేని నెత్తికొనిపోయెను. నేనీవార్త
నీ కెఱింగింప జేపమాల బికిరించుకొని యున్నవాడ. నన్ను
నీ తుండ్రయల్లు భావించి యస్మిచ్చుస్కారము చేయవేడవను.
నేనిదే ప్రాణముల పడుచు చున్నాను.

రాము—హా పితృసఖా! హా పరోపకారపరీణ! పక్షికుల
వతంసమా!

చ హితునికుమారుభార్య నొక + డెత్తుకుజోవుచునుండ గ్రోధఘూ
ర్ణితహృదయుండనై వివిధ + రీతుల శాత్రవుదూల్చి కూలితే
వతగకులాధినాథ! గుణవంతులు + యోధులు ప్రోచుపట్ల జీ
వితము దృఢంబుగాదలచి + వీడుట నైజయుకాదె; పూజ్యుడా!

తమ్ముడా! మనతండ్రి కగ్నిసంస్కారము సేయుటకు మనము
నోచకున్నను పితృతుల్యుడైన యీ ఖగనాథున కగ్నిసంస్కా

రామల జేయవలయును. మరియు నోరోరి రారణ ! నీవు నాయాగ్ర
హగ్నికింధనప్రాయుడవై తివిరా ! పరిక్తకంధర !

ఉ. శిష్టజనంబులన్ గరుణ + చేబరిపాలనసేయ గర్తయున్
దుష్టుల సంహరింప లయ + ధూర్జటియైన ననున్ గతీమణి
నష్టునిగాగ జేయదగు + నా నిను భాతృగతీసుతాదిక
భ్రష్టునిజేసి క్రోధశిఖి + బ్రాణములన్ హరియింపకుందునే !
లక్ష్మ—ఓరోరి నిశాచరాధమా;

ఉ. రావణ నీను పాపపు శి + రంబులద్యుపగ రాముపాలు శో
కావిల్వలై న నీయనుచ + రాళివధింపగ నాదుపాలురా
పాపనీత నొంటి బల + వంతముగా హరియించినంతే
జీవముతో సుఖంతువె + నశింపవె భాతృమతాదిసేనతో.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు)

7 వ రంగము : వనాంతరము

[కబంధక లేబర విశిష్టము రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించెదరు]

రాము—తమ్ముడా ! నున మతిక్రమించిన యరణ్యముకంటె సేవన
మతిభయంకరమై యున్నది. జానకిని గొంపోయిన రావణు
డిందుండ లేడుకదా !

లక్ష్మ—ఈగహనసీమ రాక్షసులకు నివాసభూమి కావచ్చును.

అయోముఖ—(రాక్షసిప్రవేశించి) ఓహోహో! నేను పుట్టినపిమ్మట
నింతి చక్కనివారిని జూడలేను. వీరిని జూడగనే చంపి తిన
వలెనన్న బుద్ధిపోయి సరసులగా జేసికొని కామసౌఖ్యమునుభ
వింప నూహకలుగుచున్నది. (ప్రకాశము) ఓ మానవులార!
నశావ్యా యెంతచక్కగ నుంటిరిరా. (లక్ష్మణుని గొగలింపు
చును)

రాము—తమ్ముడా! శూర్పణఖకు జేసిన యలంకారములే దీనికి నొసంగి సంతోషపరచుము.

లక్ష్మ—ఓసీ నిశాటిసీ! నీకామాంధకార మడచెడను రారమ్ము, కత్తితో జన్నులగోయును.

అయో—అరే అరే! చచ్చితినిరా విధవా! (పారిపోవును)

రాము—వత్సా! లక్ష్మణ! ఇదిమొదలు మనకు దానవసథ నిత్య కర్మ సుమీ!

లక్ష్మ—అన్నా! అట్లుకాదు. ప్రతిక్షణ కర్మయనుడు.

కబంధుడు—వహవ్యా! నేను కడలలేకపోయినను చాలాకాలమునకు నాకు మనుష్యమాంసమును భగవంతుడు లభింపజేసినాడు కదా (చేతులతో రామలక్ష్మణుల నాకర్షించును) ఓరీయింకెందుబోగలదురా నానోట జిక్కి నాదులెండి.

రాము—తమ్ముడా! యివేవో రాక్షసబాహువులు మనల నాకర్షించి నవి, నీవాభుజమును నరుకుము, నేనీబాహువును ద్రుంఛెడరు (అట్లు సేయుదురు)

కబంధు—ఓహో మానవులారా! యెంతకాలమైనను నాబాహువులు నరుకుచారు నాకు గానబడలేదు, మీ రెవ్వరో మీవృత్తాంత మేదో చెప్పుడు, మీకు బుణ్యముండును.

లక్ష్మ—ఓరీ! యీ మహాత్ముడు రామచంద్రుడు, నేనులక్ష్మణుడను మేము యిత్యౌకుకులజ్ఞుడైన దశరథుని పుత్రులము, మానవిన గార్తైన సీతాదేవిని పంచపటీతీరమున గోల్పోయి వెతకుచు నిటు వచ్చినాము.

కబంధు—అహా మహాత్ములారా, మాంపాహి మాంపాహి నాకింద్రునిమాట స్ఫురణకు వచ్చినది, నేనుష్ఠాలశరీరుండనుమునిని లరిచాసింది చూడు యోజనములపొడవుగల బాహువులుగల

యిట్టిస్థూలశరీరమును శాపవశమునగాంచిరాను. అప్పుడీశాప విమోచనక్రమము నెఱింగింపు డకరామలక్ష్మణులువచ్చినీశా హులెప్పుడు నడుకుదురో అన్నజేసిను శాపవిమోచనమని యానతిచ్చెనటులే నాశాపవిమోచనమైనది. బ్రహ్మద త్రవర ప్రభావంబునగర్వించి కామరూపిని సంచరించు ధనువనెడు గంధర్వండును, ఓకివేవండునములు,

రాము—ఓయీ నీవు నీతావృత్తాంతము నేమైన నెఱుంగుచువా?

కబంధు—స్వామీ! నాశరీరమును దహించితిలేని దివ్యశరీరమును దాల్చి సర్వము నెఱింగించెదను.

రాము—తమ్ముడా! అగ్నిసంస్కారపు యుచ్చట మునకింకను లేరేదు. వీనిని దహించుమా?

లక్ష్మ—చిత్తము. (వానినీడ్చికొనిపోయి దహించును)

(తెరలో) రామలక్ష్మణులార! రావణుండు జానకీదేవినిదగ్గరించి యాశాకమార్గమున బోయెను. వానిని సంచరించుటకు వాలిచే బహిష్కరింపబడిన సుగ్రీవ హనుమదాదులు ఋష్యమూకంబున నున్నవాడు. వారితో సఖ్యముజేసికొంటిలేని యారావణునోర్చి నీభార్యను నీకు తేర్పగలడు. ఈమార్గమున బోయిన పంచాసరోవరమును కబర్వాక్రమమును కనుపట్టు. ఆశనిరివలన తన్మార్గ మెఱింగి ఋష్యమూకంబున ప్రవేశించుడు మీకు శుభంబగుగాక నేనికబోయెదను.

రాము—తమ్ముడా! ఋష్యమూకమునకు ద్రోవలేయుము.

(నిష్క్రమించెదరు)

సంపూర్ణ రామాయణము

అష్టమాంకము

1 వ రంగము—ఋష్యమూకము

[సుగ్రీవ హనుమదాది చానరులు ప్రవేశించెదరు]

సుగ్రీ—హనుమంతా ! అదైవుజ్ఞానియూ !

ఉ. ఘోరక రాసంబులును † గోలలు దూరముదాల్చి మానియూ.

కారములన్ ధరించి వడి † గా మనతావును కేరవచ్చును

న్నారదె పుద్గులిద్దరు మ † నంబులంకెడు వాలి శుప నీ

తీరున వచ్చెనందును మ † దీక్ష దలపోసెద యోజనేయుమా.

హనుమం—స్వామీ నూర్వనంజరా ! వాలిభయముచే నీవల్లు

తలంచుచున్నావుకాని నమ కేమియరచారము జేసితిమని

వారిండుల కోడఁబడుదు † యింతకును ధర్మాధర్మము లరయ

కుందురా ! ఒక వేళ కుండుకుచేర వచ్చినను వారికి

ధర్మముదెల్పి బుద్ధి మరల్పివకుందుమా !

సుగ్రీ—అటులైన నీవు కొండదిగి వారికెదురేగి వారిరాకగుగారణ

మరయుము. అంతెరకు నేసిగుహలో నుండెదను.

హను—చిత్రము. (దిగి యెదురువచ్చును)

రాము—తమ్ముడా ! శబరశెప్పిన ఋష్యమూక మీదియే కావచ్చును

అహా ! యిది యెంతినివాసయోగ్యమైనది ! అందుచేతనే

యిందు మరంగిముని యాశ్రమము నిర్మించుకొని తపమున

రింపెను.

హను—(సమీపించి) మహాత్ములారా! మీరేమెవడిపేల పండనములు,
మీరెవ్వరో యెఱింగించి నన్ను కృతార్థునిజేయుడు.

లక్ష్మ—కపిశ్రేష్ఠా!

ఈ! ఈతడు రామచంద్రుడు. ని + సకలలార్థన చంద్రుడేను త
ద్రాభతనలక్ష్మణుండ ద్వి + వాక్యముచీర్చని దండకాటవిన
బ్రాతిగ జేరి యందునొక + రాక్షసుచే రఘురాముభార్యయో
నీతను గోలుపోయి కపి + శ్రేష్ఠ! వచ్చితిమివిధంబునన్.

కాని నీ వెవ్వండవు?

హను—మహాత్ములారా! సేవనీగర్భిణున వాయుదేవునకుపుట్టిన
హనుమంతుడను వాడను. కపిసార్వభౌముండైన సుగ్రీవుని
మెఱిసి. ఆ సుగ్రీవు డేమువ్వమాకంబున నున్నవాడు. మీ
రాదితో సఖ్యముజేసికొంటేరేని మీకార్యము సఫలము
కాగలదు.

రాము—మాదితీ! మిరకంతకుండు గావలసిన జేమున్నది. రమ్మ
పోవుదము (కొండనెక్కిదు.)

హను—అయ్యా! కపిసార్వభౌమా! సుగ్రీవా! వచ్చి యీపుణ్యపుట
మల సందర్శించి కృతార్థుడవుకమ్ము.

సుగ్రీ—(ప్రవేశించి) పరమపురుషులారా! నాయభివందనముల నం
గీకరించి నాయాతిథ్యము నందుడు,

రాము—సుగ్రీవా! నీకు భద్రముకలుగుగాక!

సుగ్రీ—పూజ్యులారా! మీరీ వచ్చరాతిచరియై గై నీ యుడు
(అందరు కూర్చుందురు)

హను—సుగ్రీవ సార్వభౌమా! యీ మహాత్ములు రవివంశజులైన
రామలక్ష్మణులు. తండ్రిగారయ్యాచే సకలవాసులు సేయవచ్చి
దండకారణ్యంబున నీతడు రాక్షసులచే గోల్పోయి యీ మా
ర్గమున వెడలుచు వచ్చినారట.

మ. అగయము బంధువలనలెను. ఈదగ్గర ఈనయమున బెండ్లి జే
 గను నయినచో నీ నయ బంధువులైన వారియొద్దల
 నయగతులున్న నాదలన నయన కలగించును నేను జే
 రిన నాదత్తిదూరమున నెప్పుడు గలగించు నేమిలెమ్ముదా !

అత్త—అన్నయ్యా ! నిన్నయముగ నామెదేయిది.

కాశీ—అయ్యో ! నీ నయనలన నయగతులన నయనలన
 ప్రాప్తినయనలన. నీ నయనలన నయగతులన.

కాశీ—మీదా ! నీ నయనలన నయగతులన.

మ. అయినచో నీ నయనలన నయగతులన నయనలన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన

అత్త—(అనగా) అయ్యో ! నీ నయనలన నయగతులన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన

కాశీ—మీదా ! నీ నయనలన నయగతులన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన

మీదా—నీ నయనలన నయగతులన నయనలన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన

కాశీ—నీ నయనలన నయగతులన నయనలన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన

మీదా—నీ నయనలన నయగతులన నయనలన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన

కాశీ—నీ నయనలన నయగతులన నయనలన
 నయనలన నయగతులన నయనలన నయగతులన

సుగ్రీ—రాము—గీ. అగ్ని సాక్షి మనకు † సంఖ్యంబునుమ్ము
 ఎకర మిచ్చెన్మృత్యువార్యముల్ † నెరపుపట్టు
 ప్రాణములనై న ధారవో † యంగవలయు
 విడువరా దెచ్చటికినై న † బుడమిలోన

హను—తథాస్తు ! రామచంద్రమూర్తి ! మీ కార్యమునకై మే
 మండరమును మా ప్రాణముల ధారవోసెనము, సందియము
 లేదు, కాని మందుగ మీరొక కార్యము చేయవలయును.

రాము—సర్వదా సిద్ధముగ నున్నవాడ, ఆనశిండు.

సుగ్రీ—స్వామీ ! భార్య వియోగముఁజేయుచే మీరెట్లు తపించుచు
 న్నారో నేనును అట్లే శోకించుచున్నాను. ఏమందులేని
 యిక్కడ కనబడుచున్న గిష్కింధయును వట్టణముకలదు,
 దాని నింకప్రత్యుజ్జ్వల వాలి పాలించుచుండ నొక్కనాడు
 మాయావియను రక్కసుండువచ్చి యాహవమునకు రమ్మని
 బిల్వ మేనుండరము దాని నెదుర్కొంటిమి, వాడును సహింప
 లేక యొకొండబిలంబున బుజొచ్చె, సంతమాయన్నవాలి
 మమ్మందర గుహఁను ఖంబుననుండ మనిచెప్పి తాను గుహలో
 జొచ్చె, నదియొక లాదరీకు ఖంబుననుండి రక్తంబు పార
 జొచ్చె, ఇట్లాదుమారములు గడచిపోవ మాయన్న మర
 గించెనని తెలుచి చురల వాడు కిష్కంధకువచ్చు ననుభీతిచే
 బెద్ద పెరురాతికొక దానిని సుహృదుఖమున కడ్డువైది వచ్చి
 తిమి, పుర మరాజగమనియెంచి పెద్దలంకకు గిష్కింధా
 సామ్రాజ్యమునకు నన్న రాజుగా నిభిషేకించిరి, కొంతకా
 లమునకు మా అన్న కిష్కింధకువచ్చి కొండబిలమున కడ్డు
 వైచితిమని యాగ్రహించి నన్నుజావగొట్టి నా భార్యను
 హరించెను, స్వామీ ! మీరెట్లులైన నా వాలిని సంహరించి
 నా భార్యను నాకు జేర్చుటకు ప్రార్థించెదను,

రాము—అహా సుగ్రీవా! ఎంతో ఆశ్చర్యము!

శా. అలిన్ గోల్పడి క్రూర రాక్షసునిచే † హా యాశ్చర్యాయుంచు దీ.
నాలాపంబుల నీవు బ్రోచెడవొ నా † హా సన్న రక్షింతువో
జాలిన్ దూలితినించు పెరినయి ను † చారమ్మగావించు నే
నా! లావోప్పెను వాలియాపడచి నీయాలిన్ గడున్ గూర్చుటల్.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! పట్నీవియోగముచే మతిచెడి న్వపరామము
నెటుంగక ఆశ్రితరక్షణ బిరుదాంకితమును మగ చుచున్నావు
యిపుడేగదా సుగ్రీవునిగో ఎన్నివాత్మిక శఖ్యంబుజేసితివి! నీవు
వాలిని ద్రుంచుటకు సుగ్రీవు భార్యను వీనికిజేర్చుటెంతపని?
రాము—అవునోయితమ్ముడా! యీత డవిశ్వము రిక్షణీయుడు, శపి
శ్రేష్ఠ! సుగ్రీవా! భయపడకుము.

మ, ఘనగర్జారవ ముప్పతిల్లక డెరల్ † కంపింపంగాజేసి భీ
మణికాలోగ్రనిశాలి జాణముల వి † శ్వంబెల్లభీతిల్ల వా
లినిసంహారముజేసి నీచు ప్రియురా † లిన్ గూర్తునిక్కంబు నీ
వనుమానింపకు ముస్య కీకటలనా † ఛా! నమ్మ ముమ్మాటికిన్,
(చేతిగో జేయిపై చును)

సుగ్రీ—స్వామీ! మహాప్రసాదము నాకింకనొక్క సందేహ
మున్నది యేమందురా?

చ. ఉదయ నగంబునుండి వడి † నొక్కటగ స్తవగంబు మీదికిన్
బడవడిదాటి కొండలను † బట్టుచు బతులపోల్కి నాడు దో
ర్మడమునవాలి వానిని దు † రంబున గూల్తువెయించు శంకనా
యెడబనించెనయ్య పృథి వీశ్వర! దుస్సహు డెట్టివారికిన్.

రాము—సుగ్రీవా! అందులకై నీవు శంకింపవలదు.

సుగ్రీ—మహాత్మా! మిమ్ములనే బలితీయచున్నానని లభంపవలదు.

ఉ. ఇందలి రత్న పాలముల † సకళకంబున గూల్చివై చియూ
దుందుభి దేహములై నభము † లోపకిజిచ్చున వాడవేని చా
లి చుచుమాడ నేర్పు నవ † ల్లింగ నట్టుబడేయమయ్య నా
కొండలపాటువీర్పు కథు † కుంజర † నీకు నమస్కరించెదన్.

రాము—ఓహో! సుగ్రీవా! అటులైన చాలాగేచేసెదను, జూడుము,
(బాణము చే రత్న పాలములగూల్చి కాలిగోటితో దుందుభిని
జిమ్మివేయును పెద్దచప్పుడగును.)

సుగ్రీ—మహాపురుష! (నమస్కారముతో) యిపుడుకదా నిన్ను
బరమేశ్వరుడవని తెలిసికొంటివి, ఆదుందుభి కళేబరము బడి
యామడలో బడినది.

మ. సకలదీప్యవగాటవీనహిత వి † శ్శూబెల్ల సీతేతనే
యకలం కోవ్వలమై నృజింపబడె దే † చా! నీవెయ్యాభూమిధా
రకులనేజంపి ధరిత్రినాధుజనులన్ † రక్షింప జన్మించి చా
నుకృతంబున్ ఫలియింపజేసితివి సు † శ్లోకా! రఘూత్తంశమా,
హనుమం —దేవాదిదేవా! రామచంద్రవరబ్రహ్మ!

మ. మునులేవిశ్వకేయన్ జపించుచుచుహా † మోక్షంబులంబొందిధా
త్రిని బాపంబునుండి వీడుదురు కం † క్రి! అట్టి కళ్యాణగు
ద్గుణ ధామండవు నీవరావె! యమర † స్తోమ.బు తెచ్చాని ర
క్షణచే సౌఖ్యముగాంతురట్టి జలజా † తా! శ్రీపతి! శ్రోవతే,
(నమస్కరించును)

రాము—సుగ్రీవాంజనేయలారా! మీధక్తికి మెచ్చితిని మీకు
భద్రంబులు చేకూరుగాక! మనమింక వాలినిద్రుంచుటకు
బ్రయత్నింప వలయును, ముందుగ నీవుపోయి వాలినియద్ధము
నకు వీలిచి నమస్కరింప జేయుచుండుము, నేనాక్రేవనుండి
యొకకోలచే వాలిని గూల్చెదను; నీ కిసుంతయు భయము
లేదు, రమ్మ పోవుడు.

సుగ్రీ—మహాప్రసాదము, తరువాత వెంటనే హనుమదాదుల జంపి
నీతాదేవిని వెదకించెదను.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు)

2 వ రంగము—కిష్కింధాపురోపకంఠసీమ

[యుద్ధసన్నద్ధులైన వాలిసుగ్రీవులును చెట్టుచాటున రామలక్ష్మ
ణులు ప్రవేశించెదరు]

వాలి—ఓరీ సుగ్రీవా! నేడు నీకింతముడంబు హెచ్చుటకు హేతు
వెయ్యదిరా!

ఉ. ఎవ్వరిసాయమున్ గలిగె + నీయెడఁ మువ్వలుసాదులాజిలో
జవ్వదొలంగి పాటియును + ఛీ! మగలకా పలయై త్తి సిగ్గు లే
కెవ్విధి బోరునల్ప గమ + కించితి వోరవిపుత్ర! రమ్ము నీ
క్రొవ్వునడంచి వైతు నిది + గోఘనమువ్విహతిన్ తుణంబులో.

సుగ్రీ—ఓరీమూర్ఖ! పరదారావహరణపారాయణ! వాలీ!

చ, అనుచితమైన పాపముని + మాశ్మకలంపక దుష్టబుద్ధి నా
వనితను దస్కరించి నను + బారగదోలిన నీయఘంజే నా

కనిమొని సాయమామ బ్రత + యాగ్నివిధంబున నిన్ దహించురా
చెనటి! కృతాఘ నుతతులు + చేటునుకూర్పక సౌఖ్యమిచ్చునే.

వాలి—ఓరీ రవినందన! నీయాలిని గొన్న నాపాపము నీకు సాయ
పడదు కాని నీవతెభార్యను గోల్పోబడినవాడ నీకు సాయ
పడుటకు వచ్చియుండునని తలంచెదను. మంచిది యిప్పుడే
నీబలమును నీసహాయపరుని బలంబును దృటిలో హరించె
దను గాక రమ్ము యుద్ధమునకు (ఇద్దరు యుద్ధమును సేయు
దురు సుగ్రీవుడు వెనుకకు పోవును)

వాలి—సుగ్రీవా! ఏమి అప్పుడే బారిపోవుచుంటివా!

సుగ్రీ—(రామునితో) ఏమిరామా ! వాలిబెట్టులకు దాళలేక బోవు
చుంటినికదా ! ఏల యిట్లు చేయుచున్నావు ?

రాము—సుగ్రీవా ! మీయిరువురొక్క మాపువారిగుంబచేసిన్న చంప
దునేమాయని పేరిచే చున్నట్లుచిత్తమి. శ్రమింపుము. సేవగజ
పుష్పమాలను అనచారుగ వేరికొనిపోయి పురలయధ్యమున
సేయుము (పూడండ పుగ్గివుని మెడలో వేయుదు)

సుగ్రీ—(పూడండతోపోయి) ఓరీ వాలీ ! యీవారి రమ్మ.

వాలి—సుగ్రీవా ! యిపువొక్క పూడండచుదాల్చినంతనే ఘనుడవై
తివా ! రమ్మ. (ఇద్దరు యధము సేయుదురు)

రాము—(బాణముచే వాలిని గూర్చుచు)

వాలి—హా చచ్చితినిరా ! (కూలి) ఓహో ! ఎవ్వడవురా ! నీవు చెట్టు
చాటుననుండి ఘోరశిలీముఖమున గూల్చితివి.

సుగ్రీ—(అన్ననుతో) హాసహోదరా ! వాలీ !

ఉ, అంగనకై యపేక్షపడి + హా నిరు సేగతి గూర్చినాడ నీ
యంగములెంత నొచ్చెరా మహా + మహిమాన్వితతేజ నీదు దు
స్సంగతి యింతజేసె గలు + వంబులు వ్యర్థముతామబోవునే
యింగితమున్ చొరుగునపు + డెట్టి పరాక్రముడైన బావడే.

[తారా అంగదులు ప్రవేశించెదరు]

తార—హా జీవితేశ్వర !
అంగ—హా తండ్రీ !

(వాలిమీద బడుదురు)

రాము—(నమిపించి) సాధ్వీమణి ! వాలిపుత్రా ! సక్లతులనండల
చిన వారికై విలపింపరాదు. నకర్మమూలములై జీవు లీకరి
ముల బాయుచుందురు.

తార—అయ్యా ! నీవెవ్వండవు ?

లక్ష్మ—సాధ్వీ ! మేము రఘువంశసంభూతులము; ఇతడు రాముడు,
నేను లక్ష్మణుడను.

అంగ—అయ్యలారా ! మీరింజేం వచ్చితిరి ?

లక్ష్మ—మాయన్నగారి భార్యను రాక్షసులు గొంపోవ వెదకుచు
నీలాగున వచ్చితిమి.

బాలి—హా ప్రియురాలా ! ఆరాముడే చెట్టుచాటుననుండి ఘోరశిలీ
ముఖంబుననన్ను గూల్చిచాడు. లేకున్ననుగ్రీవునకీపాటిబలమా?

తార—హా జీవితేశ్వరా !

చ. అన జాడు సంగరంబునకు * నై నినుబిల్వగవాని కెవ్వడో
ఘనతర విక్రముండు సహ * కారిగ వచ్చెనటంచు విందు నో
యనఘుడ ! పోవద్దని న * యంబున జెప్పిన ద్రోసివైచి రా
ముని శరవహ్ని పాలబడి * భూమినిదెల్పి తె ప్రాణనాయకా !

బాలి—హా బాధ సహింపజానను కదా !

అంగడు—హా తండ్రి ! అక్కటా యెంత బాధ పడుచుంటివోకదా !
ఐ. జనకా ! నీప్రియపుత్రునిన్ బిలచి వ * త్సారమ్ము నాయంక నీ
మను గూర్చుండుము ముద్దులిమ్మనుచు బల్కారెంతో ప్రేమించిపె
ల్చిన మూర్ధంబును దావి నానితమిచే * లాలించు వారెవ్వరో
యనఘా క్రూరశరాగ్ని పాలయితి * వయ్యా నాకుదిక్కేదికన్

తార—హా ప్రాణేశ్వరా ! నీప్రియురాలిని నీయంగడకుమాడునొక్క
సారి కనువిచ్చిచూచి మంచిచెడ్డలు చెప్పవా ?

బాలి—(చూచి) ప్రియురాలా ! తారా ! వత్సా అంగడకుమారా !
ఊరడిల్లుడు, నాకాలగతి యిట్లున్నది. రామా ! నీవు సకల
లోకపూజ్యుండవని మునులుచెప్పగ వినియున్నాను. కాని
కేవల మధర్మముగ జెట్టుచాటుననుండి అన్యైనితో రణము
చేయునప్పుడు వన్నుగూల్చి నీకీర్తినిదగులబెట్టికొన్నావుకదా !

నైతిని, నీచే బావు నాకు నశవర్గ సుఖమీయగల్గును, నాకీ
యవర్గ గలిగినందుకు విచారించుటలేదు, కిష్కింధా రాజ్యము
సుగ్రీవునిచే నేలించినను నా యంగడకుమారునకు యావ
రాజ్యపట్టాభిషేకముజేసి నీ పుత్రునట్లు రక్షించుము, నే నీ
ఘోరశిలీముఖ బాధభరింపజాల, వేగదీనిని పెజికి నాకు
సద్గతులీయుము, నీకేజే పంజనములు,

రాము—వాలీ! నీ కుమారుని నీవు చెప్పినటులే కరుణించెదను,

తార—హా ప్రాణేశ్వరా!

చ, నతులకు బ్రాణనాయకుడె † సర్వసుఖంబులు జీవితంబు దు
ర్గతిబడి నీవుపోవగ జ † గంబులతో బనియేలనాకు నా
హుతపహుకీలంబడియొ † యుగ్రమహాదధి గూలియోయసు
ప్రతతినిబాసి నీమపద † పద్మములన్ భజియింప వచ్చెడన్,

వాలీ—దేవీ! నీ పట్లఁకుము, నాకనద్గతియె లభింపనున్నదని తలం
చుము, అంగడకుమారా! నీవు శోకింపక యీ రామ
చంద్రు నారాధించు చుండుము,

అంగ—హా జనకా! నిన్నువిడచి యెట్లు సహింతునయ్యా!

చ, ధరణితలంబు క్రుంగిన వి † ధంబున నింగియు బ్రక్షతాచు నా
శిరమున గూలినట్లు లయ † సింధువులొక్కట ముంచురీతి దు
ర్భరతర దుఃఖమున్నదివె! † రాముని ఘోరశిలీముఖంబుచే
దొరిగిన నిన్నుజూడగ నె † దుఃఖముబొందక యెట్లునైచెదన్,

వాలీ—కూరా! యికవిచారింపకుము, దేవీ! మీరికరాముడే శర
ణుడు రామా! నేనికసహింపజాల, వేగశరము నున్నూ
లింపుము,

రాము—అటులేచేసిద, నీకు బుణ్యలోకములు వచ్చుగాక! (బ్రాణ
మును దీయును)

వాలీ—హా రామ హారామ! (ప్రాణములవిడచును)

తార—హా ప్రాణేశ్వరా ! ఈనాడైక విక్రమా !

మ. నను నీయంగవపుత్రుని ద్వేషించి మా + స్వంజైన స్వస్థమ్మునం
దనయంబున్ సుఖించుకపోయితివే! నా + ధాయికనాకేలయీ
తనువు నీ చితిలోన ప్రేరించి బడ + త్పాపంబులన్ గొల్పగా
జనుడెతున్ బడిచేరి నా బ్రతుకు ని + క్షంబండునన్ భారమా.

హా జీవితేశ్వరా ! ఓకుమ్మతియే కల్గకని యెంతయుటిసితివో
అంతనిష్ఫల మయ్యెగదా !

అంగ—హా సుతవత్సలా !

గీ. తండ్రి ! నీవస్త్రమించుట + ధాత్రి యెల్ల
సంధికారమ్ము క్రమ్మె నా + యాత్మ శూన్య
మయ్యె రెక్కజులేరి వి + హంగమ్ము
తీవ్రశోకాగ్ని పాల్పడి + కిని కడయ్యె.

రాము—వత్సా ! అంగదకుమార ! ఊరడిల్లుము మరణమేరికిని
దప్పదు.

అంగ—అహా రామచంద్రా ! ఎంతవాడవయ్యా !

గీ. జనకుని పథించి యెచ్చెడు + తనయు జూచి
యూరడిలుమంచు బల్క నీ + కుచిత మగునె
సర్వలోక శరణ్యుల + ఊణములిట్టు
లలడునే రామచంద్ర మ + హాను భావ !

రామ—అంగదా ! జీవులు స్వకర్మచేతనే కష్టసుఖముల ఫలము
ననుభవించెదరు. తత్కర్మచే జననమరణములకు గారణములు
కాని యొకరి నొకరు చంపువాడలేదు. రక్షించువాడలేదు.
కర్మకారకులు నిమిత్తమాత్రులు కావున నీవు చింతింపకుము.
నీజనకునకు బుణ్యలోకముల నొసంగినాను.

తార—రామమూర్తి ! పుణ్యలోకమో పాపలోకమో భవిష్యత్తు
నెవ్వరు నిర్ణయింపగలదు నీవు బరమేశ్వరుడవని గర్వపడు

చున్నావేమో నీవును శరీరధారివే, మావలె నీవును సుఖ
 దుఃఖముల ననుభవించువాడవే, నీవుభగవంతుడవని మునులు
 బొగడ గర్వించి నాకేమియని నానాథు నధర్మమున జంపి
 నావు, యీ కలుషము నిన్ను డహింపకపోదు. నీవు భగవం
 తుడవైనను నానాథుడు నాకు భగవంతుడు అట్టివాడే యీ
 లోకమును బాసిపోయిన నాకీలోకముతో బనియేల ? వేరు
 భగవంతునితో బనియేల ? నాపతిని జంపుట నీకు దోషము
 లేదంటివి. ఆమహాపాపము నిన్నేల జాట్టుకొనదో చూచెదను.
 గాక, నాశాపఫలమిదే యనుభవించుము, నేనే నిజమైన
 వీరపతివ్రత నైతినేని.

ఉ. ఆలినిగోలుపోయిన మ + హావ్యధచే డపియించుచుండియున్
 శీలములేక దొంగవలె + జెట్టున కావలబొంచి నాపతిన్
 సూలిచి యాలిసాఖ్యమున + కున్ వెలిజేసితివీవు కాన నీ
 యాలినిజెంది నత్యరమ + యాలిని బాపినవంత కొందుమా !
 రాము—తారాసాధ్య ! నీశాపమువలన నీపట్టున నాభార్యను నేనుబొం
 డగలనని సూచింపబడినది, తరువాత వియోగదశవచ్చుగాక
 రాకపోవుగాక. ప్రస్తుతమునానతిచిబొందిన నాకదియేపదివేలు.
 తార—హా మహానుభావ ! రామచంద్ర ! దుర్భరమైన వైధవ్య
 దశ ననుభవింపజాలక క్రోధావేశంబున నిన్ను శపించితిని,
 నాయపరాధమును మన్నింపుము.

రాము—అమ్మా ! తారా ! నా భవిష్యత్కర్మ ననుసరించియే
 నీనోటనుండి యామాటవచ్చియుండును, అందులకై నాకు
 జింతలేదు. రమ్మ పోవుడము, నీభర్తకన్న సంస్కారము
 నేయవలయును. గదా !

తార—చిత్తము.

(అందరు నిష్క్రమించెదరు)

సంపూర్ణ రామాయణము

న వ మాం క ము

1 వ రంగము—మహేంద్రగిరి

[జాంబవదంగక హనుమంతులు ప్రవేశించెదడు]

జాంబ—హనుమంతా ! బుద్ధివంతా !

గీ. ఆవిధంబుగ సంపాతి † యను ఖగపతి
శంక లేకుండ యాసీత † లంకలోన
నున్నదంచును జెప్ప నీ † పూరకుంట
దగునె వేవేగ నీవార్ధి † దాటవలయు.

మఱియు సీమహోదధి నుత్తరింప నీవుకాక మూలో నమద్ధులు
లేరు. ఇందుల కీవే యర్హుడవు నిన్నీ కార్యసాఫల్యము జేయుటకు
బట్టభద్రుని జేసితి నీకు జయమగుగాక ! (పుష్పహారమును వేయును)
హను—జాంబవంతా ! నీవు పూజ్యుడవు, నీ మాటప్రకార మట్లే
చేసెదను.

సీ. కుప్పించి యెగసిన † గులగిదుల్ త్రుంగి పా

తాళకచ్చ ప † తతితల్లడిల్ల

వాల విక్షేపనం † భవమారుతంబున

నంబర చరులెల్ల † రడలిపార

గమనవేగంబునను మహీరు † హములెల్ల

విరిగిమిన్నంటినా † వెంటనడువ

నామై నకర్ణకుం + డల రత్నములపోల్కి

నిన శశిబింబంబులో గు + నిసియాడ

గీ. నాకసమ్మన కెగసి మహా + ద్భుతముగ

నమ్మరముందెచ్చె ఖగపతి + యుట్లు నేను

జలనిధినిదాటి లంకవి + శృంకజొచ్చి

జానకిని గాంచి వచ్చెడ + త్తణములోన,

జాంబ—రథాస్తు ! నీకు నీజనకుడైన వాయుభట్టారకుండు సహాయ
పడుగాక,

హను—మంచిది. నేనీశఖర మెక్కి యందుండి లంఘించెదను.

(నిష్క్రమించెదరు)

—

2 వ రంగము—లంకాముఖద్వారము.

[లంకయను నిశాటిని, హనుమంతుడు ప్రవేశించెదరు]

లంక—ఔరా ! ఈకోతిగా యెవ్వడో నిశృంకముగా వారాశిదాటి
వచ్చెనే ! ఓరీ ! వానరాధను ! ఓరీ నీచమృగము ! యీ
దేవతా భయంకరమైన రావణ సార్వభౌముని లంకాపుర
మును రక్షించు లంకయను నేను నిశాటిని, నే నిందుండ
నీవెందుబోయెడవు? యెవ్వడవురా నీవు?

హనుమం—ఓనీ నిశాటీ ! నేనీపురమునుజూచి పోవచ్చితిని (పోవో
వును)

లంక—ఔరా కోతిగా ! ఆగు మాగు మెందుబోయెడవు. (పోటు
పొడుచును)

హను—ఓనీ రాకానీ ! చచ్చితివే (గుడ్డును. లంకకూలును)

లంక—ఓహో వానరనాయకా నీవెవండవో తెలిసికొంటిని నీవురాము
చంద్రనిభార్యయైన సీతాదేవిని వెతుకవచ్చినహనుమంతుడవు

కావా! తొల్లి బ్రహ్మ బాసకొక్కై వచ్చిన హనుమంతుడు
నిన్నెప్పుడు కూర్చుపో ఆపుడు నాకు శాపలియోచనమనియు
నీలంకయును సబాంధవుడగు రావణుడును హరింపబడునని
యానతిచ్చెను, అజుడు చెప్పినట్లే జరిగింది, నీకార్యము
సఫలమగును, కేనిక బోయెడ నాకు నెలవిమ్ము, నాశాపమును
బాపిన నీకిదే వంశనశతంబులు, (విష్కమించును)

హను—మంచిది, నీవు పొమ్ము ఆహా! యీలాంక నాచే జచ్చి శాపవి
ముక్తినిగాంచి లంకాపుర బావిఫలము జెప్పుటచే నాకు మంచి
శకునమైనదని తలంచెడ జనక దేవిని నెతుకబోయెడను,
(విష్కమించును)

కి రంగము : అశోకవనము

[నీత, త్రిడట, ధూమాక్షి ప్రవేశించెడడు]

నీత—హా రామచంద్రా!

నీ. నను పర్వశాలలో గనలేక † హృదయంబు
వీలబ్రాణంబుల † విడచినావొ
అడవుల గుహలందు † నరసి నన్దానక
యడవిగంగనుగూలి † మడిసినావొ
నీతలేనట్టి నా † జీవమేలని కొండ
కొననుండి యిలజావ † గూలినావొ
అక్కటా! జానకీ † యనుచు వాపోయి కృ
పాణంబుచే నసులే † బాసినావొ

గీ. లేకయుండిన నన్ను నీ † లీల నిన్ని
నాళ్ళు విడనాడియుంటివే † నాథ! నీవు

సర్వలోకభరణ్య ! నీ + సతికె యిట్టి
యిక్కటులు మూడ నిలదులు + లెక్కయేడ ?
హా రఘుకుల దీపక రామచంద్రా !

హనుమంతుడు—[ప్రవేశించి తనలో] అన్నన్నా ! యీలంకాపుర
మున నెందువెడకినను మాతల్లి జానకీదేవిబాడ సుంతయుగవ
రాలేదు. ఇక నా కార్యమెట్లు సాగునో తెలియదు. అయిన
నీయశోకవనమునుగూడ వెడకెడను. (నడచి చూచి ఆశ్చర్య
ముతో) ఓహో యీవృక్షమూలమున నవలరించినశోక దేవత
వలెరాక్షసస్త్రీ పరిన్మతయై కూరుచున్నస్త్రీ సీతాదేవికాదు
కద ! ఆ అవును అన్నన్నా ! యెట్టి దురవస్థ ఘటెల్లినది !

గీ. ధూళిబొరసిన లేతీవ + లీల, ధూమ
చయముగప్పిన శిఖికీల + సరణి నకట
యీనిశాటులమధ్యమ + హీకుమారి
యెట్లు దుఃఖార్తయై కృశి + యిం చెనొక్కొ !

నిక్కముగ నీమె వై దేహి యనుటకు సందియములేదు.

ఉ. చెక్కిలి పాణిపద్మమున + జేరిచి యూర్పులవేడి మోవియున్
సొక్కగ నశ్రుబిందువులు + సోగకనుంగవరాల్పఁ బెన్నెరుల్
చిక్కువడంగ బెన్బడల + చే నలలారెడు నీమె సీతయే
నిక్కము శోక దేవత జ + నించిన యట్టులదోచె నక్కటా !

(తెరలో) ఓసీ ధూమాక్షి ! సీతసన్నిధికి మన రావణ సార్వ

భౌముడు వచ్చుచున్నాడని తెలుపుము.

హను—ఓహో ! దేవితో ప్రసంగింపకుండ నేనువీనికన్నులబడరాదు;
వీడుపోవువరకును సూక్ష్మాకారముతో నీయశోక పాదమెక్కి
చెట్లయాకులలో నడగియుండెడను. (అట్లు చేయును)

చేటులు—(మేల్కొంతురు)

రావణుడు—[ప్రవేశించుచు] ఓరీ భూమ్రూహీ! నాయథాంగియగు
టుకు నీత నమ్మితియెలా లేవా?

భూమ్రూ—స్వామీ! మేమొకచెట్టునను నూమాట వివకున్నది.

రావ—సరే నుంచిది. తనీచెప్పెదను, ఏమే నీతా!

మ, సురసామ్రాజ్యపదవిని నాకొకడుగన్ + శోభిల్లుచుండెంచు
తరుణి! నాకెదురాడిపోదునునీ + ధాత్రిభ్రులిన్ లేడు నీ
వరు జారాముడు నాడె చచ్చెనని నీ + స్వాంతంబునందెంచుమా
వెలువంబోకుము నన్ను తేకొనుమురా + వేదాగ్రీవే సతి!

నీత—భీ! దుగాత్మా! ఏమిరా ప్రేతకవు!

ఉ. ఓరి నిశాచరాధముడ! + యోగిమిశ్టుము కొన్నినాభ్యునీ
సారము బీరమున్ సులము + జయ్యన శ్రీరఘురామ విక్రమా
దార శిలీముఖాన్నులకు + జన్మముజెందిన యుక్తు ముక్తికాం
తా రతిసౌఖ్యమందెకవు + తప్పక మోహముదీను నీకటన్.

రావణ—ఓజానకీ! యింకను రాముడీ లంకకు వచ్చుననియే తలంచు
చున్నావా! జెట్టికానా! ప్రాణసమానురాలవైన నిన్నుగన
జాలక కోసిపోసి విసిగి వేరని యీసరకే యాతడు మడిసి
యుండును. ఒక వేళ మొండియై బ్రతికెనేని

ఉ. ఈశతయోజరాయతము + నీయరమాన గంభీరమైన వా
రాశినిదాటి యీపురికి + రాముడు వచ్చుటకల్ల భర్తవై
నాశ దొలంగుమింక ముడ + మారగ నన్నుబిగ్రహించి యీ
యాశరరాజ్య లక్ష్మీవయి + యందుమనంత సుఖంబులన్ చెల్లీ.

నీత—భీభీ! పాపము శమించుగాక! ఓరి నిశాచరాధమ! ఆరామ
చంద్రుండీ వారాశిని దాటిరా లేడని కులుకుచున్నావు కాబోలు
నట్లు తలంపకుము.

చ. అసురవధార్థమై జనన * మందెను ధారుణి రాముడంచు నల్
దెసలను మ్రోగుచుండ జల * ధిన్ దరియించుటలెంతమిమ్ములకొ
వెన దునుమాడుటెంత రఘు * వీరునిమాటయంటుండ నీదు దు
ర్వ్యసనమెనిన్నుజంపు దులు * వా ! స్వకృతాఘము రిస్తవోపునే
రావ—సీతా ! నీవు వట్టిజేలవు, ప్రళయాన్నిని సామాన్యంబని తలం
చుచున్నావునుమీ ! నావరాక్రమము నీవెరుంగవు.

ఉ. రావణు విక్రమంబునకు * రాముడెకాడు త్రిమూర్తు లొక్కటై
దేవగణంబుతోడ నకు * దెంచినగాని మదీయలోక వి
ద్రావణఘోర బాణశిఖిదగ్ధముబెండక నిల్వరంచు నే
నీవిధి గంకణంబు ధరి * యించితినుమ్మి తలోదరీమణి !

(చెట్టుమీద హనుమంతుడు) నీతలలు భూమిమీద రాల్చుటకు మా
రామచంద్రుడు కంకణము గట్టుకొనియున్నాడురా! మదాంధా!
రావ—ఎవ్వడవురా నీవు ! (అటునిటుజూచి) ఓహో! యిడంతయు
నామతిభ్రమణము లేకున్న నీవారాశిదాటి వచ్చువాడెవ్వడు
సరే! సీతా ! యిప్పు డేమి చెప్పెదవు ?

సీత—ఓరి తృణప్రాయుడ !

ఉ. కుత్తుకగోసి రక్తమును * గ్రోలిన గ్రోలగవచ్చుగాని మై
గత్తులగోయుగాక చెడు * గా! నినుజేయట కల్ల నీదు సం
పత్తులు మాయ నీవడన * పంతులు ధాత్రినిరాలు రక్కసుల్
చత్తురు నిశ్చయంబిదియె * శాపమొసంగితి రావణాధమా !

రావ—(తనలో) ఈమెను బలాత్కారముగ గొంపోదునుగాని బల
వంతముగ స్త్రీని స్పృశించిన జచ్చిపోవుదునని తొల్లి నాకొక
శాపమీయబడినది. అందుచే గ్రమముగ నఖిలచే నమ్మతి
సగృహింపెదనుగాక ఓసీ ధూమాక్షి ! ఈమెకు నయభయములు

బుద్ధి చెప్పి క్రమముగ నశ్శిలనొచ్చుచున్న చేయును నేను
పోయెనను (నిష్క్రమించును)

ధూమ్రా—ఏమిసీతా! ఏకింకను విన్నతియగులేదా! ఏక్కడి
రాముడు? యొక్కశిలత్థులును? వాకలుచచ్చు తెక్కడ? వారాళి
దాటు తెక్కడ? ఇదియనయు గల్లమాట. మా రావణ
బ్రహ్మను చేపట్టితివేని యాపుష్పవ్యాసములేమి! యావచ్చల
భవనములేమి! యాపుష్పకేయకేమి! యాపరిమళద్రవ్యము
లేమి! యాదివ్యభోజ్యములేమి! ఆకేళీసుఖ సామ్రాజ్యమేమి!
ఆహా! నీ వొక్కనారి యడిచూచిన మరల విడువగలవా!
కాంతలకు గావలసినది కామసుఖమేగదా! నామాటవిని
రావణబ్రహ్మను పట్టుము.

సీత—అమ్మా! నన్ను జంపించు నదియే గాని కేనట్టి యమంగళ
కార్యమునకు నమ్మతి. మదానను కాను.

ధూమ్రా—అటులైన నిన్నిపుడే మింగివేసెదను. (అలలలా ఆ
మింగ బోవును)

త్రిజట—ఓసీ ధూమాక్షీ! తాళుము తాళుము. ఆమె యెవ్వతె
యని తలంచుచున్నావు రాక్షసకులమునకు మృత్యువునుమీ.

ధూమ్రా—పోనిమ్ము నాకేల కేనా లకుపోయి నిద్రించెదను.

(నిష్క్రమించును)

సీత—అమ్మా! త్రిజటా! కష్టసమద్రమున మునింగియున్న నాకు
సీవు రక్షకురాలవు. సీయోగ్యుతి మెచ్చదగినది. నీకు భద్రం
బుల్గు కలుగుగాక.

త్రిజట—అమ్మా, సీవు విచారింపకుము నీమగండు రాముడు తెల్లని
యేనుగనుబూన్చిన పుష్పకమునెక్కి రక్తముద్రావుచు
మిన్నంటిలోకంబుల మింగిపట్లు కలకంటి నిక తప్పక రామ
చంద్రుడువచ్చి నిన్నునర్థించును నీకష్టచుచిరకాలములో
నొలంగును. సీవు సంశయింపకుము.

సీత—తల్లీ ! బ్రజటా ! ఎంతటిపుణ్యాత్మురాలవహ్మ !

ఉ. అమ్మ విభీషణాత్మజసు + భాంగిరొ కష్టమహాబ్ధిమున్ది దుః
ఖమ్మునుబొందునన్న గని + కారముతో గనుచున్నదానవో
యమ్మ మదీయభర్తగను + లారగగాంచితె న్వప్నమందు శ్రే
యమ్మ లభించునీకు నుగు + గాన్వితవౌటను నమ్ముచూ మదిన్.
ఓ ఆత్మసమురాలా ! ఆమహాచుభావుని యాకారలక్షణము
లేమైన జేప్పగలవా !

బ్రజ—అమ్మా ! నీ నాథుండిండ్రినీల మాణిక్యకాంతులీను మేనిలావ
ణ్యమువాడు. కంజకళాయతాక్షుడు మరియు నెన్నో శుభల
క్షణములుకలవాడు. తప్పక నీ నాథుడే సందియము లేదు.
నిన్నద్ధరించితీయను, నాకు మిక్కుటముగ నిద్రవచ్చుచున్నది.
నీవును గొంచెముసేపు నిద్రించుము నేను పోయెదను.

(నిష్క్రమించును)

హను—(చెట్టుదిగివచ్చి) ఈరాక్షసాంగవలు గాఢనిద్రకు బ్రారంభించి
నాడు. నేను సీతామహాదేవితో మాట్లాడుటకు మంచినమ
యము తటస్థమైనది. (సమీపించి) తల్లీ ! జానకీదేవీ ! రామచం
ద్రునిదూత హనుమంతుండి దే నమస్కరించుచున్నాడు.

సీత—(భయముతోజూచి) ఓరీ మాయావానరరూపధారి ! రావణా !

చ. ఎఱుగుదు నిన్ను రావణుడ + వీవని కైతవ వానరాకృతిన్
బఱుగుచు రామచంద్రునకు + బంటునటంచు వచించినంతనే
స్థిరమతి నిన్ను నమ్ముదునె + ఛీ దనుజాధమ ! పొమ్ము శాంబరీ
కరణ సమద్ధ రీభవన + కంటకులంచు నెఱుంగకుంటినే,

హను—రామరామా ! తల్లీ వై దేవీ !

ఉ. నమ్ముముతల్లీ ! నేనురఘు + నాథునిదూతను నిన్ను నాయర
ణ్యముల్లరోసి కానక మ + హత్తర దుఃఖముచేత ఋష్యమూ

కమ్మును జేరి మాన్లువగ + కాంతనితో దగుమైత్రిజేసి శీ
 ఘ్రమ్ముగ నీమజాడగని + మృగవాణిని చాటివచ్చితిన్,
 సీత—ఓయీ! అరిచాత్రిమ్మచ నీవు నానాభుని మాతవని నమ్మ
 జాలను,

హను—తల్లీ! అటులైన వేరే చెప్పవలె!

మ, ఇదెశ్రీరాముని యంగుళీయకము త + ల్లి! దీనివీక్షింప నీ
 మదిలో శంకదొలంగి నన్నికను న + మృంజాలుదీవమ్ము! నీ
 పదదాసుండను నీకునూరుడను నీ + బన్నంబులున్ దీరునీ
 యెడమఃఖంబును వీడురాము డ చులన్ + హింసించినిల్లాచెడున్,
 (ఉంగరము సీతకిచ్చుచు)

సీత—(చేకొని కన్నులద్దికొని) హా! శ్రీరామనామాంగుళీయకమా!
 చ, పతి నెడబాసి రావణుని + బానికిజిక్కికృశించుచున్నదో
 వెతలనుముద్ది బ్రాణముల + వీడునాయేమొయటంచు రామభూ
 పతికర కంజసౌఖ్యమును + బాసిననున్ గనవచ్చినావె! హా
 హితులనుతోచుచో స్వసుఖ + మెంచదుగా భువినంగుళీయమా!
 హనుమంతా! నిన్నిప్పుడు నావ్రాణేశుని దూతనుగా నెఱింగితిని, నా
 నాభుండు నన్ను క్షరింతునని నిశ్చయముగజెప్పినావా! నామరది
 లత్కంబును నాచూటకలంచెనా! ఎప్పుడువచ్చెదన్నవాడో
 నిజముచెప్పి పుణ్యమునుగట్టుకొనుమా!

హను—తల్లీ! నిన్ను బాసిన యామహాత్ముల పరితాప మేమని
 చెప్పుదును, ఆరామభూవల్లభుండు;

శి, హాయని వేడియూర్పిడు బ్రి + యాయను హా జనకాత్మజాత, నీ
 తాయను దైత్యుపాలయితె హా + యను కష్టమునొందుచుంటివ
 య్యోయనుప్రాణముల్విడక + యుంటివె! హాయనియేడ్చిభూమిపై
 కాయముగూల్చి మైమరచు + గాదె ప్రతిక్షణమందు కల్లిరో!

సీత—హాప్రాణేశ్వరి! నావలననికెంతటికష్టములువాటిల్లివనోకదా!

హను—అమ్మా! అలక్ష్మణస్వామి ఘోష చెప్పనలవియేకాదు.

ఉ. ఎన్నగరాని దుఃఖమున * సేజ్వుచుమూర్ఛిలైచియమ్మ! యా

చెన్నటిరాక్షసాధముల * చేబడి యెంతపించుచుంటివో

బన్నములండలేకనిజ * ప్రాణముబాసితివేమొ తల్లియం

చెన్నవిధాల వశ్రువుల * జేపనిగా నొలికించుగన్నులన్.

సీత—హా భ్రాతృవత్సల! లక్ష్మణ! నేనెంతపాపాత్మురాలనోయి.

చ. అనుపమ నద్గుణించితు * కవైచ నినున్ బహుపోతులాడియా

యనఘుని రామచంద్రుని ప * దాబ్జములన్ నినుబానియక్కటా

దనుజులచేతజిక్కి నిర * తంబు మహాత్తర దుఃఖవార్ధిలో

మునిగితి నట్టిపాపమను * భూతమె యయ్యెను నాకులక్ష్మణా!

అక్కటా! హనుమన్నా! ఆరామచంద్రుడు రావణుని సంహ

రించి నన్నెన్నడు గొంపోవునోకదా! అంతవరకునేనుబ్రతికియుందునా?

హను—తల్లీ! చింతిల్లకుము.

ఉ. నిక్కమురామచంద్ర ధర * జీవతి వానరసేనతోడ దా

నిక్కడలిన్ దరిందివడి * నీపురిజేరి విరోధులైన యీ

రక్కసులకా వధించి నిను * రాజరక్షిర్తి బరిగ్రహించు బెం

పెక్కసుఖంబులన్ బడయు * దీవు విచారముమాను ముమ్మరొ!

సీత—వత్సా! హనుమంత! నీవు నిక్కముగ నానాధునకు దూతవు

కావు. ఏమందువా! నాప్రాణేశ్వరుండువచ్చి రక్షించునో

లేదోయని నావేణిబంధ మురివోసికొని ప్రాణపరిత్యాగము

సేయనున్న నాకు బ్రత్యక్షమై ప్రాణదానం బొసంగితివి నీవు

నాకు దైవమవు, రక్షకుడవు, పుత్రుడవు, హితుడవు కావున

నీకు నమస్కారములు, స్వాగతములు, ఆశీర్వాచనములు, నా

నాథుని వేగదోడివచ్చి నన్ను రక్షించుభారము నీది.

హను—తల్లీ! తక్షణమే యావ్రభువుని తోడితెచ్చెదను, అట్లుకాక
 డ, ఇప్పుడెనిన్ను వీపుబయి † నక్కగ చేసి మహాబ్ధిదాటిరా
 మప్పకు కేర్పగా దగుదు † నైనను రామునికీర్తి కెంతయున్
 దప్పఘటిల్లు నంచును త † ధావిధిసేయగ నొప్పకుంటి నీ
 వెప్పటి యట్లు నుందుమిట † నేడైరరాముడెవచ్చిచేకొనున్.

కావున గొలచి కాల మోపిక పట్టియుండుము.

సీత—నాయనా! చక్కనిమాటజెప్పితివోయి, కష్టముల కోర్పియట్లే
 యుండెడ, మఱియు నానాథునితో నిట్లుచెప్పము.

చ, నిలువగజాల బ్రాణముల సేవకవద్యములకా దొఱంగి, యీ
 తులువల రాక్షసాధముల † దుర్భరవాక్యమ వహ్నినామదిన్
 మలమల మాడ్చజొచ్చెనిక † మానము ప్రాణమునెట్లుఱోచెదో
 యలఘుపరాక్రమైకనిధి! † హాహృతయేశ్వర! యంచు జెప్పుమా,
 హనుమన్నా! యీమాడామణిని గొంపోయి నానాథున కర్పింపుము,
 (చూడామణి నిచ్చును)

హను—తల్లీ! అటులే చెప్పి వేగదీసుకొని వచ్చెదను, తుదబాధకు
 సహించ లేకున్నవాడ, నాకీవనమునందలి ఫలములను గోసి
 కొనుట కనుజ్ఞనిమ్ము.

సీత—అట్లే కోసికొని భక్షింపుము, కాని అసహాయకూడలైనరాక్ష
 సులు రక్షకులైయున్నవారు, బహుధక్రమునుమీ !

హను—అమ్మా! భయములేదు, నేను పోయి వచ్చెదను.

సీత—మంచిది నీకు మార్గమున భక్రము కలుగుగాక !

హను—(తనలా) నేనువచ్చి యూరకపోరాదు, ఈవనమును ద్వంస
 ముచేసి రావణునకుబుద్ధిచెప్పి పోయెదనుగాక(నివ్వునించును)

4 వ రంగము :— అశోకవనము

[హనుమంతుడు వనమును బాడుచేయుచు బ్రవేశించును]
 రాక్షసుడు—[ప్రవేశించి] ఓకోరి వానరాధమ! యెవ్వడవురా నీవు!
 మావనమెల్ల బాడుచేయుచుంటివే? చచ్చితివిరా. (కొట్టును)
 హను—ఓరీనిర్భాగ్యుడా! నీయబ్బతో జెప్పికొనుము. (చావగొట్టును)
 రాక్షసు—ఓరబో! యిదిశోభికాదురా! వీనిసంగతి మారావణు
 నితో జెప్పి చంపి పెడగాక. (నిష్క్రమించును)
 హను—నరే వచ్చినవారి నెల్ల బావగొట్టిన దుడకు రావణుడే రాగ
 లడు. వానికి నాశక్షిని జూపి పోయెదనుగాక.

అక్షయకుమారుడు—[ప్రవేశించును]

గీ. ఎవ్వడవురోరి వానర + క్రొవ్వుబట్టి
 యీవనము బాడుచేయుచు + న్నావు నీవు
 ప్రధిత విక్రమరావణ + బ్రహ్మకలుక
 బొడమ నిలుతువె నీవును + భువనచయము.

హను—ఓరీ మూర్ఖా!

గీ. రావణబ్రహ్మ మగడను + రా నిశాట!
 నేను కోపించినంత నే + నిఖిలభువన
 చయముగడగడవడకు భా + స్మరముఖగ్ర
 హంబులల్లాడి యిలరాలు + నబ్బు లింకు.

నేను దానవులపాలిటి మృత్యుదేవతనుసుమి, కాచికొమ్ము:

అక్ష—ఓరీ వానరాధమ! అటులైన రావణాత్మజుడైన అక్షయకుమా
 రుని హేతిభూతకు బలియగుము. (కొట్టును)

హను—ఓరీ! అధమాక్షయకుమార! చచ్చితివిరా! (చంపును)

రాక్ష—ఓరి బాబో! మాఅక్షయకుమారుని చావుకబురుచల్లగామా
 రావణబ్రహ్మతో జెప్పెదను (పారిపోవును)

ఇంద్రజిత్తు—(ప్రవేశించుచు) ఓరీ! వానరాధమా!

ఉ, చూపుటకంత లేవు వ్రుడి! జొచ్చితి జీక్రియ పిజలార్జవం
బేవగిదిన్ జరించి వధి! యించితి నీవకకండు పుత్రు నీ
వై పలురక్కనుల మిడిలి! రాని గల్గిన బండ్లమెక్క నా
నేవనిలేక యీవనము! నీక్రియవ్యయము నేయజెల్లునే!

హను—ఓరీ! నీవేరా యంద్రజిత్రు! వీనుము చెప్పెదను.

చ, నకలజగంబులన్ మదికి! సంతరించెను బండ్ల నెందుగా
నక జలరానినొక్కచర! గంబుగ వాటి పురిన్ జరించి యెం
దుకుగొరగాని భూజముల! ముంచుచు బాహొనరింప నందుకో
ర్వక యెదురాడు వారితల! పుడ్లను మెక్కుచునుంటిరా! ఖలా!

ఇంద్ర—(తనలో) ఓహో! యంద్రాజిత్తులైన నాకింత నిర్భయముగ
బ్రతివచన మీయులేదే! యీకోతని నామాన్య వానరమని
తలంపరాదు. (ప్ర) ఓరీ వానరాధమా! అటులైన నిదే నా
బాణములకు నీప్రాణంబుల నెచ్చివును. కమ్మ రణమువకు:
(యుద్ధము నేయును)

హను—ఓరీ! రాక్షసాధమా! నీవిందుని జయించినానని గర్వపడ
కుము. వ్రజాయుధమికంపె వాతోకమీది కోమముయొక్క
దెబ్బకు తొలలేక నీయజ్ఞయెద్దకు జోవలయును. (తోకతో
గొట్టును)

ఇంద్ర—(తనలో) బౌరా! వీనివల ప్రభూతము యమవండక్షత
మును మించినదే! వీనిపై బ్రహ్మాస్త్రమునే ప్రయోగించి
వీనినిగట్టి కొంపోయి మాతండ్రికి నమర్పించెదనుగాక. (ప్రకా
శము) ఓరీ యిదే బ్రహ్మాస్త్రము కాచికొనుము. (బ్రహ్మాస్త్ర
మాను విడుచును)

హను—(తనలో) యీదివ్యాస్త్రమునకు బుద్ధుడనై రావణుని
యాస్థానమునకు జోయి వానితో బ్రసంగించిపోయెదన్ము.
(చేతులు జోడించి నిలుచును)

ఇంద్ర—భటులారా ! నీనిగిగట్టి మా జనకుని యాస్థానమునకు దీసికొ
రండు. బ్రహ్మాస్త్రబద్ధుడగుటచే మీ కేమియు భయములేదు.
రాక్ష—చిత్తము (హనుమంతుని గట్టి మోసికొనిపోవుచుడు)
(అందరు నిష్క్రమింతురు)

5 రంగము—సభాభవనము

[రావణప్రహస్తులు ప్రవేశించెదరు]

రావ—ప్రహస్త సచివోత్తమ !

గీ. కోతియొక్కడ బ్రబల వి + హ్యతివరుల
వసుధలనుగూల్చె గడువలె + యయ్యెనాకు
బ్రహ్మమాత్రుడు కాకయా + వానరుడు
వనచరుడనరాదు ధృ + వంబుసుమ్ము.

ప్రహ—స్వామీ రాక్షససార్వభౌమా ! ఆ వనచరుల డక్షయ
కుమారాది రాక్షసుల ననేకుల జంపుటచే నట్లు తలంపవలసి
నదే కాని మనయింద్రజిత్తు వాని సక్రమంబున బంధించి మీ
సన్నిధికి దేగలడు.

[ఇంద్రజిత్తు హనుమంతునితో బ్రవేశించెను]

ఇంద్ర—జనకా ! వానరుండు సామాన్యుడు కాకుంటుచే బ్రహ్మ
స్త్రమున బంధించి మీసన్నిధికి వోడ్చెచ్చితిని.

రావ—వత్సా ! మంచివని జేసితివి. ఓరీ వానరాధమా !

ఉ. ఎవ్వడవీవు వారినిధి + నే క్రియదాటితి వెల్లడైత్యులన్
జివ్వదొలంచి చంపి నన + నీమను బాడొనరింపనేలని
న్నవ్వడు వంపవచ్చితివి + యెయ్యదినామము తెల్పుమోరి ! నీ
క్రోధునడంచి ముగ్ధకము + గోసెద నీకుధిరంబు ద్రావెదన్.

హను—(తనలో) ఈరావణుడున్న తానకమునగుచ్చుండుటయునే
 సభస్థలమున నుండుటయునా! కావున నావాలమును తెంచి
 యున్న తానకము: సర్వరచిగొని వినికి బ్రహ్మత్తరంబిచ్చెదను.
 (వాలసింహానకమున గూచ్చుండి ప్రకాశము) ఓహో రావణా!
 నన్ను సంప్రటకు బ్రహ్మదులకైన డరముకాదు, నావృత్తాంత
 మడిగితివి కావున జెప్పెద వినుము.

ఉ, నిర్జగజైరి విన్ను ధర + శీఘ్రలిగుల్మినజ్జటి కార్తివీ
 బ్రాహ్మయ వేయిశాహువుల + వల్లన గొడ్డలిచేర మన్ని కీ
 ర్వాహనజేతధీరుడగు + నాశ్వగురాముని లీలచేరినే
 భర్జితజేసినట్టి కళు + వల్లభురాముని దాసదాసుడన్.

అనగా ఆ శ్రీరామచంద్రుని అంటు సుక్రీవుడు, వాని భటు
 డను నేను, నాజేరి హనుచుండుడుకు, వాయుసుతుండను,
 శ్రీరామచంద్రుని యాజ్ఞచేత నీలాజేరివి వెతుక వచ్చితినిరా!

రావ—ఓరీ మప్టవానరా! నన్ను దిరస్కారము సేయుచున్నావుగా
 నిన్నిదె కిత్తుండువను.

హను—ఆయంశము వేరురా రావణా! పరిభామల హరించిన నీకు
 దిరస్కారము కాక పురస్కార మెట్లువచ్చును?

రావ—నాపరాక్రమాన్ని కింధప్రపాయకవునునీ!

హను—నీపరాక్రమము నేనెఱుంగుటలేదు. చెప్పెదవినుము.
 మ, తెలిపివన్ గలువంగ బోవ నట సా + ధీరత్నముల్ నిస్పదా
 తలలస్థలిన బుద్ధువచ్చనిదె కాం + తా జూడుమాయంచు జే
 తులలో బట్టుచు నాటలాడ క్రమచే + దుఃఖించి తత్ప్రాణులన్
 బలవంతంబుగ బుడ్లచే గఱచి రా + వా రావణా యుక్తిచే.

అట్టి పరాక్రమకాలివి నిన్నెవ్వరెరుంగడు, నాయొడ్డ నీప్రకా
 సముల జెప్పకుము.

రావ—ఓరీ వానరాధమా ! నిన్ని దే చంపెడగురా! (కత్తియెత్తును)

ప్రహ—స్వామి ! తాళుడు, దూతను చంపరాదు. వీనిచరిత్రమును
సాంగముగ నడుగుడు.

హను—రావణ ! నాయుపన్యాసము పూర్తియైపపిమ్మట నరుకవచ్చు
నులే వినుము, సీతో గొంత చెప్పవలసియున్నది.

రావ—అటులైన చెప్పుము,

హను—ఆ శ్రీరామచంద్రుని మహిమంబు చెప్పెదవీనుము.

చ. చలమునబట్టి చాలినటు + చంద్రులంబు నీశిరాళి జం

కల నిరికిందు కొంచు నల + కంధుల పడిట ముంచిరాగఁ నీ

జలగ యిదేడయన్న రథ + సంబున బావఁ ద్రొక్కినట్టి యా

యలఘుని చాలిజంపిన మ + హత్ముడు రాముడటంచెఱంగుమీ!

ఒక్కకోలచే చాలిని గూల్చిన నుహవరాక్రమశాలియైన
శ్రీరామ చంద్రునిల్లాలిని బర్హళాలలోగొంటిగనుండగ మృగేంద్రా
హరమును జంబుకము తస్కరించిన విధమున తెచ్చితివి. ఆమెయే
నీసాలిటి మృత్యుదేవతయని తలంపుము.

రావ—ఓరీ మదాంధా ! వ్యర్థప్రలాపీ అదేమిరా ప్రేతెదవు !

హను—ప్రేలకున్న నీకు బుద్ధి చెప్పుటయెట్లు? వినుము శ్రీరామ
చంద్రుడు నిర్వికారుడు, అవతారపురుషుడు, కరుణాగము
ద్రుడు, ఆశ్రితరక్షణుడు, కాపున,

చ. బ్రతుక దలంచిలేని యవరా + ధిని బ్రోవుమటంచు వేణి యా

క్షితి సుత రామచంద్రునకు + కేయము లేక నుడంబుచేత ను

ద్ధతి నెదిరించిలేని నిను + తప్పక రాముడు ఘోరబాణ సం

హతుల సబాంధవంబుగ మ + హాహవయంచు వధించునమ్ముమీ,

రావ—ఓరీ వానరాధమా ! నమస్త్రాణికముల జయించిన నావంటివా
ళ్లొక్క నరాధమునకు గోనీలి యొగ్గుదునటరా,

హను—అట్లయిన నీవుచేసిన మండగమునకు నీకుఁజెల్ల నాశన మగును, నీశరీరము గ్రద్దల పాలగును.

రావ—ఓరీ వానరాధమా ! చచ్చితివిరా. (భద్రమునైత్తి మీదకు జోవుచు)

విభీషణుడు—అన్నయ్యా ! తాసము, దూతను వధించుట భర్తము కాదు. (ఆపును)

రావ—అటులైన మీతోకను చైలవస్త్రముల జాట్టి యగ్నిముట్టించి తాల్చి వంపుడు.

ప్రహ—అది చక్కని యూహ.

హను—ఓరీ రావణా ! నాశరీర విధించిన ఫలమిప్పుడే యనుభవించెదవు.

రావ—ప్రహస్తా ! వేగ మీతోక గాల్చి వంపుడు.

హను—(దనలో) ఈలంకయెల్ల గాల్చిఁగొయెదనుగాక.

(అంకలు నిష్క్రమించెదరు)

6 వ రంగము—కిష్కింధ

[రామలక్ష్మణ సుగ్రీవులు ప్రవేశించెదరు]

రాము—వానరేశ్వరా ! సుగ్రీవా !

మ. హనుమన్నామక వానరాగ్రణులు నీ + తాన్వేషణార్థంబు జయ్యన నాశాంతము నేగినారచట నే + మైరోకదా ! బానకిగ గనలేకుంట విషాద వహ్ని బడి మ్రు + గ్గం జూచిరో యేమొ హయినపుత్రా ! మదితల్లడంబు వడె నా + కేదిక్కు చూపించిలో ;

సుగ్రీ—స్వామీ ! రామచంద్రమూర్తీ ! వత్సవియోగభరంబున జేసి మీమనంబు పరిపరివిధంబుల బరితపించుచున్నది కాని హను మదాదులు నఫలీకృత మనోరథులై యింతలోనే రాగలడు, కావున పైరింపుడు.

హను—జయము ! జయము ! శ్రీరామచంద్ర ! (నమస్కరించును)

రాము—హనుమంత ! జాగకది జానిలిదా !

హను—

ఈ శాంచితి జానకిన్ దనున న కాంతలు కొల్వొక గొడ్డి నశ్రువుల్
నించుచు రామచంద్ర ! ధర నీధవ ! హా హృదయేశ నన్ను బా
లించెడి యంచు నేర్పుచు జ న్నిలించెను దానిని లంకలోన నో
సంచిత పుణ్యశాలి ! యిక న సాగుము రావణుడ్రుంప వేగమే,

రాము—ఓహో ! అంజనేయ ! సిమహోష దాకను నేను మరువ
జాలను కదా ! ఆమెయేమని సంభాషించెనో నవిస్తరముగ
చెప్పనూ,

హను—మహాప్రభూ ! ఆమహాదేవి లంకలోనున్నదని సంపాతియను
భగేంద్రునివలన విని కతయోజన విస్తీర్ణమైన జలరాశినిదాటి
లంకయును పురగత్తుకురాల్చిని ద్రుంచి యాశండునిరసి కానక
తుడక శోకవనంబున దర్శింప

చ, ననుగని రాక్షసుండని మ న్నంబున సంశయమంను చుండగా
గనకమయాంగులీయకము న గ్రన్నన దేవి కొనంగినాడ నా
జననియు వార్షనుంది మది న సంశయము నివ్వడనాడి భక్తిమై
కనులను వద్దికొంచు గుతు న కంబున దాల్చెను గంకణంబుగా.
రాము—ఆహా ! నాయంగులీయక మామెకు గంకణప్రాయమగుటచే
నెంతో కృశించినది కాబోలు.

హను—దేవా ! ఆమహాదేవి యవస్థ నేమనిచెప్పుదును, మూర్తిభవిం
చిన శోక దేవతవలె నొప్పుచు వేగవచ్చి రావణాదుల సంహ
రించి నాచెఱవూర్చి రక్షించుమనియు, లక్ష్మణుని యవివేకం
బుచే దూలనాడిన ఫలం బిప్పుడనుభవించుచుంటిననియు బరి
పరివిధంబుల శోకించి చెప్పి యానవాలుగ దనశిరీరత్నము
నొసంగినది, యిదే ! దేవర స్వీకరించెదరుగాక, (యిచ్చును)

రాము—(చేకొని) ఆహా! ఎన్ని దినముల కామైఫెలి శిరోరత్న సంక
ర్పనమైనది.

ఆ, జానకీ వియోగ + సంభ్రష్టహృదయవ

నైన నాదు తాప + మార్ప వీవు

నీతమాళి గాసి + చేతివే నిన్ను

మహిషవళి రత్న + మా! కరుణను.

మాదితీ! అంకలి రాక్షసులు నిన్ను గుర్తించలేదు కదా !

హను—దేవా ! గుర్తించుటయేకాదు సముద్రోల్లంఘన శ్రమచే
బేరాకలివడి యావనఫలంబుల భక్షించి వనమును విధ్వంసము
నేయ నంత రావణనుతుండు అత్యుక్తమూడుం దనేక రాక్ష
సులతోవచ్చి నన్నిదిద్ది మడిసినాడు. పిమ్మట రావణపుత్రు
డిండ్రజిత్తువచ్చి నామీద బ్రహ్మాస్త్రముబ్రయోగింప నేనందు
లకు బద్ధుడనై రావణునంతికంబునకుబోయి వానికిబుద్ధిజెప్పితి.
వాడందులకు గిసిసి నాతోకకు దైలవస్త్రంబులజుట్టి అగ్ని
ముట్టించెను. నేనదేదమయమవియెంచి లంకాపురమెల్ల దగుల
బెట్టికడలిలో నోకనాడుకొని దాటివచ్చితి. నికజాగుసేయక
మనసముద్రమును బంధించి లంక మీద కండెత్తవలయును.

రాము—ఓహో హనుమంతా! నాప్రియురాలిసేమమరసి పచ్చుటయె
కాక లంకగూడ గాల్చివచ్చితివా! నీప్రభావ మనంతముకదా

సుగ్రీ—దేవా ! ఇక ననంతరకరణేమమునకై త్వరపడవలయును.
రండు పోవుడము. (అంకరు నిష్క్రమించెడరు)

7 వ రంగము :—లంకాపుర సభాభవనము

[రావణ విభీషణులు ప్రవేశించెదరు]

విభీష—అన్నయ్యా! రావణసార్వభౌమా!

గీ, తరుచర మొకండు జల + రాశి దాటివచ్చి
లంక గాలిచిపోయె ని + శృంక గాను
జయము మనక గు ననుమాట + స్వప్న వార్త
సీత రాముని జేర్చుటే + శ్రేయమునుమి,

రావ—ఓరీ అభిమానహీన! విభీషణ! నీకింత సిగ్గులేదేమిరా!

గీ, పరిభవము జేసినాడు శూ + ర్వుణఖ ముక్కు
జెవులునుంగోసి దండక + సీమలోన
ఖర ముఖాద్యసురుల నెల్ల + నురుముజేసె
నట్టి వానికి మనకున్నే + హంబడేల,

అదియునుంగాక మంచియొచ్చెడదయోఆరామునిభార్యసీతను చొరదెచ్చి
తిని, యిపుడొక్క కోరివచ్చి లంక గాల్చిపోయినంతనే భయపడిసీతను
రామునకిచ్చుకంటే నావంటి పరాక్రమశాలికి జచ్చుటయే మంచిది.
కావున నాకిట్టి విపరీతపు సీతులను జెప్పుము.

విభీష—అన్నయ్యా! ఆరాముడు మానవమాత్రుడని తలంపకుము.

తాటక సుబాహు ఖరదూషణాది సంహారము మొదలగుచర్య
లను, అహల్యాశాపవిమోచనా మహిమముదలంచిన రాక్షస
సంహారమునకై యవతరించిననారాయణునిగా దలంపవలయు
నట్టి శ్రీరామునిభార్య సీతను సేవపహరించుట కులక్షయకార
ణంబు, ఆమెలోకమాత, శ్రీదేవి, నీవు త్రిలోకములజయించిన
వాడనని గర్వపడుచున్నావు నీవెట్టివాడవైనను నీవొసర్చిన
యమంగళకార్యమే నీకు మున్నదెచ్చును. అతడుధర్మమూర్తి
ఆశ్రితరక్షకుడు. కావున సీతాదేవినిచ్చి శరణువేడినరక్షించును

లేకున్న సేతుష్కార్యమున సేతుగాక మేమునుమాపుమా
యుదుము. ఒక్క స్త్రీమోహమున కనుపై కులమునువిధ్వం
సముజేసికొను బుద్ధిగలము కాదు. పాపమున సేతునన్నియుము, కుల
మును నాడికొనుము.

రావ—ఏమీ ప్రేలుచుంటివి.

జి. భ్రాతను రాక్షసేశ్వరుడ + భ్రాథవశక్తి నమర్త్యలోకమున
ల్యాతిగగెల్పినట్టి నరు + నల్పునిగా కలహాసి యొక్క దు
ష్టాతి సరాధమున్ బొగడ + స్వాంతమదెట్టుల నమ్మకించె నో
రీ! తలదెంతు నవ్విడచి + యేళుము రామునిజేర వేగమే.
ఛీ కులద్రోహీ! నీసేతక్షణమున నాలంకరుండుతొలంగిపోము.

లేకున్న నిన్నిప్పుడే చంపివైచెదను. (తన్నును)

విభీషణ—హా శప్టము శప్టము, సరే! ఓరీరావనా! నేనిపుడే యీలం
కను విడచిపోయెదను. నన్ను నీసభాంతరమున జన్ని పరాధ
నించినావని నాకువిచారములేదు కాని నీజార్యార్థకత
మ్మున రాక్షసకులమున కకాలప్రళయము సంప్రాప్తమైన
దని విచారించుచున్నాను.

చ. అనన్యక రామచంద్ర విళి + ఖగ్నిశిఖల్ పురిమీద బర్హి రా
క్షసులనుగూల్చి సేతలల + జయ్యవరాల్చిన యప్పుడైన దా
మనముదొఱంగినావయిన + మాటలబాటి యొనర్పకుంటచే
నసులదొఱంగుచుంటినని + యాత్మను దుఃఖముబొందకుందువే.

ఇదిగో! నేనిపుడేపోవుచున్నాను, నీవు నీమహ్మతఫలంబిదిర
కాలముననే యనుభవింపవలెనని, (తనకు నడచుచు)

రావ—(యజ్ఞయోగ దెనబట్టి పోవును)

కైకసి—(ప్రవేశించి) ఎత్తా! విభీషణ! నీవు నీలన్నకు హితోప
దేశము సేయుటయు నాతడందులకై కనిసినిన్నవ మానవరచు

టయు వినయున్నాను. తొల్లి సీతండ్రీ విశ్రవసుండు రావణ
కుంభకర్ణులు హాకకంటకులై చెరించుటచే మడియుదురనియు
విభీషణుడొక్కడే వంశకర్తయగుననియు నానతిచ్చెను. నీవు
పోయి భగవంతుడైన శ్రీరామునాశ్రయించిబ్రతుకుము. నీకు
భద్రంబుకలుగును.

విభీష—తల్లీ! మహాప్రసాదము. నానమస్కారముల గైకొనుము.
(నమస్కరించును)

కైకసి—నాయనా! వంశకర్తవుకమ్మో. (అందరు నిష్క్రమించెదరు)

8 వ రంగము : సముద్రతీరము

[రామలక్ష్మణ సుగ్రీవ హనుమంతులు ప్రవేశించెదరు]

సుగ్రీ—స్వామీ! రామమూర్తీ!

ఉ. అల్లదె మింటమేచక మ † హాఘనవంక్తివిధాన వచ్చుచున్
మెల్లన భూమికిన్ దిగెడు † మేదిని వల్లభ † కాంచినావె యా
ప్రల్లదులైన రాక్షసులు † వాయుకుమారుడు లంక గాల్చగా
డల్లడమందుచున్ మనల † దార్కొన వచ్చెనటంచు నెంచెడన్.

కావున మనల చేరకమున్న వారిని బరిమార్చుము.

అందరు—(మింటజూచెదరు)

రాము—సుగ్రీవా! వారిరాకకు గారణమరసియే దునుమాడెడనంత
వఱకు నిదానించెడను.

విభీషణు—(చేతులుజోడించి ప్రవేశించి)

గీ. శరణు స్వాశ్రితమందార † † శరణు శరణు
సర్వలోకైక శ్రీరామ † శరణు శరణు
సకల మునిజనసన్నత † శరణు శరణు
శరణుమాంసాహి రఘురామ † శరణు శరణు.

సుగ్రీవ—మహాత్మ్య ! రామచంద్ర ! యితడు మనకు బ్రబల శాత్రువు
 డైన రావణుని తమ్ముడు, కావున రక్షించుట కనర్హుడు,
 రాము—వానశ్రేష్ఠా ! ఇతడు మనకు శత్రుకొటిలోనివాడై నను
 శరణున్నవానిని రక్షించుట మనకు విధి కావున రక్షింపకమా
 నను, ఓదనుజకుమారా !

మ. అభయంబిచ్చిశిరకు నోదనుజ పు + శ్రా ! మోదముంబొందుమా
 వ్యభిచారుండగు దుష్టరావణుని + సహారంబుగావించి ని
 న్నభిషేకించెక లంకలో సకల దై + త్యాశీశ రాజ్యంబునన్
 శుభమొప్పార దినేశచంద్ర హిమభా + నులనాక్షిగా నమ్ముమా
 విభీష—స్వామీ ! రవికుల కమలాకరద్యుమణి ! మీసౌజన్యము
 భూమి కలంకారమగు, నేనురావణునితమ్ముడనువిభీషణుడను,
 శ్రీరామచంద్రుని భార్యనపహరించుట మహాపాతకమనియు
 మృత్యువును దెచ్చు పేయనియును నిపుడైన నాదేవిని నారా
 మున కప్పించి శరణువేడుమని నీతిగఱపినందుల కాతడాగ్ర
 హించి సభలోకన్ని పరాభవించి పురమునుండి వెడలనడచె,
 నేనాతని దౌర్జన్యమునకు సహింపక మీపాదము లాశ్రయింప
 వచ్చితి, గృతాధడనైతిని,

హను—స్వామీ ! రామచంద్రా ! యితడనాడు రావణుడునన్ను
 నరుకనుంకింప దూతను వధింపరాకని యాతనికి బుద్ధిచెప్పిన
 నీతి శాలి కావున నవశ్యమితడు మీచే రక్షింపదగినవాడె,
 రాము—యోగ్యుడగుటచేతనే యితడు మనచెంతకు జేరినాడుః
 (తెరలో) ఓసుగ్రీవ ! మారావణ సార్వభౌముడు నీకు జెప్ప
 మనిన పలుకుల నాకర్ణింపుము, నిన్ను సహోదరునిగ జూచు
 చున్న రావణునిపైగ త్రిగట్టి సామాన్యతాపసియై రామునితో
 సఖ్యముజేయుట బాడికాదు, సేనహాయములేకున్న సేనరుఱు

జలరాసి నుత్తరింపజాలడు, కావున నీయెడల భాత్మవాత్సల్యముంచి యీరామునివిడచి నీయనుచుకలతో నాకుసహాయుడవుకమ్మ లేకున్న గిష్కింధకుబామ్మ అని.

సుగ్రీ—(పైకిజూచి) ఓరావణచారణ! నీవాపక్తివడనునితో సుగ్రీవునిపలుకులుగా నిట్లు పలుకుము.

నీ. వాలియట్టులనాకు † భ్రాతృవౌటనిజంబు

దుష్కార్యమున జెల్పి † తొలగెననుము

ధరణీకుమారిక † కన్కరించుట మృత్యు

దేవతి స్వయముగా † దెచ్చుటనుము

జగ మరాక్షసముగా † నలుపంగ గపులతో

వనధి లీలగదాటి † వత్తుననుము

అలత్రికూటాద్రితో † నాలంకజెకలించి

వారాసిలోగల్పి † వైతుననుము

గీ. రామలక్ష్మణ తీవ్రనా † రాచవహ్ని

రావణద్రోణకర్ణ శ † క్రజిచ్చులభ

చయము గాల్చెడు ననివిభీ † వణుడు ముడము

జెందురాక్షస రాజ్యసు † శ్రీవహించి.

రాముడు—ఓహో వీడుమనకు భేదభావము గల్పింపవచ్చిన రావణుని దూతవలె నగపడుచున్నాడే!

హను—దేవా! నేనాకనంబున కెగిరి వానిని బట్టి తెచ్చెదను.

(నిష్క్రమించి శుకునిపట్టి తెచ్చును)

శుకుడు—స్వామీ! రామచంద్ర! నేను రావణుని మంత్రిని శుకుడనువాడను. ఈహనుమంతుని తోకదెబ్బలచే జావకుండ రక్షించుము.

రాము—ఓరీ! నీ వెందులకై వచ్చితివి?

శుక — దేవా? నేను సుగ్రీవుని మిమ్ములనుండి విడదీసికమ్మని మారా
వసుండంపవచ్చినవాడను. అపరాధిని ప్రాణదానంబోసండును.

రాము — ఓరీ అధముడకైన చిన్న జంపరాసు, కడలికొమ్మ.

శుక — మహాప్రసాదము. (నిష్క్రమించుచు)

రాము — సుగ్రీవాదులారా! కడలికొమ్మ వారధిగట్టువర కాకర్పశయ్య
నుండి విభీషణునితో బ్రశంగించుచుండెదను. మీరు మీకా
ర్యముల నెరవేర్చుచుండును.

సుగ్రీ — చిత్తము

(అంకరు నిష్క్రమించెదరు)

సంపూర్ణ రామాయణము

ద శ మాం క ము

1 వ రంగము :—గంగ నమండలము

[గంధర్వుడు కలహాంస ప్రవేశించెడకు]

గంధ—దేవీ! కలహాంస!

గీ. ఏడు సంక్రమంబు లేక మై + యేగుదెంచు
పగిదిరాముడు వానర + బలముతోడ
సరగ నీలంకలో జొచ్చె + హరిహరులకు
నేది దుస్సాధ్యమీభూమి + మీడ జెలియ!

కలహ—నాథా! అదిసత్యమే. రాముడు లంకలో బ్రవేశించినాడని
విని మంత్రులతో దురాలోచన మొనరించి విద్యుజ్జ్వహ్నుని
మాయాకల్పితరామలక్ష్మణశిరంబుల శరంబులతో నీత యెదుట
బెట్టిన నదిగాంచి నీత యెట్లు శోకించుచున్నదో!

గంధ—ప్రియురాలా! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. అంతలోనే ఆమాయ
శిరంబు లంతరించుటచే జానకి శోకమునుండి విడువ బడినది,
చూడుమా.

కలహ—అమృత్యా! నాప్రాణము లిప్పటికి బొందిలో జేరినవి,

గంధ—చెరి! ఆ జే మాత్రవంతుడు చెప్పెడునీతులను సరకుసేయక
రావణుడు సకలరాక్షస బలముతో వానరబలముతో నప్పుడే

తలవడినాడు. ముగ్ధుడు రావణునితోడిగొని వానితోరాలు
నెట్లు చిరుకద్రొక్కుచున్నావో.

కలహ—ఈవాపు డేదెబ్బలకు రావణునిచేతాని పొలిపోయినాడు.
తాని అక్కటా! అంతలోనే యింద్రజిత్తువచ్చి రామలక్ష్మణుల
నెట్లు నాగపాశబంధితుల చేసినాడో!

గంధ—భయపడకుము. వారజప్రబోధితుండై తానుశ్రీపతివని తెలిసి
కొని గరుత్మంతునిదలప నాఖగేండుండువచ్చి ఇంధవిముక్తుల
చేసినాడు. రాఘవులెట్లు శోభిల్లుచున్నారో చూడుమా.

కలహ—బలే సంతోషమయ్యెన, అల్లదే మామూతాకంపననుజూ
కాయప్రహస్తులు అంగద వీలాదికపులతోడలపడిమడిసినారు.

గంధ—చెలీ! ఆవంకజాడుమా. రావణుడు మానుమంతునిచే బావ
దెబ్బలుతిని లక్ష్మణ సింహాశరశాలనఖంబుల జర్ఘరీకృతచే
హుడై సహింపలేక కంభకర్ణునిమేల్కొల్పు భటులను డడుము
చున్నాడు.

కలహ—నాథా! వానికిగలత ఓర్పురయగుటచేగాబోలుదూలిపడుచు
గుంభకర్ణుడు రణరంగమునకు వచ్చుచున్నాడు.

గంధ—అదిగో! తానెన్నిసేతులు రావణునకు జెప్పినను వినకుంటుచే
మండిపడుచు జన్యమునకువచ్చిరామునితోబోరిన సాతలమదుర
గూలినాడు చూడుమా!

కలహ—ఆబ్బా! చచ్చినను వీనియాకారము భయంకరముగానే
యున్నదిగదా!

గంధ—చచ్చినవానినేమి చూచెడవు! ఆక్రేవలక్ష్మణుండు విలయకాల
రుద్రునివలెమండిపడుచు నింద్రజిత్తునిగూడగూల్చినాడు. దేవత
లుపుష్పవర్షమును గురియుచున్నారు!

కలహ—ధర్మము జయమనుమాట లూరకపోవునా!

గంధ—ప్రియారాలో! బంధువులండిను చచ్చుచేట్టరానికోపంబున
రావణుండు శక్తికొకదానిని బ్రయోగించి రామాయజనిగూర్చి
నాడు. అక్కడూ! తమ్మునియెడన్దాన రా దిచంద్రుడెట్లుకోకించు
చున్నాడు!

కలహ—నాథా! యిదిగూ! పొంతిచూచు వినిచి యున్నటికేనోవుదము
రెండు.

(ఇద్దరు నిష్క్రమించెదరు)

పాపంబులు : యుద్ధభూమి

[మూర్ఛిల్లిన లక్ష్మణునిచో రాముడు సుగ్రీవ హనుమంత
విభీషణులు ప్రవేశించెదరు

రామ—హా నహోదరా! లక్ష్మణా!

ఉ. అన్ననువీడి యాండగల + నా నుని తల్లిని భార్యమూర్తిలన్
గ్రన్ననువీడి నావెనుక + గానలకున్దా భక్తివచ్చి నీ
వెన్నియొకప్రముల్లుడిచి + యాగతి భ్రాణము బాసినావె! నీ
యన్నులమిన్న కేమిగతి + యంచు వచించెదనయ్య తమ్ముడా!
హారామమయదవితా! సౌమిత్రి! నేనెంతనిర్భాగ్యుడనురా
తమ్ముడా!

ఉ. భండనరంగమందు బరి + పంధుల పృత్యువురీతిజెండి యు
ద్దండనుకీర్తిగాంచియును + దానవనాథుని శక్తిచేత భూ
మండలిగూలినావె + గుణమండన! నిన్విడనాడ మేనిలో
నుండునె ప్రాణవంచక మ + యో! యిక సంగరమేలతమ్ముడా!
హాభ్రాతృవత్సల! హానిరుపమాన పరాక్రమశాలీ! లక్ష్మణా!

విభీ—స్వామీ! విచారింపకుడు దైర్యమవలంబించుడు.

రామ—విభీషణా! తమ్ముని జంపుకొన్న యీ అదృష్టహీనునకు దైర్య
మెట్టునచ్చునోయి! హాసౌమిత్రి!

చ. కులసతితోవ వేటొకతె + గోమలి గూర్పుకొనంగవచ్చు అం
ధుల గడియింపవచ్చు గుణ + ధుక్కుని సిరెయైన భారీ భూ
తలమున బె న్నవంటి నికలంటి + నొనర్చిచగాని గాంచగా
గలుగుదునే! నమస్త్రము జ క యిటు జహించిన కీతి నయ్యెగా.

ఈ లక్ష్మణా! సుమిత్రాగర్భపాఠోధిచంద్రా! లక్ష్మణా!
హను—అక్కటా! నా కష్టములయు గంగపాలైవది. ఈ మహా
త్ముని కంటె నాకులిచారము యెచ్చుగనుండు నేనెట్లు లో
చార్చగలుగుదును దైవమా!

రాముడు—

ఉ. అలివి నీర దైత్యులకు + నర్పణజేసి కథాస్మృత క్రిచే
గూలిది నిన్ను గీర్తిరమః కుక్ జెలింపాడును నాయయోధ్యకే
లీలను పోదునొంటిగజ + లింపక విజయితి లక్ష్మణుం
జేలొకొరాకపోయెనని + యేడ్వగ నేమనిపల్కువాడరా.

అయ్యో! నాకుమాత్రమిక యయోధ్యయేల! నేనుమాత్రము
బ్రతుకుదునా! ఈ లక్ష్మణా! (మూర్ఛిల్లును)

సుగ్రీవు—(లక్ష్మణుని వానించి) రాకుచంద్రా! విచారింపకుము.
మన లక్ష్మణుండు మూర్ఛకేపొందెనో, లేక బ్రాణములనే
బాసెనో సుషేణుడువచ్చి నిర్ణయించును.

సుషేణుడు—(ప్రవేశించిచూచి) స్వామీ! మన లక్ష్మణకుమారుడు
మూర్ఛపందెను. కాని బ్రాణముల బాపలేదు. హనుమం
తుడు సంజీవిని దెచ్చిన జీవింపగలడు. విచారింపకుము.

రామ—(లేచి) సుషేణా నిజమేవా! హనుమన్నా! నీవు మరల
పోయి బ్రోణాచలమునుదెచ్చి నాకు బ్రాశ్మదానమును
సేయమా!

హను—మహాప్రభో! అటులైన తక్షణమేపోయి తెచ్చెదను.

సుషే—అంజనేయా ! సూర్యోదయము కాకమున్ను సంజీవిని

దెచ్చితివేని లక్ష్మణుడు జీవింపగలడు.

హను—అట్లయిన నిజే పోవుచున్నాను. (నిష్క్రమించును)

రాము—మాదతి ! నీకు మధ్యేమార్గంబున భద్రమగుగాక !

సుగ్రీవా ! యిట్టి సుగుణరాశియైన తమ్ముని గోల్పోతి నోయి.

ఉ. ప్రాణమువంటి భార్యనెడ + బాసి యిహంబులరోసి తల్లినిన్

మానుగవీడి దేవుని స + మానుడు భ్రాతృయటంచు నన్ను స

న్యాయముజేసి కానలకు + నావెనువెంటనె వచ్చినట్టి సు

జ్ఞానినివీని లక్ష్మణుని + సంగరమందున జంపుకొంటిగా.

సుగ్రీ—స్వామీ ! విచారింపకుడు. హనుమంతుడు సంజీవినిదెచ్చుట

తడవుగా మీయనుజుండు బ్రతుకగలడు.

రాము—(తూర్పువై పుజూచి రోషముతో) ఔరా ! ఏమీ ! యీ

ప్రభాకరుని జోర్కడము.

ఉ. ఓవనజాప్త నాయనజ + దుర్వినిమూర్ఖుల వాయుజుండు సం

జీవినిదెచ్చి లక్ష్మణు స + జీవునిగా నొనరింపకుండగా

నీవిధి దూర్వుకొండ నుడ + యింతువె యాత్మకులాభిమానమున్

జోవిడి మచ్చితాస్త్రముల + భూమినిరాల్పెడ నిన్నుజూడుమా !

(బాణము నెక్కు పెట్టును)

సుగ్రీ—మహాత్మా ! శాంతింపుము.

సీ. ఏవిధాన లక్ష్మణుని స + జీవుణ్ణేతు

ననుచు మాదతికృత కాద్య + డగుచు దెచ్చు

ద్రోణిగిరిమీది యోవధీ + ద్యుతులెకాని

కమలమిత్రుని యుతయంగు + కాదుదేవ !

రాము—ఔనోయి సుగ్రీవ ! నేను మతిలేక యట్లుతలచితి నల్లదే

హనుమంతుడే సంజీవితో వచ్చుచున్నాడు.

హనుమం—(ప్రవేశించి లక్ష్మణుగకు ముట్టించును)

లక్ష్మణుడు—(లేచి ధనుర్వాణములైకొని)

ఓ, పోకుము పోకు—బలుడ ! + భూరిబుద్ధిత శక్తిని చి నీ
కాకొనరించి నానచుచు + గిర్వముజెందగ రాదు మచ్చరా
ప్రాకశిభాగ్నులన్ బరపి + త్రొంచెద నీకకమ స్తకంబులన్
గాకులవారు నీకమున + కాయమురమ్ము రణమ్ము సేయగా.

రాము—(లక్ష్మణుని గొగలించుకొని) తమ్ముడా ! తాపమురావణుం
డప్పుడే పోయినాడు కాని మరలనీవు జీవింపజాలనంత మూర్ఖ
నందితివి. ఈహనుమంతుడు సుండవనిదెచ్చి నీకు క్రాణ
దానమును జేసినాడు.

లక్ష్మ—ఏమీ ! నాయచన్ద్ర అంతకుదెచ్చినవా ఆపాకురావణశక్తి !
రాము—ఆ అటులే. (హనుమంతుని గొగలించుకొని) అన్నా !
హనుమన్న !

శి. అమ్మెయి గోలపోయిన ప్రి + మాంగన సేమముదెల్పిదైత్యయు
ద్ధమీన మూర్ఖచెబడిన + తమ్మునిప్రాణము నిల్పినావు నా
తమ్ములకంటె నెక్కుడను + తమ్ముడవీవు కడన్న ! జ
న్మమ్ములకై న దీర్ప గల + నా ! భవదీయ ఋణంబు మూడతీ !

హను—స్వామీ ! మీచరణ సేవకునింతగా బొగడవలదు. భవిష్య
త్యార్థమునకు గడంగుదు.

సుగ్రీ—అదిగో లక్ష్మణుండు లేచుటగాంచి రావణుండే మరల నను
రమునకు వచ్చుచున్నాడు.

లక్ష్మ—మంచిది. రానిమ్ము వానిసీసారి తుదముట్టించెదను.

రాము—తమ్ముడా ! నీవలసియున్నవాడవు. నీవుతాళుము. నేనెఱానిని
వంహరించెదను.

రావణుండు—(ప్రవేశించి) ఓరీలక్ష్మణా ! చచ్చితివనుకోంటిని కాని
తిరిగి అంజనేసుతుడుసంజీవినిదెచ్చుటచే మరలబ్రతుక గంటివా
రమ్మిసారి నీప్రాణముల దీసెదను.

లక్ష్మ—ఓరీ దశకంధర ! నీకందవిలాంకన మహోత్సవమిప్పుడే
యగును కాదీకొనును.

రాము—లక్ష్మణా! సేవకులొలగుము ఓరీ రావణా! లోకవిద్రావణా!
చ. పరమపతివ్రతామణుల † ఒల్కిమెయిక్ జెటదెచ్చినట్టి నీ
గురుతర పాపసంచయము † కోటిగణాధికమై మదీయభీ
కరశరవహ్ని వ్యాజమాన † గ్రన్నన నిన్ దహించుజామ్ము సుం !
గరమున దుష్కృతమ్ము వృధగా † హరించుచు నే! దానవాధమా
కాపున నలసియున్న పసివానితోనీకేలినాతోరణము సేయుము
రావణ—ఓరీ సరాధమా !

ఉ. తాటక నానుబాహు ముఖ † దానవనాథుల నూల్చినంతనే
పోటరినంచు గర్భమున † బొంగుకుమో రిఘురామ ! నిన్ను నా
భేటముచేతద్రుంచి ఘన † కీర్తిని గాంచెద నన్నెదుర్చు నా
హాటకగర్భ శంకర ము † భాదులకై ఎళంబె ! యాజుగో.

కాపున సేదీవై శ్రవసునిచే సీకాయువుమూడినదనితిలంపుము.

రాము—ఓరీ రాక్షసాధమా ! ఎందులకీ వ్రతాపములు? నిన్ను నిర్జించు
టకు బ్రహ్మాదులేల నేనేల? నీదుష్కృత్యమేచాలును రారమ్ము
రణమునకు.

రావ—ఓరీ ! దాశరథీ ! నేను సుకృతములనే చేసితిన్ దుష్కృత
ములనే చేసితిన్ తెలియుటకు నీవెంతవాడవురా !

చ. గురుతరభక్తి నేను నవ † కోటి శివాలయశంకరార్చ నా
భిరతిని బాల్చినాడ భుజ † విక్రము నిర్జిత నిర్జరేంద్రుడై
వరలుచునుండునా సుకృత † వైభవమీవు హరించినంతనే
దొడగునె ! వ్యర్థవాదముల † తో బనియేల రణమ్ము సేయుమా,

రాము—ఓరీ నికాటాధనా !

చ. విమలసుధాభ్రలోన విష + బిందువుగల్ప భలంబుజెందిన
ట్లమరవిరోధ ! సేవగు కి + వార్జితపుణ్యఫలంబు నీను దా
వ్యమునను కర్ణమయ్యెను దృ + గంబుగనమ్ముము తావకీనప్రా
ణములకు మృత్యువా జనక + సంచవిజ్ఞప్తిన రిత్తవోవునే.

రమ్మిక యుద్ధము సేయుము.

రావణ—రామా ! నా పుణ్యఫలము కర్ణమయ్యెనో నిన్ను జంపు
వట్ల వైకర్ణమునే కాంచెనో యిష్టజేహుచెడవు గాకరమ్ము.
మాతలి—(ప్రవేశించి) మహాత్మా ! నేనిం క్రసారధిని మాతలిని.
పురంజయడు నభక్తికంబుగ మీకరదముబంప దోలి తెచ్చి
తిని. అధిష్టించి నమర మొనర్చుడు.

రాము—దివ్యుల కృపాభిషేకమునకు కలయొగ్గితి. ఓరీరావణ ! ఆ
నిర్మల స్థలమునకుబోయి యుద్ధము జేయునమరమ్ము.

రావణ—మంచిది. (యద్దరు నిష్క్రమించెదన)

సుగ్రీ—రామానుజా ! వానకులారా ! రామచంద్రుడు రాక్షస
సంహారార్థవతరించుటచేత నే యిచ్చుడు రథమునుబంపినాడు.

విభీషణ—అందుకు సుదియయేమి ! అల్లజేచూడు. మహాత్ముడు
రావణునెట్లు బాణవర్షమున ముంచుచున్నాడో !

హనుమం—ఆహా ! రామ రావణ సమరము దుర్నిరీక్ష్యముగనున్నది
కదా !

గీ. రామబాణాళి మేను + ఛిద్రములసేయ

రక్తధారల గుఱియు నా + రావణుండు

యెఱ్ఱకాల్వలబాదు మ + హేధ్రమనగ

నొప్పుచున్నాడు కనుడు ర + ణోర్వియందు.

సుగ్రీ—అన్నన్నా ! ఇదేమి విచిత్రమోయి విభీషణ !

ఉ. రాముడు త్రుంచివైచినను + రావణు వింశతి బాహువుల్ తలల్
 వేమరు మొల్పుచుండ నిది వింతకదా ! + భవదీయ సోదరుం
 డేమి తపంబు జేసెనొకొ + యిట్టి విదితముగాంచి రాముడ
 యో మదిదోచకుండ సమయోచిత కార్యము జెప్పవేసఖా !
 విభీ—సుగ్రీవాదులారా ! మీరందులకై చింతిల్లకుడు, దీవికుసా
 యము రామచంద్రునికే యెఱిగించెదను వినుడు, మహాత్మా!
 రామచంద్రా !

ఆ. వె, అమృతకలశనాభి + యందుండునట్లుగా
 నజుడు వర మొసంగె + నందుచేత
 కలలు మొలిచె నాభి + తలమును గొట్టుమా
 సావకాస్త్రమునను + భవ్యచరిత,
 అట్లుచేసిన కాని వీడు సాధ్యుడు కాడు,

హనుమం—ఓహో ! అధర్మవరున కాత్మజుడైన సాయవహకదా !
 సుగ్రీ—(హర్షముతో) ఆదిగో రావణుడు కూలినాడు, ఇప్పటికి
 గదా కృతార్థులమైతిమి !

విభీ—(కూలబడి) హా అగ్రజా ! రావణా ! నీ కెంతగతిపట్టినదోయి;
 ను, పరకాంతామణులన్ హరించుట మహా + పాపంబు వద్దంచు వే
 మరు సదోధనజేసినన్ వినక యి + మ్మాడ్కిన్ రఘూత్తంసు భీ
 కరశస్త్రంబులగూలితే ! శివశిరః + కంజంబునై యొప్పు నీ
 శిరమున్ గ్రద్దలతన్నె నే + నటుల వీక్షింతున్ గదా సోదరా !

రాము—(ప్రవేశించి) మిత్రమా ! విభీషణా ! నీ యగ్రజం దిహ
 మున జేసిన పాపము నిహలోకముననే యనుభవించి నాచే
 గూలి యదే పుష్పకాయానుడై పుణ్యలోకముల కేగు
 చున్నాడు, అదే చూడుమా నీ వాతనికొరకై విచారింప
 కుము,

విభీ—స్వామీ ! చిత్రము,

రాము—హనుమతా! రాముని పీఠము నెటు తెమ్ము.

హను—(తెచ్చియుచ్చును)

రాము—విభీషణా!

శా. శంకింపబలిలేని రావణదానిన్ + జచ్చెంగదాయంను క

త్పంకంబింతయొక దైవ జేకొనె యీ + దైత్యాధిపత్యంబు నా
పంకేజాప్త సుధాంకు తారకముగా + బాలించుకొమ్మిక నీ
లంకారాజ్యము నోవిభీషణ! గుణా + లంకార దైత్యేశ్వరా!

(పీఠము విభీషణుని శిరమునబెట్టును)

విభీ—స్వామీ! మహాప్రసాదము, నేనిపుడేపోయి సీతామహాస్వామిని
దెచ్చి సమర్పించెదను (నిష్క్రమించు సీతతో బ్రవేశించును)

సీత—హాప్రాణేశ్వర! (చనుస్కారముచేసి పదములబడును)

రాము—దేవీ! నీకు భద్రముగలుగుగాక! నీచరమాన్నితని కాని చిర
కాల మసురసన్నిధియంటచే నీవగ్నిచేత బలిశుద్ధురాలవైన
గాని పరిగ్రహించుటకు యోగ్యురాలవుకావు.

సీత—హదైవమా! సరే నాథా! నిర్దోషి నైన నేచనలపరిశుద్ధినిగాం
చుటకు సంశయింతునా!

రాము—పావనీ! నీవుపోయి యగ్నిని బ్రజ్వరిల్ల జేయుము.

హను—చిత్తము, (నిష్క్రమించును, తెరలో అగ్ని మండును)

సీత—ఓహో! భగవంతుడు వైశ్వానరుండెట్లు వెలుంగుచున్నాడో!

స్వామీ! వీతిహోత్రా! దేవముఖ (అగ్నినిజేరి)

చ. నిరతము రామచంద్ర ధర + ణీపతి నే మది నెంచి తేని యా

శరపతిపంక్తి కంధరుని + న్వప్నము నందున వై నడవపుకుం

డరహిఁజెలంగి తేని సుజన + మృత పూతచరిత్ర నేని యా

యదుతరవహ్ని శాంతమయి + యొప్పుచు నన్దహింప కుండుతనో,

(అగ్నిలో మరుగును)

విభీ—ఓహో! మహాపతివ్రత నాడరించి హవ్యహాహనుండు న్వయ
ముగ బానకీదేవి నిటు లోడి తెచ్చుచున్నాడే!

అగ్ని—మహాత్మా! రామచంద్రా! యీసీతామహాదేవి నాకీలలలో
బ్రవేశించుటచేత నాపాపములుగూడ బాసిపోయినవి, యీనా

మహాపతివ్రత దోషం రాతి కావున, నీమేను సంశయింపక స్వీకరింపుము.

బ్రహ్మ—[ప్రవేశించి] బ్రాహ్మణుని రామచంద్రా! భూభారము నడంచుటకై రామానందా మైత్రిని నిరూపించుటకు యాచింపబడిన నీ తొల్లి రాక్షసు వచాద్ధిమై మీ సాధ్యవభారములదాల్చిన పురాణపురుషుండవు. నీనలభ భూభారముచేరినది. దివ్యులురక్షో బాధదొలంగిరి ఈమె చెడి స్వేదాని నరికాంతకాదు. పరమ పవిత్రురాలు సీత సుశయింపిరి యేలుకొని అడువదివేల దివ్యవర్షంబు ప్రసాదించినాల్సించి ధర్మగ్రతిష్ఠజేసి పిమ్మట వైకివచ్చెదవు ఈండగ్ని, నేను బ్రహ్మను.

రాము—దేవతలారా! నిరాశంకరక నకవంశనశితంబులు, మీయాజ్ఞ చేసేసిమెరు స్వీకరింపెదను. (సీతచేయి వట్టుకొనును)

బ్రహ్మ—మీరండదు చు హేంద్ర పేరితమైన పుష్పకము నెక్కియయో ధ్యక్షణోయి రాజ్యపట్టాభిషేకమునబొందుడు. రామచంద్రా! తొల్లి నీయానతిచే నీకు నరహయార్థము వానరావతారముల దాల్చిన దివ్యులకాలి ఏ సతీయుకాదు. మాజీయు నీకింకేమి కావలయును?

రాము—పితామహా! పిత్రాజ్ఞచే బనుగాల్లేను లరణ్యావానవ్రతమును బూర్తిచేసితిని. కోలుపోయిన భార్యనుమరల బొందితి. దుష్టసంహార మొనరింపబడె, చాకింకేమి కావలయును, అయిన నిట్టగుగాక.

మ. అవనిన్ బుష్పవదుల్ పరాంగనలకై † యాశింపగారాదు ధర్మవిశేషంబున బొల్చుగావుత ప్రజల్ † మాత్సర్యమున్ బాసియీ భువనంబుల్ ననువృష్టిసస్యఫల సం † పూర్తిన్ విడంబించుకన్ గవిమాణిక్య సుధారసోక్తులిలకున్ † గళ్యాణము ల్లాద్యుతన్.

బ్రహ్మ—అగ్ని—తథాస్తు తథాస్తు.

సంపూర్ణము

అనుబంధములు

(కళరభుడు రాచలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రున కర్పించువట్ల)

1 కళ్యాణీరాగము—రూపకము

1. వినువజాలకలా రిఘు । విరా । లక్ష్మణ మిమ్ముల । విడువ! విడువ!
గడియయే, యొక యుగమా । గడరా! శేనటులైనచేక । విడువ!
 2. పూపప్రాయమున రాక్షస । మూక నెల్లు గురుగుగలరా విడువ!
తాపసిజన్మముగాయక । కరుమలే నాచిన్నలార । విడువ!
 3. ఏమిసేతు నెటులైనెతు । తముద్దురరాజలార । విడువ!
యీముని కౌశికకృతయే । నోయరాగ మిమ్మునతము । విడువ!
- (కళరభుడు రాచలక్ష్మణుల నీక పడకబోవువట్ల)

2 కన్నకరాగము—చాపైతాళము

1. నాపుణ్యవిధులార । నాప్రాణపరులార । యేదగిది మిమువిడచి నాపుణ్య!
యిల బ్రతుకువాడ
2. నాపాలిమృత్యువై । యీపాపి నీకై । నాపాపమేనుండు । నీప నాపుణ్య!
గిది శేనన్
3. రాజ్యమువిడచి ఘో । రాజ్యములలోన । నేదీతి జరియింతురా నాపుణ్య!
రామరామ
4. తల్లిరో జాణీ । లోయలక్ష్మణ కైక । నల్ల నెంతటి దుర । వస్థ నాపుణ్య!
వచ్చెగదా

(సాంకు నీతారాచలక్ష్మణులు కళరభుని విడచువట్ల)

3 సావేరి—ఆది

1. ఎన్నడైన నిన్ను జూడగలనో । యింకలక్షీరాం బోధిక కాంకా । ఎన్నడై!
కన్నులందుగుఃఖాప్రులించిత । మన్న యోర్చియుండు మెట్టులోమది
2. కైకమమ్ము వనముల పాల్గొనిన । కారణమున గోపింపకుమమ్మా! ఎన్నడై!
శోకించినమానునె ప్రారబ్ధము । లోకావనకళరధధాత్రీకా! ఎన్న!
3. మున్ను హరికృష్ణుడు నలరాజును । బన్నములకు బాల్పడరేవన ఎన్నడై!
ముల నెన్నగవారలకంటె ఘరులమే । విన్నదనంలిక మానుము ఎన్నడై!
జనకా

(సాంసు భరతుడు తండ్రిగొరకు శోకించుట)

4 పీలురాగము — రూపకము

1. మమ్ముగన్నతండ్రి భూర । లవమ్మ కూసిపోయినావె ।
యిమ్మొయి మీసుతులకూకు । వేదికారీమాటలే । మమ్ము ।
2. అక్కటా సీవస్తమింప । సంధకారమయ్యె జగతి ।
దిక్కికేసి మాకు తండ్రి । దేవ కార్మలత్పరా ।
3. అయ్యయ్యో మాకేదిచారి । అయ్యమాను సీరపితివా ।
నెయ్యమునను మము ప్రేమగ । నించెడుకారెన్నరయ్యమమ్ము ।

5 (సాంసు భరతుడు కైకనుదూకుట, బేహను — అనతాళము)

1. అకటా ! యెంతటి । హరితురాలవు । హనుజుపితివో । కైకా
దుర్మతి । అకటా ।
2. ఛీ, ఛీ, సీమోము । జూచినపాదము । దోచును మాటలతో । బని
యేలనే । అకటా ।
3. శ్రీ రఘురాసుని । నీరను లక్ష్మణుని । ఘోరాటవులకు । భార
ద్రోలితివె । అకటా ।

6 సాంసు, రాముడు కీచినారాప్పట కళ్యాణీ — రూపకము

- రాము—1. దేవీ బాళివనుల । దిరిగి శ్రమలపాలైతివె దేవీ ।
ఆవిధిశుద్ధాంతి సాఖ్య । మడవిగలసిపోయె నయ్యో । దేవీ ।
- సీత—2. దేవా నాకై ముది చిం । తెల్లబోతుడి కష్టమనుచు । దేవా ।
ఆవిధి యిలువ్రాయ దాట । సలవియకానె । ప్రాణనాయక దేవా
రాము—3. యీభీకర ననులలోన । నెల్లుమెలకుదో తోచదేమి
యేకడబాచిన రాక్షస । మూకలేదా ! సారసాక్షి । దేవీ ।
- సీత—4. నాథా మీవెంటనుండ । నాకభీతి యేలకల్లు । నా ।
బాధతెల్ల సాఖ్యములై । పరిణమించనే । సంతయేల । దేవా ।
(రామలక్ష్మణులు తండ్రి మరణమునకు శోకించుట)

7 భైరవిరాగము — ఏకతాళము

1. హా తరణికులాద్ధిసుధాకర । డకరథ ధాదుణీశజనకా । మము
నిడనాడితివే । హాతరణి ।

అనురకులము న. హావ మొనరించి ! అనురగంతితి ! జయము
గూర్చిన మేటి ! అనుబదొలంగి మీ ! కనుగాయలమమ్ము ! పెన
దుఃఖాల్గిని ప్రోసితివయ్యో
|| హా ! తరణి ||

2. ప్రాణములైదును ! రామునిపై విడి ! వానలకే నేరానోదవలేక !
హా నానుతులార ! రామః క్షణులార ! అనచు బ్రాణముల !
దృఢుదివానె
|| హాతరణికు ||

8 [సాంగు రాముని కూర్చున్న దర్శించుట]

కంకరాభరణము—తిరుట

1. ఎంతో అండగాతో ! యీరామా ! చంద్రుడు
వగుమోమున వెన్నులబోలితి ! నవ్వులొలయు గన్నులు కల్వలు
యంద్రసేల కంఠముల దులి ! సాంద్రులయ్యెమేని హోయ
ఆహా
|| ఎంతో !

2. ఓరా యీమోహకమాత్రిని ! శేరి కొలిచి సుధారస ధార
లొల్కుమోవినిగ్రోలని ! వారిబస్మమేల సుంధర వహ్యాఎంతో

[సాంగు నీత రాముని లేచినిదెప్పుచుట]

9 మోహనరాగము—ఆదిభాగము

1. నామద్దుచెల్లించవె ! నాప్రాణవాధా
ఆవైడిలేడిబాడ ఆనందమయ్యో ! లేమ్మా
బంగారురంగు వనుచుండి హా ! రంగైన మేననవలతప్పుల !
నంగాను చుక్కలొప్పునీలమా ! లంగేను చూడ్కులొలయు
నానా ! రంగంబు నెత్తికొనుచునాడెద భంగంబులేదు ! నాకొ
నంగుమివేగ
|| నామద్దు !

[సాంగు నీత రామునిరక్షింప లక్ష్మణునిబొమ్మనుట చైలాగు]

10 దర్బాక—రూపకము

నీత—! హా లక్ష్మణా హతోస్మి ! యనుచును నానాధుజారైన !
వైశము నీచటకుతోయి ! పాలింపగరాదా వాదా
|| హా !

లక్ష్మ—2 అమ్మా మా యుక్ష్మకిలము । సావడ రానుగడమ్మా ।
యుమ్మలికము నునవిపడని । యుగంకడమ్మా మొక్కెడ
॥అమ్మా॥

సీత—3 అదిహితవటరా పాపీ । అన్నబోయి చెనుక నను
మడమున జెరబట్టగ నీ । పదిదిలనివానిలరా ॥హా॥

లక్ష్మ—4 శివశివ నీపటులక్కగ । పల్లున పాపము పాపము
భువనేశుని రామింక । బుడమిలోన తీరవ్వెను ॥అమ్మా॥
[సాంగు నీక పాపము మోపుట]

11 హంకధ్వని—వీకతాళము

సీత—1 ఓరిరావణ । హురా! । నకులకుల । గడలింపక । పడవురి
కిక ॥ఓరిరావణ॥
యతివంచును న । పృథివిజెందితి । పృథివిజెందె యభిరతి
గోరెడవే । రాక్ష. సాక్ష । యుగంకడమ్మాగుమి । నీ
మూలమునను ॥ఓరిరావణ॥

రా—2 బ్రతిహాలితివా । హర్షపుకమ్మ । భామ గోపమును
జూపింపకుమో రామ । లోగిలి నీవేసీతా అన పను సౌఖ్య
ము । లండెమచాలా । హంకధ్వని సౌఖ్యమువారిని
నీ । కాంతునిగను జేసినాము ॥

సీత—3 కాదులుప్రేలక యికచెనరా । క్రూరదానవా । యిక
నీమస్తకములను ద్రుండు । రఘువరుడు । ఛీ, ఛీ, పోరా
॥ఓరిరావణ॥

రావ—4 ననుగెలువంగను నగురా నీ । హంకధ్వని సంగ్రామమునా ।
కొగిటజేర్పవె యికలలనా । అరడిబెట్టిన మనగలనా । నా
బల మెరుగవునుమి చానా ॥

సీత—5 క్రూరుడ ! రాముని । ఘోరకరాద్దులు । నినునీకులమును
దగ్ధముజేయును నిలమిక నిమిషము । నాపతివచ్చును ॥ఓరిరా॥

12 [సాంగు రామలక్ష్మణులసీతను వెతకుట] నీలువా రాగమురూపకము
లాఘు—1 ఎందుభోతివో । నీకా ॥యెందుభోతివో॥

ఎందుమగలుచున్నవాడనో । ముందినానో పులులచేత ।

కొంచలకఱచిదొడైత్యులు । ముడమాన తెలుపవే! ఎందు!

2. నీవులేని వర్ణశాల । యేవిధి దీరికొచ్చెనో ।

రావే । వచ్చుమాకవే యీ । రాముని గుండెలుపగిల్చె । ఎందు!

3. భామర! నీవలన నేనును రాముని ప్రాణములు నిలచె

యీమెయి నన్నీవుబాదు । నింక రాముడిల మనునే । ఎందు

13 (సాంగు లక్ష్మణుని స్వగతిపించారము)

కాంభోజి—ఏకతాళము

1 హా యెంతఘాతకడ । యెంతఘాతకడ

హా!

తలపరాని తామసమునుదాల్చితి । నీత ఘోరవనుల పాలుజేసితి!

యీకోసలేంద్ర రాముధరణిగూల్చితి । నేనీ తరిమోమెత్తిరాము

నోదాల్చుట తెట్టులయ్యె । హా యెంత!

14 (సాంగు హనుమంతుడు రామునిబొగడుట)

దేవగాంధారిరాగము—రూపకము

1 రామా । నలకడై త్యవిరామా । నన్నునిహృదయాభిరామా ।

నదృక్తసంతానకామ !

అవనిభరముమాన్పనీవు । అవతరించినదేవా । నినునారా । యణు

నిగమా । మనమునదెలిసితిమిదేవా । రామానకల!

2 ఎవడు చరాచరజగముల । కెల్ల మూలమైవెలయును । యెవడు

బ్రోచిహరించు నిం । కెవ్వతాత్మయై మెలంగు । నావనబాత్తుడవు

కావే । అర్కవంశవనధి చంద్రా । రామా!

15 (సాంగు తారవాలికై విలపించుట)

ముఖారి—అదితాళము

1 హా కపికులతిలకా । హా, ప్రాణనాథా హా ।

హాకపి!

రామశరముచే । బ్రాణముబాసితే । నా - ప్రా - రాబ్ధమా ।

పాపమ । హాకపి!

2 యాయంగడనుతన । కేమి గతిజెప్పితివే । బాధగ న్యాయమె

యాయెడనున్మృక । హాకపి!

3 జీవమికేలానాకు । జపితేహా నీపేగ । నీవెను వెంట గొం । పోవ
తెనన్నదయా ॥హాకపి॥

సాంగు హనుమంత్రుడు సీతనుజూచి

16 తోడి—త్రిపుట

1 శాంచితి జగన్మాతా సీతాగనుచ ॥శాంచితి॥

సంచితిపుణ్యముచేత సా । ధించితిరాముకార్యము । అంచితా
పాశన్యాసమున క । రించిరాడ నాదిధిలంకితే । దృంచిసాధముల
గానక యదు । దెంచి యాయశోకము చెంపను, నే । శాంచితి॥

2 బాలములంకాపురి గోపుర । బాలమునకు బెసవైచియుబా । తా
శమంత బెకలించుచు నా । దర్పమొప్పగొని రామునకర్పింప॥

(సాంగు సీత హనుమ. తునితో)

17 బిశహరి—అటతాళము

1 విన్నవింపవె యోహనుచున్నా నా । విన్నపమారఘు । విడున
కోయన్నా ॥విన్నవింపవే॥

హారామ హారామ । హారామయిచుచు నా । హారానిద్రలుమాని
యడలుచుంటినటంచు ॥విన్నవింపవే॥

2 కొనయాపిరితోనుంటి ననుమీ । యేలు కొనకున్న మనబాల
నసుమీ । నీచూటదాటిస నేరము లత్కలుని । పడుపములాడిన
సావమందితినంచు ॥విన్నవింపవే॥

(సాంగు రాముడు లత్కలుని మూర్ఛచే శోకించుట)

18 సింధుకమాచిరాగము—ఏక తాళము

1 హాననుబాసితివా । హా నాతమ్ముజా ॥హానను॥
రావణశక్తి నీ । ప్రాణముదీసెనే । యేదిధి జీవించు నేనికలత్కణ

2 ప్రాణముబంధులు భార్యయునాకేలా । నీవెనువెంటనే । వచ్చెద
నేనును ॥హాననుబాసి॥

3 తమ్ముడేదిరాయని । తల్లివన్నడిగినయ్యెమ్మెయి నేవచి-యింబెడ-
నయ్యెయి ॥హాననుబాసి॥

జ్యోతిష గ్రంథములు

జ్యోతిష ప్రథమబోధిని	0	8	జ్యోతిషాద్వవనరీతము	1	0
జాతి మూర్తాంధము 1 వ భా. 2	0	0	చైతన్య కర్మామృతము	2	8
దిటా 2 వ భా. 2	0	0	దశామస్తోత్రాచంద్రిక ఆను		
దిటా 3 వ భా. 2	0	0	ద్వంద్వపాదాంశ	1	0
జ్యోతిష కమాస్యము 1 వ భా. 2	0	0	పుష్కరద్వంద్వకాస్త్రము	0	8
దిటా 2 వ భా. 2	0	0	జాతకచంద్రిక గోపాలరత్నా		
జ్యోతిష విద్యాప్రకాశిక			కరము	0	12
సంజ్ఞాధ్యాయము 1 వ భా. 1	0	0	నవగ్రహచింతామణి	0	4
గణితాధ్యాయము 2 వ భా. 1	0	0	స్త్రీఋతుకాస్త్రము ఆను		
భావఫలాధ్యాయము 3 వ భా. 3	0	0	రిజస్సలా జాతకము	0	12
ఆద్యప్రదీపిక	0	10	మూల స్తంభం (తైవగ్రంథం)	1	0
హస్తసామద్రికము	0	6	గర్భసంహిత	0	4
జ్యోతిషపరివర్తనార్థిని	0	12	జనుమిలి నూత్రములు	1	0
సగర్భ ఫలదీపిక	0	8	ఆనుభవజాతకతరంగిణి	0	8
సకలసమస్తగుణ ఆద్యప్రఫలదీపిక	1	0	భూకృషానాశరి	0	8
గౌతమసంహిత	0	6	బృహత్పరాశరసంహిత	0	4
వాంఛానాఫలము	0	8	ఆంధ్రజాతకతత్వము		
కోడిపుంజాల కాస్త్రము	0	8	నూత్రములు 1, 2 భాగములు	3	0
అంగసామద్రికము	0	8	గోచారసంహిత	0	12
జాతకదర్శనము	0	12	శిల్పసంగ్రహము	0	6
జాతకపారిజాతము	1	0	కాలామృతము	1	0
జాతకరాజీయము	1	0	ఆయుర్దాయయోగము	1	0
ప్రథమంశ జ్యోతిషము	0	4	మహానూర్దదర్శనము	1	0
జ్యోతిషపరివర్తనార్థము	0	4	రెట్టమతకాస్త్రము (60 సంవత్సర		
పంచపక్షి ప్రశ్నకాస్త్రము	1	0	మాల పంట జెల్లు (గ్రంథము)	1	0
కేరళ ప్రశ్నకాస్త్రము			సూర్యార్థచింతామణి ద్వాదశభావ		
ఉత్తమ ప్రశ్నకాస్త్రము			ములు, దశాంతర్దశ వివరములు		
శివునకాస్త్రము	0	12	గణ సంపూర్ణమాల (గ్రంథము)	1	0
స్త్రీజాతకము	0	12	అన్యకవర్గ	0	12
యవనజాతకము	0	8	జలార్ధకాస్త్రము	0	6

ఆంధ్రనాటకములు

చిత్రనళియము	1 12	విప్రనారాయణుడు	1 12
విహద సారంగధర	1 12	రాధాకృష్ణ	1 8
తాడుకొ పట్టాభిషేకము	1 8	కోకిల	1 11
సావిత్రి చిత్రాశ్యము	1 8	వీరమతి	1 8
మత్తాశి	1 8	సరస్వతి	1 8
ప్రహేళిక	1 8	పూర్ణిమ	1 8
రామదాసు	1 8	చండిక	1 8
రామకవీరు	1 8	శివలీల	1 8
సుభద్రాద్వంద్యము	1 8	సతీతులసి (జలంధర)	1 8
అస్పృశ్య విజయము (ప్రేమ		గయోపాఖ్యానము	1 12
చంద్రయోగి)	1 8	ప్రసన్నయాదవము (నరక	
భక్తతులారామ్	1 8	మర భద్ర)	1 8
కృష్ణలీల	1 8	పారిజాతాపహరణము	1 8
తవహ	1 8	చతురచంద్రహాస	1 8
భక్తమణి	1 8	సుందోపసుందులు	
మేవాడు కౌర్యాగ్ని	1 8	(తిలోత్తమ)	1 8
విభీషణ పట్టాభిషేకము		కవకతార	1 8
(అంతోదహనము)	1 8	బలిబంధనము	1 8
ద్రౌపదీ వస్త్రాగ్రహణము	1 8	రాధాకృష్ణ సాంగ్యము	1 0
రామగావణ యుద్ధము	1 8	క్రికృష్ణకులాభారము సాంగ్యము	1 0
పాండవ జననము	1 4	సమృద్ధిబాయి	1 8
పాండవ ప్రవాసము	1 8	సావిత్రి	1 8
పాండవ ఉద్యోగము	1 12	లలిత	2 0
పాండవ విజయము	1 12	దివోదాసు	2 8
పాండవ రాజనూచుము	0 8	చంద్రగుప్త	1 0
పాండవ అశ్వమేధము	1 8	దుర్గాదాసు	2 0
ప్రభావతీ ప్రద్యుష్ణము	1 4	రాజా ప్రతాపసింహ	1 8
పండితరాజము	1 0	పత్మిప్రతాప్ (అనూనా)	1 8
మృచ్ఛకటికము	2 0	క్రికృష్ణకులాభారము	1 12
మాద్రారాక్షసము	1 8	రణతిక్కన	1 8
అనర్వు వారడము	0 8	కచదేవయాని	1 8

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

